

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN FEMİNİST OKUMASI:
KAHRAMAN OLARAK KADIN, ASKER OLARAK KADIN, ANNE OLARAK
KADIN**

Yüksek Lisans Tezi

Ezgi YARICI GÜRPINAR

Ankara – 2024

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN FEMİNİST
OKUMASI: KAHRAMAN OLARAK KADIN, ASKER OLARAK
KADIN, ANNE OLARAK KADIN**

Yüksek Lisans Tezi

Ezgi YARICI GÜRPINAR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Faruk YALVAÇ

Ankara – 2024

KABUL VE ONAY

Ezgi YARICI GÜRPINAR tarafından hazırlanan “Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Feminist Okuması: Kahraman Olarak Kadın, Asker Olarak Kadın, Anne Olarak Kadın” başlıklı bu çalışma, 22/05/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cem Harun MEYDAN (Başkan)

Prof. Dr. Faruk YALVAÇ (Danışman)

Doç. Dr. Duygu DERSAN ORHAN (Üye)

Prof. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

22.05.2024

Ezgi YARICI GÜRPINAR

*“Duy beni yazılmış ve yazılacak olan bütün hikâyelerin kadın kahramanları.
bütün o yaşanmış ve yazılmış olan,
bütün o yaşanmamış ve yazılmamış olan
hikâyelerin kadın kahramanları.
kadınlar ve kızlar,
dişil ve doğurgan,
duygusal ve duyarlı olan.
eril olmayan yani,
fethetmeyi değil fethedilmeyi bekleyen kale, daima.
gecenin karanlık koynunda kapılarını açan kent, en fazla
en fazla bir sandalı koynuna alan deniz.
durağan
ve çaresiz
ve lekesiz
ve temiz tertemiz.
adı tarihe geçmiş ve geçecek
dişil ve doğurgan,
kadın ve kız olan yani ki
yani ki bütün hikâyelerin baş kahramanı olan.
dünyanın çevresinde döndüğü asıl güneş, çağların gerçek sahibi, gerçek yazıcısı tarihin,
bir anda en güçlü hükümdarları yerle bir kılan
en güçlü kumandanları köle, en zelim köleleri hükümdar kılan,
tutsakları en derin aydınlıkta hür, hür olanı en koyu karanlıkta tutsak kılan,
hükümsüzü birden bire hükümlüye çeviren,
hükümlüyü birden hükümsüz eden.
geçer akçeleri geçmeze, geçmez akçeleri geçere dönüştüren saklı ve gizli el.
ama güçsüz,
çünkü daima ödeyen ve ödenen bedel.” Nazan BEKİROĞLU*

*Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne binbir ızdıraptan geçerek katkı
sağlamış, adı bilinen ve bilinmeyen tüm kadınlarına...*

ÖZ

YARICI GÜRPINAR, Ezgi. Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Feminist Okuması: Kahraman Olarak Kadın, Asker Olarak Kadın, Anne Olarak Kadın. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girmesiyle birlikte Anadolu coğrafyasında Türk milletinin kendini yeniden var etme ve bir devlet olarak uluslararası sistemde kendini kabul ettirme sürecinin adıdır. Savaşın genel seyrine bakıldığında bu savaşta kadınların erkeklerle birlikte mücadele verdikleri görülmektedir. Bu tezde, kadınların Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde göstermiş oldukları çabanın ülkenin kurulması üzerindeki etkisine değil, feminist bir eleştiri ile savaş sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınlara bakış açısının değişip değişmediğine, kadının yeni dönemdeki konumu ve kadın hakları üzerindeki etkisine odaklanılmıştır. Bu konunun seçilmesinin sebebi Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin sadece tarih disiplini içinde ele alınması, uluslararası ilişkiler ve feminist teori çerçevesinde daha önce değerlendirilmesinin yapılmamış olmasıdır.

Tez, uluslararası ilişkiler disiplini içinde feminist teori üzerine inşa edilmiştir. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin getirmiş olduğu olağanüstü şartlar altında kadınlar geleneksel rollerinin getirmiş olduğu annelik ve bakım hizmetlerine ek olarak, o zamana kadar erkeklere atfedilmiş olan kahramanlık ve askerlik rollerini de üstlenmek zorunda kalmıştır. Bu zaruriyet hali kadının erkeklere göre daha az vafsa sahip olmadığını gözler önüne sermiştir. Türk kadını, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde üç farklı rol üstlenmek zorunda kalmıştır. Protestolar, mitingler, örgütlenmeler, cephanelik taşıma ve yurdun erkeklerden arda kalan tüm diğer işlerinin altından kalkarak kahramanlık yapan kadınlar, eline silahını alıp cepheye koşarak askerlik vasfını yerine getirmiştir. Çocuğuna, yetim ve öksüz kalan çocuklara, yaşlılara, cephedeki askere ve cepheden gelen yaralılara bakarken, annelik görevini de icra etmiştir. Bu kapsamda çalışma içinde uluslararası ilişkilerde feminist teori, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk 10 senesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat ile başlayan kadın hareketleri ve kazanılmış haklar detaylıca incelenmiştir. Sonuç olarak, kadınların göstermiş olduğu çabalara karşılık Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın haklarına yönelik düzenlemeler yapılmış ancak kadın

temelde anne vasfını aşamamıştır. Erkek eliyle getirilmiş olan tüm yenilikler kadının toplumsal rolünde herhangi bir değişim sağlamamıştır.

Anahtar Sözcükler: Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Feminizm, Kahraman, Asker, Anne

ABSTRACT

YARICI GÜRPINAR, Ezgi. Feminist Reading of the National Liberation Struggle: Woman as Hero, Woman as Soldier, Woman as Mother. Master's Thesis, Ankara, 2024.

The National Struggle for Liberation is the name of the process of the Turkish nation re-establishing itself in the Anatolian geography and establishing itself as a state in the international system after the Ottoman Empire entered the process of disintegration. When we look at the general course of the war, it is seen that women fought together with men in this war. In this thesis, it is focused not on the impact of the efforts of women in the National Liberation Struggle on the establishment of the country, but on whether the perspective on women changed in the newly established Republic of Turkey after the war, with a feminist criticism, and its impact on women's position and women's rights in the new period. The reason for choosing this topic is that the National Liberation Struggle is subject to the discipline of history and has not been evaluated before within the framework of international relations and feminist theory.

The thesis is built on feminist theory in the discipline of international relations. Under the extraordinary conditions brought about by the National Liberation Struggle, women had to undertake the heroic and military roles that had been attributed to men until then, in addition to the motherhood and care services that came with their traditional roles. This state of necessity has revealed that women do not have less qualifications than men. Turkish women had to undertake three different roles in the National Liberation Struggle. Women who performed heroism by carrying out protests, rallies, organizations, carrying ammunition and all other tasks left behind by men in the country, fulfilled their military service qualifications by taking their weapons and running to the front. She fulfilled her duty as a mother by taking care of her children, orphaned children, the elderly, soldiers at the front, and the wounded from the front. In this context, feminist theory in international relations, the National Liberation Struggle, the first 10 years of the Republic of Turkey, women's movements starting with Tanzimat in the Ottoman Empire and acquired rights were examined in detail in the study. As a result, in response to the efforts made by women, regulations for women's rights were made in the Republic of Turkey, but women could not

TEŞEKKÜR

Tez yoluna çıkış sürecinden bitiş sürecine kadar içten yaklaşımı, nezaketi, zerafeti, sabrı, engin vizyon ve bilgisi, yol göstericiliği, eleştiri ve tavsiyeleriyle beni teşvik eden, akademiye ve insanlığa dair umutlarımı korumamı sağlayan değerli danışmanım, kıymetli hocam Prof. Dr. Faruk YALVAÇ'a en içten şükranlarımı sunarım.

Birlikte çalışma fırsatı bulduğum, akademik hayatımın en sıkıntılı zamanlarında desteğini asla esirgemeyen ve tez jürimde de yanımda olup değerli katkılar sunan kıymetli hocam Prof. Dr. Cem Harun MEYDAN'a, zaman ayırarak tez jürime katılan ve kıymetli eleştirilerde bulunan Doç. Dr. Duygu DERSAN ORHAN hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca yanımda olduğunu hissettiğim kadın haklarına inanan, tüm şefkatiyle öğrencilerini, evladını ve torununu kucaklayan Annem Semra YARICI'ya, Babam Hüsamet'in YARICI'ya, eşim Ali GÜRPINAR'a, teyzem Yurdagül ÖZBEY'e, oğluma bakarak bana bu süreçte zaman yaratan Kayınvalidem Nilgün ÇAĞIRIR'a, ilgilenemediğim kuyruklu evlatlarım; Melek, Güneş, Nergis, Bella, Mila, Alev ve Ateş'e de teşekkürü borç bilirim.

En büyük teşekkürüm ise 6,5 aylık oğlum Göktuğ Kemal GÜRPINAR'a. Anne karnında benimle saatlerce kütüphanede kalmak zorunda olduğunda bile beni asla yormadığın, doğduktan sonra yanımda olamadığım zamanlarda sabırla beni beklediğin için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1:ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST TEORİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ, TÜRK DEVLETLERİNDE KADININ YERİ VE ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN FEMİNİST OKUMASI	4
BÖLÜM 2: KAHRAMAN OLARAK KADIN	27
BÖLÜM 3: ASKER OLARAK KADIN	46
BÖLÜM 4: ANNE OLARAK KADIN	53
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	93
TURNİTİN RAPORU	113
ÖZGEÇMİŞ	130

GİRİŞ

Savaş içinde barındırdığı şiddet, güç, militarizm gibi kavramlarla erkeğe atfedilmektedir. Ordular da bu temele dayanarak erkekler tarafından kurulmuştur. Savaş sadece karşılıklı yapılmış bir silahlı çatışma hali olarak algılansa da devam ettiği süreç ve doğurduğu sonuçlar itibariyle toplumu olumsuz yönde derinden etkilemektedir. Feminist teorisyenler savaşın cinsiyetleştirilmiş doğasını reddetmektedir. Zira erkekler savaşarak cephede ölür ancak kadın uğradığı tecavüz, yetersiz beslenme, gördüğü şiddet, doğal felaketler yüzünden cephe gerisinde hayatlarını kaybederler. Uluslararası İlişkiler kadına atfedilmiş kırılğan, duygusal, empatik, güçsüz, kararsız, dengesiz gibi özellikler sebebiyle maskülen yapıdadır. Kadın korunması gereken bir varlıktır. Bu sebeple savaşlarda da kadınlar korunması gereken bir varlıktır. Dolayısıyla kadınların uğramış olduğu şiddet aslında savaşan erkeklerin direncini kırmak adına kullanılan bir stratejik araçtır. Bu eylemi gerçekleştiren taraflar için kadın savaş ganimetiyken, kadınlarına şiddet ve tecavüz uygulanan taraf içinse hezimettir. Tüm bunlar ataerkil sistemin getirmiş olduğu sonuçlardır. Feministler, tüm diğer teorileri eleştirirken savaşları da sonuçlar itibariyle değerlendirmektedir.

Tarih boyunca kurulan ve yıkılan devletlerin yönetsel şekli, var olan devletlerin yönetim şekillerini değiştirmesi, yönetim şekillerinin halk nezdinde yaratmış olduğu baskı ve sonrasında gelen halk ayaklanmaları, dünya üzerindeki ekonomik üretim şekli ve tekniklerinin değişmesi, aydınlanmanın başlaması, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi büyük olaylar uluslararası alanda da güç dengelerini kökten değiştirmiştir. 20. yüzyılda dünya imparatorlukları yıkılmış, yerini dünya ekonomilerine bırakmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplini işte bu gücün yer değiştirmesi temeline dayanan I. Dünya Savaşı'na katılan ülkeler nezdinde yaratmış olduğu yıkımın bir daha yaşanmaması adına doğmuştur. Devletler arasındaki ilişkinin anarşist olduğu yaklaşımıyla yola çıkarsak, Uluslararası İlişkilerin birincil vasfı devletin aralarında olan ilişkiyi düzenlemektir. Savaş ise disiplinin var olmasındaki en temel konudur.

I. Dünya Savaşının bitmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenlik sürdüğü son topraklar hem eskinin rövanşını almak hem de yeni kaynaklar-pazarlar-ticaret

yolları sağlamak maksadıyla emperyal devletler olarak adlandırılan İtilaf Devletleri tarafından Mondros Ateşkes Andlaşmasıyla paylaşılmıştır. Bu sonuç, Türk Milleti için yeni bir dünya savaşının kapısını aralamıştır. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, güç dengelerinin yer değiştirmesi esnasında Türk milletinin vatan saydığı kara parçası üstünde bağımsız şekilde yaşama ve uluslararası arenada kendini bir devlet olarak yeniden var etme mücadelesinin adı olmuştur.

Çalışmanın ana hedefi, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin getirmiş olduğu olağanüstü şartlar altında kadınların vermiş olduğu olağanüstü çabayı ve başarısını tarihsel perspektifle feminist çerçevede değerlendirirken; uluslararası düzeyde ataerkil sistemin kadına atfetmiş olduğu kırılan doğanın yanlışlığını gözler önüne sermektir. Türk kadını bu çerçevede üç temelde incelenmiştir. Kahraman olarak kadın, asker olarak kadın ve anne olarak kadın. Bu üç niteliği de bünyesinde barındırarak hepsini aynı anda yerine getirmiş kadınlara geleneksel bakış açısının değişip değişmediği yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ekseninde incelenmiştir. Sonrasında kadına verilmiş olan hakların kadının toplumda hak ettiği konuma getirmek amacıyla mı yapıldığı ya da hangi vasfın yüklendiği tartışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kadına vermiş olduğu haklar ile kadını toplumda, ulusal ve uluslararası camiada görünür kılıp kılmadığı kısaca kökten bir değişim yaratıp yaratmadığı yan hedef olmuştur. Bu kapsamda, uluslararası ilişkilerde feminist teori, detaylıca incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve tarihsel analiz yöntemleri kullanılarak yapılmıştır.

Uluslararası ilişkilerde feminist teoriye ve Türk uluslararası ilişkiler çalışmalarına katkıda bulunmak, uluslararası ilişkiler disiplini içinde Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin tek başına Türk Diplomasisin başlangıç adımını oluşturmasının gözden kaçırılmış olması, her ne kadar kadının savaştaki rolü konusunda çeşitli çalışmalar yapılmış ise de kadını kahraman-asker-anne rolüyle inceleyen bir çalışmanın bulunmaması, Feminist Uluslararası ilişkiler perspektifiyle kadının savaştaki rolünü inceleyerek kadının aslında nasıl araçsallaştırıldığına ve savaşın devamını sağlayan bir unsur olarak görüldüğünü gözler önüne sermek ve ataerkil sistemin kadına atfetmiş olduğu kırılan doğanın yanlışlığının Ulusal Kurtuluş Mücadelesi örneğiyle ispatını sağlamak hedefleriyle bu konu tez çalışması için seçilmiştir. Tüm çalışma tarihsel örüntü içerisinde kurgulanmış ve tüm kavramlar dayandıkları tarihsel süreçler ele

alınarak incelenmiştir. Alana dair tüm literatür çalışmaları incelenemese de geniş bir literatür taraması yapılmış, ikincil kaynaklardan yararlanılarak tez çalışması hazırlanmıştır.

Tezin ilk bölümü; Feminist literatürü uluslararası ilişkiler bağlamında, savaş-barış, militarizm, şiddet, güvenlik, milliyetçilik kavramları literatürdeki görüşlerden destek alarak detaylıca incelemiştir. Kadının yok sayan Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi mevcudiyetini korumak adına kadın modernleşmesinden kendine destek almaya çabaladığı, bu sonucun feminist kıpırdanmalara açtığı yol, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde kadın toparlayıcılığındaki etkisi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kadının elde ettiği haklar üzerindeki etkisinin açıklanması planlanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde; Ulusal Kurtuluş Savaşı Mücadelesi'nde erkeklerin savaş meydanlarına gitmesi ya da daha önceki savaşlar neticesinde eşi-oğlu-babası kalmayan kadınların; erkeklere yüklenen kahraman sıfatıyla cephe gerisinde veya cephede yaptıkları eylemler literatürün kahramana yüklediği anlam çerçevesinde incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde; tarih boyunca ordu devletler olarak anılan ve “her Türk asker doğar” şeklinde cinsiyetsiz bir tabirin var olduğu, kadınıyla erkeğiyle birlikte savaşçı bir millet olarak bilinen Türklerin; ataerkil sistem ve İslamiyetin yanlış yorumuyla birlikte ev hayatına hapsedilmiş kadınları Ulusal Kurtuluş Mücadelesiyle tekrar asker olarak işlev gördükleri literatürden alınan destekle tartışılmıştır.

Tezin dördüncü ve son bölümünde ise; kadının doğasından kaynaklı olarak kadına yüklenen anne kavramı literatürle birlikte incelenirken, Türk kadınlarının geleneksel toplumsal roller içinde onlara esas görevi olarak atfedilen annelik vasfını da yerine getirdikleri literatür ile birlikte tartışılmıştır. Bu bölüm aynı zamanda, savaş sonrasında kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin savaş bitiminden sonra kadına bu üç işlev içinden hangi işleviyle değer atfettiği ve bakmaya devam ettiğinin incelendiği; tanınmış olan hakların hangi maksatla verildiğinin de tartışıldığı bölüm olmuştur.

BÖLÜM 1: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE FEMİNİST TEORİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ, TÜRK DEVLETLERİNDE KADININ YERİ VE ULUSAL KURTULUŞ MÜCADELESİNİN FEMİNİST OKUMASI

Feminist teorinin, 1980’li yıllarda Uluslararası ilişkiler disiplinine dahil olduğu ve pozitivism-postpozitivism tartışması içinde ilerlediği görülmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplini; devletler, uluslararası aktörler, uluslararası STK’lar ve bunlar arasındaki ilişkilere odaklanır. Feminizmin odaklandığı nokta ise bireylerdir. Bu sebeple Feminizm; uluslararası ilişkiler disiplinin bireyleri ele almadığı ancak devletleri oluşturanın bireyler olduğu, bireyler arasında olanın politik ve devletin siyasetini belirlediğini dolayısıyla dış politikayı etkilediğini kabul etmedikleri gerekçesiyle uluslararası ilişkileri ve tüm diğer teorileri eleştirmiştir. Feminizm; Uİ’ye egemen olan görüş ve disiplinlerin kadınlara atfettiği duygusal, kırılgan, güçsüz bir doğaya karşın erkeği savaşçı, güçlü özellikler ile tanımlayarak, gizli bir cinsiyetin disipline yerleşmesini sağlayan realist bakış açısına karşı çıkmaktadır (Sylvester, 2002).

Feminizm, uluslararası ilişkiler disiplini içine; savaş-barış, göç, güvenlik, çevre ve enerji, insan hakları, azınlıklar, insan kaçakçılığı ve ticareti, küreselleşme konularıyla dahil olmuştur. 1990’lara kadar alçak konular olarak değerlendirilen bu alanlarda, devletlerarası ilişkiler ve uluslararası örgütlerin karar alma mekanizmalarında neden kadınların yer almadığını-alamadığını sorgulayan feminist teori, bu sorulara uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde cevap ve çözümler bulmaya odaklanmıştır (True, 2013). Diğer teorilerin ise sınırlılığı ve analizlerinin eksikliğinden bahsederek doğru bir yaklaşıma sahip olmadıklarını savunur. Feminist teori yaklaşım ve analizlerini bireylere odaklı olarak yaparken, uluslararası ilişkiler disiplini genel olarak kurumlara yönelik analizler yapmaktadır. Weber’e göre feminist kavramlarla uluslararası ilişkilere bakıldığında, uluslararası ilişkiler kurumsal yapısından uzaklaşarak daha insani ve bireysel bir zemine çekilir ve toplumsal cinsiyet çerçevesine odaklanır (1900/2012). Eksik olan özne kavramını ekler ve kadınların tecrübelerini disipline aktararak alanın kalıplaşmış kuramlarını tartışır. Feminist teorisyenler, liberal kuramcılarının savı olan “Doğal Haklar Yasası” kapsamında erkeği yeterli bir varlık olarak görerek kadını dışlaması sebebiyle başta Locke olmak üzere tüm aydınlanma düşünürlerini eleştirir (Arat, 2010; Doğan, 2008).

Uluslararası ilişkilerin temeli ülkelerin bağımsızlığı üzerine kurulmuştur. Özerklik kavramı olmadan güç ve güç dengesi kavramından söz edilemez. Devletler bencildir, hepsi bu sistem içinde kendi ulusal çıkar ve menfaatlerini korumak üzere odaklanmıştır. Bu sebeple yapılan ittifak ve anlaşmalar çıkarları süresince yapılmakta ve korunmaktadır. 1970'e gelene kadar bu bakış açısıyla uluslararası ilişkilerin temelini realizm oluşturmuşken; 1972 yılında Resolution dergisinde Bernice Carroll'un "Peace Research: The Cult of Power" başlıklı makalesi kadınların ekonomideki ve kalkınmadaki rolü ve etkisi üzerine yazılmış olan, uluslararası ilişkiler alanında kadının yerini belirleyen ilk makale olarak ortaya çıkmıştır (1972).

Birleşmiş Milletler Örgütü, 1970'li yıllarla birlikte kadın sorunlarının var olduğunu kabul etmiş; 1975-1985 yılları arasını "Kadın Onyılı" olarak tanımlamıştır. Bu sebeple Meksika, Kopenhag ve Nairobi'de farklı yıllarda 3 kadın konferansı düzenlemiştir. 1980'lerin ikinci yarısına gelindiğinde Feminizm, uluslararası ilişkiler disiplini içinde yer almaya başlamıştır. Bu durum o zamana kadar farklı ülkelerde birbirinden bağımsız olarak cılız şekilde dile getirilen kadın hakları ve kadın örgütlerini güçlendirmiş yenilerinin de kurulmasına ön ayak olmuştur. London School of Economics'in akademik dergisi olan Millennium'un 1988 yılında çıkarmış olduğu sayıda ilk defa "Women and International Relations" başlığı adı altında bir makale yayınlanmış ve bu büyük yankı getirmiştir. Zira bu, kadını uluslararası ilişkiler disiplini ile yanyana getiremeyen realist ve idealist görüşün artık demode olmaya başladığının ve dünyanın farklı bir yere gittiğinin de göstergesiydi. 1985'de gerçekleştirilen "Kadınların Uluslararası Barış Konferansı" nda toplu bir güvenliğin anlamının olduğu vurgulanmış ve şöyle denmiştir; "Bir kişinin güvenliği diğerinin güvensizliği anlamına geliyorsa bu hiçbir şey ifade etmez" (Sjoberg, 2007).

1992 yılında J. Ann Tickner'ın, "Gender in International Relations (Uluslararası İlişkiler'de Toplumsal Cinsiyet)" kitabı yayınlanmıştır. 1995 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler 189 temsilcinin katılmış olduğu "Dünya Kadın Konferansı" düzenlenmiştir. Christine Sylvester, Cynthia Weber, Sandra Harding, Christine Enloe konferansta fikirlerini beyan eden alanın öncü yazarlarıdır. Çıkan sonuca göre, kadınların varlığı erkeklerin varlığına bağlanmaktadır. Kadınlar, her alanda olduğu gibi dış politika ekseninde de göz ardı edilmiştir. Feminist Uluslararası İlişkiler Teorisi ise uluslararası siyasette hem bir ana konu hem de uluslararası

siyasetten etkilenen kadın varlığını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Erkek egemen bir alan olan uluslararası ilişkilerde sırf bu sebeple çatışma kaçınılmazdır (Enloe, 2000; Enloe, 2003).

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde kadınların var olması gerekliliğinden söz edilmesi; kadın örgütlerinin giderek artmasını ve kadınlara atfedilen alçak politika alanı olarak tanımlanan ev içi işlerin, evliliğin, göçün vb. uluslararası ilişkiler alanına dahil olmasını sağlamıştır. Bu sebeple, ontolojik olarak kadın ve erkeği eşit sayan feminizmin odaklandığı konulardan biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, “Hegemonic Masculinity-Erkek egemenliği” ya da Mary O’Brien tarafından 1981’de *The Politics of Reproduction*’da “Male-Stream(erkek egemen yapı)” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımların temelini oluşturan; sosyal ya da siyasal alana erkeklige dair özellik ve değerlerin atfedilmesi ve bu değerlerin ilgili alanlarda varlığını sürdürmesidir (Tickner, 2006). Feminist Uluslararası İlişkiler Teorisi “devlet”i, kadınları baskılayan, onları kontrol altına alarak çevreleyen, ataerkil temelli bir yapı olarak adlandırmaktadır (Sylvester, 2002). MacKinnon’a göre ise; devletin toplumsal cinsiyet açısından nerede durduğu ve devletin ne olduğunun anlaşılması için eril iktidar, devlet güvenilirliği, güç kaynakları, kadın ezilmişliği açılarında devlet ile ilgili sorular sorulması gerekliliğini vurgular (1979).

Ann Oakley tarafından ilk kez kullanılmış olan “toplumsal cinsiyet (gender)”, biyolojik farklılıklardan bağımsız olarak toplum içinde üretilen her iki cinse yüklenen toplumsal tanımlamayı ifade eder (Vatandaş,2011). Toplumsal cinsiyet, bireylerin doğuştan getirdikleri özellikler değildir. Her toplumun kültürüne göre farklılaşmaktadır. Sonradan oluşturulmuş prototipler, cinsiyetler arası son derece eşitsizlik yaratmaktadır. Sosyal ve siyasal alandaki karar mekanizmaları bu sayede erkeklerin elindeyken, kadınların hayatlarına da erkeklerin kararları hükmetmektedir. Böylelikle erkekler, kadınların bedeni ve emeği üzerine de kendilerini hak sahibi olarak görmektedir. Kadınlara vasıfsız işler, erkeklere ise vasıflı ve karar alma mekanizmalarına dahil olan alanlar atfedilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaratmış olduğu durum erkeğin üstünlüğü kadının ise ezilmişliği konumunu getirmiştir. Bu iki kavramın karşılığını Kate Millet “*Sexual Politics (Cinsel Politika)*” kitabında yapmıştır. Bilgi erkeklerin tekelindedir; bilim dallarının öğrenilmesi,

aktarılması, yorumlanması erkekler tarafından yapılır. Erkeklerin bakış açısı kadınları şekillendirir (1970/2000; Tickner, 1992).

Feminist teorinin hedefindeki kavramlardan bir diğeri, milliyetçiliktir. Milliyetçilik, kadın erkek arasındaki ilişkiyi beslediği için eleştirilmektedir. Ulus devlet, ulus devleti korumak için oluşturulan ordu, vatanın “anavatan” olarak tanımlanması ve kutsallaştırılması, dolayısıyla kadına “anne”, “eş”, “bacı”, “kardeş” gibi anlamların atfedilmesi, vatanın ve kadının korunması kollamasının “namus” ve “namusun korunması” olarak adlandırılması cinsiyetler arasındaki uçurumun derinleşmesine yol açmaktadır. Devletler kendi oluşturdukları milli ordular vasıtasıyla bunları korumak için kurulur. Orduların erkekler tarafından oluşturulması, orduya kadınlara ait özellikler yerine “savaşçı, acımasız, kuralcı, duygusuz” gibi özellikler atfedilmesi kaçınılmazdır. Buna rağmen feminist teorisyenler, kadınların da erkekler kadar vatanın savunması için hizmet vermesi gerekliliğini savunmaktadır. Çünkü ulus inşası süreçlerinde kadın özel alanda gibi gözükmemekte, kadın kamusal karardan uzaklaştırılmakta; fakat bu süreçlerde en çok zararı kadınlar görmektedir (Yuval-Davis, 2003).

Feminizmin odaklandığı ve realist sistemde eleştirdiği konulardan bir diğeri de militarizmdir. Uluslararası ilişkilerin geleneksel yapısında temel esas; diğer ülkelere göre güçlü ve karar verici konumda bulunmakla birlikte, kontrol üstünlüğü sağlayabilmektir. Feminist Uluslararası İlişkiler teorisi ise kolektif olmayı ve birlikte hareket etmeyi hedefler. Egemenliği birlikte hareket etmeye bağlar. Erkeksiliğin, gücün, savaşçılığın, bağımsızlığın makbul değer olarak algılandığı bir sistemde kadınlar kurban konumundadır (Thorburn, 2000; Tür ve Aydın Koyuncu,2010). Erkeğin bu erkeksi davranışlarının kutsanıyor oluşu, savaşların kutsanıyor oluşu sonucunu doğurur. Savaşların ve bunun getirmiş olduğu yoksulluk gibi olumsuz sonuçların en çok kadınları etkilemesi sebebiyle anti-militarizm savunulmaktadır. Kadınlar naif, empatik ve hassastır. Savaş kararı alan ve kadınları bu savaşa katlanmak zorunda bırakan yine erkeklerdir (Tickner, 1992). Feministler, savaş sırasında gelişen olaylar ve sonuçları ile de ilgilenmektedir. Erkeklerin savaşta öldüğü gösterilirken, kadınların geri planda yaşadıklarından söz edilmez, bu sebeple de savaş erkekle kadının arasındaki orantısız güç ilişkisini derinleştirmekte ve pekiştirmektedir (Tatar, 2021). Feministler; uluslararası ilişkilerin barışçıl, işbirlikçi, eşitlikçi, çatışmaya değil

uzlaşmaya dayalı şekilde yürümesi için cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların da eşit bir şekilde bu alanda faaliyet göstermesine dayandığını savunur (Heywood, 2014).

Günümüzde tüm devlet teşkilatlarının profesyonel askerleri bulunmaktadır. Bu yapılar incelendiğinde askerlik ve polislik hizmetlerinde kadınlar bulunsa bile teşkilatlanmanın çok büyük kısmı erkeklerden oluşmaktadır. Bu durum sistem içinde yer alan kadınların erkekler tarafından yönlendirilmesine, yok sayılmasına ve kadınların da erkekleştirilmek zorunda bırakılmasına yol açmaktadır. Cinsiyet ayrımının çok keskin şekilde görüldüğü bu ve bunun gibi alanlarda, içinde barındırdığı güç keskin çizgilerle belirlenmekte; ast-üst, otorite, acımasızlık, dirayet ve zayıflığa yer olmadığının vurgulanması sebebiyle erkek egemen mekanizmaların yeniden üretildiği ve pekiştirildiği bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Cynthia Enloe, militarizmi bir durum değil bir süreç olarak tanımlar ve militarizme bu sebeple “militarizasyon” der. Güvenlik ya da refah; bireyler ya da gruplar vasıtasıyla bir kere militarizasyonla sağlandığında, militarizasyonun kullanma oranı giderek artar. İnsanlar militarist fikirlere daha açık hale gelir. Ve bu şekilde hayatlarını idame ettirmeye başlarlar (2006).

Uluslararası ilişkilerin en katı kurallara sahip ve esnek olmayan alanı realizm; Thucydides (M.Ö 472)’den başlatarak, Niccolò di Bernardo dei Machiavelli(1469-1527), Thomas Hobbes(1588-1679), Reinhold Niebuhr(1892-1971), Edward Hallett Carr(1892-1982), Arnold Oscar Wolfers(1922-1968) ve Nicholas John Spykman(1893-1943) ve Hans Morgenthau(1904-1980) gibi büyük düşünürler tarafından şiddetli bir şekilde savunulmuştur. Hepsinin ortak görüşü; devletin güçlü, saldırgan, savaşçı, erkeksi özellikler taşıması gerekliliğidir. Kadına ait özellikler ise bir devletin başına gelebilecek en kötü şey olarak bahsedilir. Cinsiyetçi yaklaşımın derinleştiği anarşik yapının hâkim olduğu bu sistemde yöneten ve yönetilen şeklinde bir hiyerarşik sistemin var olduğu görülmektedir (Erol,2021). “Güç kapasitesi ve güç kaynaklarının artırılması, güvenlik için hem bir araç hem de bir amaçtır” der Morgenthau. Waltz ise “devletin hayatta kalabilmesi için dengeli ilişkilerin varlığı ve iki kutupluluğun egemen olması gerektiğini” savunur. Tickner, bu görüşlere karşılık olarak, realist güç kavramının eril normlarla oluşturulduğunu savunmaktadır. 1945 yılında idam edilen İtalya’nın faşist lideri Benito Mussolini savaşın devletlerarasında

doğal bir şey olduğunu ve her zaman barışın olmayacağını dile getirdiğinde aslında uluslararası sistemdeki bir gerçekliği vurgulamıştır. 1980’lerde tüm dünyada derinleşen küreselleşme, 1991 yılı ile Soğuk Savaş’ın sonlanması; dünyada mülteci, su, çevre, iklim sorunları gibi farklı sorunların ortaya çıkması, güvenlik anlayışını ülkeler ve savaş nezdinden çıkarıp insani güvenlik boyutunu da eklemiştir. Güvenliğe hangi boyutlarda ihtiyaç duyulduğu, kime karşı sağlanması gerektiği, güvenlik kavramının aranması, gerçekten ihtiyaç duyulup duyulmadığı, ne kadar ihtiyaç duyulduğu insani güvenlik yaklaşımının ölçmeye ve açıklık getirmeye çalıştığı konulardır (Hoogensen ve Rottem, 2004).

Güvenlik algısının tabana yayılması ve insani güvenlik algısının ön plana yükselmesi feminist düşünürlerin güvenlik kavramıyla bireysellik temelinde örtüşmektedir. Çünkü karşı çıktıkları; devlet eliyle üretilmiş olan eril güvenlik kavramıdır ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli güvenlik kavramını temel alırlar. Reel politikanın yanında durduğu ve elinde her türlü siyasi gücü bulduran erkin, eril güç ve karar alma mekanizmalarının yanında bulunmasını reddeder. Savaş değil barıştan yanadırlar, saldırganlık ve şiddet kavramını eril güce bağlar. Dolayısıyla feminist bakış açısıyla kadınların güvenlik içindeki konumları belirlenirken odaklanılan temel ilkeler şunlardır; kadının eril güç tarafından her alanda ihlal edilen güvenliği ve kadına karşı kullanılan şiddetin meşruluğu. Bu noktada güvenlik ve eşitliği birlikte ele almaktadır. Çünkü, erkek egemen bir toplumda kadınla erkek eşitliğinden söz edilemez dolayısıyla kadın güvenliğinden söz etmek de mümkün değildir (Hudson, 2005). Bu noktada feminist modellerin en önemlilerinden biri “Gender Mainstreaming (toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması)” dir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1325 nolu kararı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde oluşturulan kadına yönelik şiddetin önlenmesi üzerine olurken yine BM’nin 1820 sayılı kararı cinsel şiddeti insanlığa yönelik gerçekleştirilen suçlardan saymıştır. Ann Tickner’in “yapısal şiddet” tanımlaması, ulusal kurumlar yanında uluslararası kurumların da baskısına karşılık gelmektedir (Steans, 2010; Blanchard, 2004).

Feminizmin çıkış noktalarından biri de şiddet kavramıdır. Şiddetten kasıt yalnızca fiziksel olarak gerçekleşen saldırılar değil; bir kişiye şiddetli duygusal ve psikolojik olarak sözlü şekilde baskı uygulamakta şiddet sayılmaktadır. Bu tür şiddet

doğrudan değil dolaylı şiddet olarak tasvir edilmektedir. Hastalık, açlık, ekonomik ve kültürel temelli yıkımlar, hukuki ayrımcılık, sosyal haklardan mahrum bırakma, eğitim hakkından yeterince yararlandırılmama vb. çoğaltılabilecek pek çok unsur “yapısal şiddet” i doğurabilir ve Ann Tickner’in bahsettiği gibi maskülen toplumların hepsinde bu tip şiddet yaşanabilir (Tatar,2021). Savaşın en keskin kurbanlarından biri olan, tecavüz edilen veya tecavüze uğrama ihtimaliyle karşı karşıya gelen, çocuklarına karşı annelik vasfını bu süreçte rahatlıkla gerçekleştiremeyen; savaşta eşi, kardeşi ve daha bir çoğu gibi aile üyesini yitiren, hayatta kalma mücadelesi veren kadının; bir de savaş sürecinde hem ülkenin ekonomik faaliyetine devam etmesi hem de savaş için gereken malzemelerin üretilmesi adına üretim alanlarında çalıştırılması bunun da yedek işgücü olarak algılanarak ucuz şekilde yaptırılması; kadının yaşadığı yapısal şiddetin farklı birer boyutunu oluşturmaktadır (Akad,2009).

Kadınların güvenlik ve şiddet sorunlarının bir diğeri de fuhuşa zorlanmalarıdır. Dünya üzerinde gerçekleşmiş olan savaşlarda erkeklerin kadınlardan daha fazla acı çektiği vurgulanmakta ancak kadının geri planda yaşadıklarının üzerinde durulmamaktadır. Savaşlarda kadınların bedenlen suistimal edilmeleri yenilen devletlerin erkeklerinin; yenilen devletlerin kadınlara tecavüz, fuhuş gibi onur kırıcı eylemlerde buldukları ve bununda tarih boyunca süregelen tüm savaşlarda savaş taktiği olarak kullanıldığı bilinmektedir. Tecavüz karşı tarafın moralini bozmak ve kendilerini güç üzerinden var eden erkeklere kendilerini güçsüz hissettirmek için yapılan savaş taktiklerinden biridir. Tecavüz eden taraf ise hakimiyetin kendisine geçtiğini düşünerek kendini güçlü hissederken, elde edilen kadını adeta bir savaş ganimeti olarak görür. Bazı ülkelerde ise işgalci ülkelerin askerlerine işgal edilen ülkelerin kadınlarının fuhuş amaçlı gönderildikleri bilinmektedir. Bu, kadınların erkeklere nazaran daha değersiz bulunduğu da bir göstergesidir. Cynthia Enloe fuhuş ve tecavüzü birbirinden ayrı değerlendirmez ikisinin de kadının istismarını doğurduğunu savunur (1993; 2003). Bu sebeple, feministlerin asıl ilgilendiği savaşın nedenlerinden ziyade özellikle kadın üzerinde yaratmış olduğu sonuçlardır. Feminist uluslararası ilişkiler yazının da ses getiren ve farklı bir bakış açısı sunan Cynthia Enloe “Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler “kitabında, uluslararası sistem üzerinde en fazla ticareti yapılmakta olan şeyin kadın ticareti olduğu bu duruma göz yumulduğu; Rus, Arnavut, Kosovalı, Taylandlı, Hintli kadınların daha çok birer meta olarak kullanıldığında bahseder. Kadın güvenliğine bir tehdit olan ve ülkelerin üst yönetimi

de dahil, işleyişi bilip ses çıkarmayan, kadının cinselliğini ticarileştiren bu sistemden en çok erkek turistler ve askerler yararlanmaktadır. Bu sistemi savaşa toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünden yararlanarak dahil edenler savaş stratejistleridir. Bu durum şiddetin farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Enloe'ya göre tecavüz üçe ayrılır; eğlence amaçlı gerçekleşen, sinir bozma amacı güden tecavüz, savaş aracı olarak kullanılan sistematik tecavüz. Ve üç grubu da örneklerle detaylandırmaktadır. Kadın erkeklerin onurunun bir simgesidir, dişi kuş yuvayı yapandır ve yurt- vatan anavatan olarak adlandırılmakta; kadınlara, korunması gereken namusla eşdeğer tutulmaktadır. Bu sebeple kadına yapılan istismarın temelinde; erkekliği yüceltmek, kadınlar üzerinde hakimiyet kurmak, karşı tarafın erkeklerini küçük düşürmeyi hedeflemek, bölgeden halkın kaçmasını sağlamak, kendini ve milletin gücünü ispatlamak vardır. (2003; 2006).

20. yüzyılın tamamına ve günümüze kadar olan süreçte 21. yüzyılın askeri kronolojisine bakıldığında hem bölgesel hem dünyayı etkileyen iç ve dış kaynaklı pek çok savaşın var olduğu görülmektedir. Boxer isyanı, 1905 Rus-Japon Savaşı, I. Ve II. Dünya Savaşı, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Birinci Çin Savaşı (Fransa-Vietnam Savaşı), Birinci Hindistan-Pakistan Savaşı, 1948 Arap-İsrail Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, İran-İrak Savaşı, Falkland Savaşı, Körfez Savaşı, Kosova Savaşı, Hırvatistan Savaşı, Bosna Savaşı, Irak Savaşı, Suriye İç Savaşı ve hala devam etmekte olan Rusya-Ukrayna Savaşı ile İsrail-Filistin Savaşı fiili olarak gerçekleşmiş en büyük militer hareketlerdir. Hepsisi incelendiğinde kadınların aşağılandığını, yüksek sayılarla tecavüz vakasının gerçekleştirildiğini, bu tecavüzlerden kadınların hamile kaldığını ve bu tür ilişkiden doğan bebeklerin de anneleriyle birlikte ayrımcılığa uğrayarak toplumda istenmediği hatta buldukları toplumun erkekleri ya da bireylerin akrabaları tarafından öldürüldüğü bilgileri mevcuttur. İnsanlığın var olduğu süreçten 20. Yüzyıla gelene kadar savaşların tümünün kadınların bedeni üzerinden kendine yer bulduğu, yağma ve tecavüzün yanyaya yürüdüğü görülmektedir. Tüm bu etkiler sebebiyle; 1899 ve 1907 de Lahey Barış Konferansları ile 1949'da Cenevre Diplomatik Konferansında savaşa dair yağma eylemi yüksek şekilde önemsenirken, Lahey (1907)'de tecavüzden bahsedilmemiştir. Cenevre Konferansında "tecavüz" düşük önemle anılırken, kadının onurunun değil "ailenin şerefine ihlali" olarak değerlendirilmiştir (Fukuyama, 1998; İnal, 2011). Tecavüzün yüksek oranda ciddiye alınması ise 1998 Roma Konferansı'nda gerçekleşmiştir. Feminist teorisyenler tecavüz

kelimesinin kullanılmamasını ve/veya onun yerine daha farklı bir sözcüğün kullanılmasını eleştirir çünkü bu onur kırıcı eylem bu yolla küçümsenmekte veya yok sayılmaktadır (Estrich, 1987). II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaş suçlarına yönelik olarak kurulan Nuremberg Mahkemesi, resmi rakamlara göre 400 binin üzerinde kadının sadece tecavüz değil bununla birlikte pek çok farklı cinsel saldırıya maruz kaldığı bilirse de bunların “askeri zaruret” hali olarak gösterildiği ve normalleştirildiği görülmüştür. Yugoslavya savaşında, 50 bin üzerinde kadın tecavüze uğramış ancak hiçkimse bunu dile getirememiştir. Bunun sebebi kadının namusunun gitmesi, eksik olarak algılanmasının yanı sıra; bu durumun suçlu taraflarından birinin tecavüze uğrayan kadın olarak gösterilmesidir. Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi tecavüzü ayrı bir başlık altında göstermemiş; yetkilerini dört madde altında toplamış, tecavüzü de insanlığa karşı işlenen suçlar başlığı altında tanımlamıştır. Burada feminist teorisyenler ve feministler tatmin olmamıştır. Bunun sebebi, tecavüzün hangi cinsiyete karşı gerçekleşen suç olup olmadığının belirtilmemesidir. Kadına karşı mı yoksa erkek onuruna mı işlenen bir insanlık suçudur. Bu durum yine ataerkil sistemi geliştiren bir yapı olarak algılanabilmektedir (Wolfers,1952).

Asırlardır var olan ataerkil sistem içerisinde gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte kadının emeği başlı başına bir gelir kaynağı olmasına rağmen, bu kazanç ek gelir kaynağı olarak görülmektedir ve hala hem ulusal yapılanmalar içinde hem de uluslararası sistemde varlığını devam ettirmektedir. Hemşirelik, öğretmenlik, hasta bakıcılık gibi feminize olmuş iş kollarının varlığı; eşit işe eşit ücret uygulamasının günümüzde bile yapılmıyor olması, erkek meslektaşlarıyla aynı şartlarda işe alınmıyor olmaları, kadının analık vasfından dolayı işverenin kadını sürekli çalışan olarak görmemesi, iş hayatında erkekle kadına aynı hak ve sorumlulukların eşit şekilde tanınmaması, erkek meslektaşları ve üstleri tarafından üstlerinde baskı yaratılması gibi sebeplerle kadınları iş hayatından dışlanmakta, ümit ve cesaretleri kırılmaktadır. Sonuçta, kadınlar çalışmaktan vazgeçerek geleneksel bakım rollerine geri dönmektedir. Bu durum, ataerkil sistemin erkeklere tanımış olduğu üstünlük neticesinde kadınlara uygulanan başka bir şiddet örneğinin devamını oluşturmaktadır (Halaçoğlu, 2021; Sevimli,2001).

Realist bakış açısıyla barışa bakıldığında savaşın olmadığı hal barış hali olarak geçmektedir. Feminist teorisyenler ise barış halini insanın içinde bulunduğu her alanda

tam bir bütünlükle tarif ederler. Onlara göre barış; ekonomik, sosyal, toplumsal, hukuksal alanlarda saf bir eşitlik ve adaletin sağlandığı bir haldir. Bu sebeple kadınların ikinci plana atıldığı, ayrımcılık ve şiddetin her türlüsüne maruz kaldığı durumları barıştan saymamaktadırlar. Kadınların ulusal ve uluslararası alanda var olması, karar alma mekanizmalarında etkin olarak bulunması, fikirlerini eşit bir şekilde söylemesi yine bu fikirlerin erkeklerle eşit oranda değer görerek karşılık bulması; kadının ılımlı ve işbirlikçi doğası da dikkate alındığında küresel anlamda kalıcı barışın sağlanabilmesi açısından oldukça büyük önem arz etmektedir (Reardon, 1993).

Feminizmin önemle vurguladığı konulardan biri de insan haklarıdır. Kadınların, dünya genelinde çeşitli seviyelerde ikincil konuma eril hegemonlar tarafından yerleştirilmesi; savaş sürecinde geri planda yaşadıkları, tecavüze uğramaları, fuhuşa zorlanmaları; kadın bedeni üzerinden egemenlik iddia edilmesi gibi sebepleri feministler insan haklarına aykırı bulur. İnsan hakları, başta Birleşmiş Milletler ve Avrupa İnsan Hakları olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşların kararları ile korunmaktadır. Devletlerin pek çoğunda insan hakları anayasalarla korunuyor olsa da günümüzde kadınlara yapılan zorbalıklara, katliamlara, orantısız güç kullanımlarına, çocuk yaşta evlendirilmelere, tecavüze, fuhuşa hala yeterli tepki verilmemektedir (Ataman,2009). Göç hareketine ister zorunlu ister isteğe bağlı olarak maruz kalan kadınların da en nihayetinde cinsiyet körü olan bu sistem içerisinde erkekler kadar kendilerine yer bulamadıkları görülmüştür. Göç hareketleri günümüzde cinsiyetleşmiştir demek yanlış olmayacaktır. Göç hareketinin sonuçlarından, ekonomik kayıplarından, sosyal zorlamalarından, kendi ülkesinde ucuz işgücü olarak tanımlanan bu grubunda ucuz iş gücü olarak görülmesinden, dil bilinmemesinin getirdiği büyük zorluklardan, kimlik-güvenlik gibi arayışlardan, zor durumlarından dolayı cinsel istismardan en çok kadınlar etkilenmektedir. Tüm bunlar kadınların problemleri olmakla birlikte bir insanlık problemi (Pettman, 1996). İnsan haklarının erkeklere aitmiş gibi algılanması, uluslararası ilişkilerin insan hakları ve toplumsal cinsiyet üzerine geride kalmış olması; feminist düşüncenin insan hakları ihlaline yönünden eleştirdiği iki temel kalemdir. İnsan Hakları Evrensel bildirgesi,1979 yılında imzalanan Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmelerinin yapılması ardından Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge kadına karşı şiddetin resmi anlamda bir sorun olarak

algılanmasını sağlamış; yaşadıkları problemler uluslararası bir boyut kazanan kadınlar sorunlarını daha rahat ifade etme şansı elde etmiştir (Steans, 2010, s.78).

Morgenthau uluslararası ilişkiler temelini siyasal iktidar, üç dengesi ve devletlerin güç dağılımından aldıkları paya dayandırmaktadır. Güç dengesinde tek kutup- çift kutup- çok kutup vardır. Tek kutupluluk gücün tek bir elde toplandığını ve dengeli olarak dağılmadığını göstermektedir. Güç dengesini savunanlara göre dengenin sağlanması barışa hizmet etmektedir. Organski'nin iddia ettiği üzere her yüzyılın bir hegemonik gücü vardır. Hegemonların askeri, siyasi, ekonomik gücü vardır. Bu güç azalmaya başladığında ve güç yer değiştirdiğinde savaşta kaçınılmaz olmaktadır. Bu yaklaşım Immanuel Wallerstein 'in iddia ettiği üzere Dünya İmparatorlukları ve Dünya ekonomileri şeklinde iki sistemin varlığı görüşüyle örtüşmektedir. Dünya imparatorlukları her türlü gücü elinde bulunduran, dünya ekonomileri ise sanayi devriminden sona özellikle Avrupa'da görülmüş olan ekonomik sistemlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, bu tip güç boşluğunun olduğu, dönemin hegemon dünya imparatorlukları olan Anadolu Selçuklu ve Bizans İmparatorluğu'nun gücünün azalması ile doğan bir devlettir. Başlangıçta bir uç beyliği olan ardından devletleşen sonrasında gaza ve cihat anlayışı ile üç kıtaya yayılarak bir dünya devleti olan imparatorluk, 6 yüzyıla yayılan sürede uluslararası arenada varlığını sürdürmüştür (Waltz,2009; Wendt,1992). İslamcılık, Osmanlıcılık gibi akımlarla ülkenin dağılması engellenmeye çalışılsa bile milliyetçilik akımının 19. Yüzyıl itibariyle kendine yer bulması ile Osmanlı sınırlarındaki bağlı devletlerin ayrılma çabası artmış ve sonuçlanmıştır. Bu arada güç Avrupa'da bilim ve teknolojinin gelişmesiyle el değiştirmiştir. Avrupa kıtası sınırları içinde olan her devlet dünya ekonomisi haline gelmiştir. Emperyal olarak adlandırılan İngiltere, Fransa, Almanya gibi devletlerin Sanayi Devrimi sonrasında hammadde ve pazar arayışı ile sömürgelerini genişletme çabası artmıştır. Bahse konu ülkeler, küçük ülkelere Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmaları için destek vermiştir. İmparatorluğun tüm sınırlarından gelen toprak kayıpları yönetici kadrolar için bir şey yapma ihtiyacını doğurmuştur. Başlarda teknik ve askeri alanda yapılan yenililer zamanla esas sosyal alanda yeniliklerin yapılması gerekliliğini de getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş döneminde kadınların günlük hayatlarındaki yaşam biçimleri eski Türk kültür geleneklerine benziyordu. Kadınlar

erkeklerle birlikte savaşmış, devlet işleriyle ilgilenmiştir. “Her Türk asker doğar” cümlesi buradan türemiştir ve her Türk erkeği demediği için esasen cinayetsiz bir söylemdir. Ancak zamanla, Türk kültürü ve aile yapısının içinde erkekle birlikte eşit şartlarda yaşayan kadınlara bakış açısı; İslamiyet’ten çok İslamiyet’in yanlış anlaşılmasının etkisi, farklı kültürel unsurların kuşatılması, savaş zamanlarında padişah ve üst yöneticilerin eşlerine yapılmış olan çeşitli saldırılar ile köklü değişime uğramıştır (Dulum, 2006). Osmanlı İmparatorluğu’nda kadının yeri bu şekilde değişim gösterirken, erkeğin merkezde bulunduğu bir yaşam tarzı oluşturulmuştur. Aslında Osmanlı kadınlarının yaşam tarzlarını özgürlükleri bakımından ele aldığımızda sarayda yaşayan ve saray dışında yaşamını sürdürenlere göre hayatlarında farklılıkların olduğunu bilmekteyiz. 1842-1844 yılları arasında Osmanlı egemenliğinde bulunan Kahire’de (Mısır) yaşamış ve oradaki cinsiyet ayrımcılığına dayalı olan toplumsal yapı üzerine dikkat çekilmeye çalışan İngiliz oryantalist Sophia Lane-Poole’un mektup kitabında kadının sıkı korunduğundan, alışverişe gönderilmediğinden bu yapının bir seçkinlik göstergesi olarak algılandığını, kadınların kadınlarla ilgili yerlere gidişlerinde serbest olduklarını lakin çok sıkı şekilde sınırlanarak ve örtünerek gitmeleri gerekliliğinin var olduğunu dile getirmiştir (Peterson ve Ruhtan, 1993;Uysal, 2004). Üst tabaka kadınların bu ayrımcılığı içselleştirmiş olduğu hatta bunun prestijlerinin bir gereği olarak algıladıkları görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nda kadınlar, tüm bunların yanında özellikle üst tabakadakiler, eğitimden uzakta değillerdi. Ancak sadece sıbyan mekteplerinde eğitim alabilme imkanına sahip olabilmişlerdir, onların sonraki eğitim aşamalarında bulunmalarına ihtiyaç duyulmamıştır. En azından idareci ve aydın kesimde bulunan kimselerin kızları sıbyan mektebinden sonra, ailelerinin yardımı ile özel ders alarak eğitim hayatlarını sürdürebilmişlerdir (Kurnaz, 2021). Geleneksel Türk devlet töresi ve hayatın bütün alanlarıyla içine alan Osmanlı İmparatorluğu’nda da kadın, ailenin yapı taşı olmuş ve sosyal hayatın tam ortasındadır diyebiliriz. Kadınların isimleriyle, ülkenin her yerinde kullanıma açılan hayır kuruluşlarına ve sosyalleşmeyi hedefleyen oluşumlara rastlanmak mümkündür. Evliya Çelebi, seyahat etmiş olduğu zamanlarda gezip gördüğü kültürlerde kadınların isimleri verilmiş mahalleler, camiler, medreseler, hamamlar ve çeşmelere rastlamıştı (Köse, 2020). Osmanlı İmparatorluğu’nda saray kadınları sosyal hayattan soyutlanmış olsalar da halkın içerisinde üretime katkı sağlayan kadınlar da bulunmaktadır. Ekonomiye ve üretime katkısı olan kadınları yine

iki şekilde; kırsalda yaşayan kadınlar ve şehirde yaşayan kadınlar olarak ele alabiliriz. Bu bakımdan aile, üretimin sağlanması için önemli bir araçtı.

Osmanlı aydınları, devletin kurtarılması için farklı çözüm önerilerini tartışıyorlar ve kadın konusu bu tartışmanın merkezinde odaklanır. Kadın konusuna da farklı ideolojilerden farklı bakış açıları getirilmiştir. Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük ideolojileri şeklinde Jön Türkler tarafından geliştirilen düşünce akımlarının görülmektedir (Çakır, 2010). İslamcılar, Batı'ya göre İslam'ın kültürel zenginliğinin daha yüksek olduğunu, Osmanlı kadınının batı kültürüne karşı korunması gerektiğini savunur; teknik özelliklerin de belli bir noktaya kadar alınması gerektiğini belirtir. Muhafazakâr kadının en tanınmış siması, Musa Kâzım'dır (Lewis, 1961/2000). Kâzım, sosyal yaşamı oluşturan gelenekleri, korumak için kadınların İslami ahlaka uygun tarzda giyinmeleri gerektiğini belirtir. Kâzım, ayrıca kadınların yaşama amacını, dünyaya çocuk getirmekle sınırlandırır. Bu nedenle Kâzım, kadınların, ev dışındaki işlerle uğraşmasının aile saadetini bozacağını düşünür (Göle, 2001). Bununla birlikte İslamcılardan Mehmet Akif gibi tek eşli evliliği savunanlar vardır. Buna karşın İslamcılarının hepsi, kadının, İslami ölçüler içerisinde eğitilmesini ve ev işleriyle uğraşmasını istemektedirler (Kurnaz, 1991). Batıcı akımın savunucuları, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtarılması konusunda kendi içlerinde radikaller ve ılımlılar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Radikal Batıcılar, Osmanlı'nın çöküş nedeni olarak İslamiyet'i görmektedirler. Onlara göre devleti bunalımdan kurtarmak için Batının sadece teknik açıdan değil kültürel yönleriyle de benimsenmesi gerekmektedir. İlimli Batıcılara göre ise İslam, yobazlar tarafından yanlış yorumlanmış ve sömürülmüştür. Bu nedenle İslam hiçbir zaman devletin çökmesine gerçek nedeni olmamıştır. İlimli Batıcılara göre Osmanlı'yı bunalımdan kurtarmak için Batı sadece teknik yönüyle benimsenmeli buna karşılık Türk- İslam kültürü reformize edilerek şiddetle savunulmalıdır (Arat, 1980). Radikal Batıcıların ünlü savunucularından Abdullah Cevdet, Batı medeniyetinin gülleri ve dikenleriyle birlikte benimsenmesi gereken bir bütün olarak görür (Lewis, 1961/ 2000). Abdullah Cevdet'e göre devletin bizdeki dejenerasyonunu gelenekleri ortadan kaldırması için Avrupa Medeni Kanunu'nu kabul etmesi gerekmektedir. Medeni Kanun'la birden fazla kadınla evlenmek ve bir sözle boşanmak usulleri ortadan kalkacaktır. Cevdet ayrıca her genç kızın gözüyle gördüğü, beğendiği erkekle evlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde görüclük adetine son verileceğini söylemektedir (Taşkiran, 1973). Cevdet'in bu fikirleri, kadın hakları

açısından değerlendirildiğinde onun feminist bir zihniyet yapısına sahip olduğu görülür. Şöyle ki Cevdet, patriyarkal sistemin öngördüğü erkek egemen çok eşli evliliğe ve erkeğin istediği bir anda söyleyeceği tek kelimeyle kadını boşamasına karşı çıkmaktadır. Batılı düşünürün önemli temsilcilerinden biri de "Türk Kadınlığının Tereddidi yahut Karışmak" adlı eserin yazarı, Selahattin Asım'dır. Yazar, kadınlığın durumuna ilişkin olarak neredeyse hakarete varan bir tarzda şöyle demektedir: Kadınlar, toplum dışında bir sürü hayatı yaşarlar ve bir horoz tarafından seçilince, birer dişi hayvan durumuna yumurtlayan tavuklara" dönüşürler (Durakbaşı, 1998). İlimli Batıcıların savunucusu, Celal Nuri, "İleri Kadınlarımız" adlı eserinde, Türk toplumunu yükseltmek için kadın haklarından başlanması gerektiğini belirtmektedir (Göle, 2001). Kadın hakları konusunda ayrı bir düşünce akımı geliştiren ve bu akımı savunanlar, Türkçülük ideolojisi etrafında birleştiler. Bu ideolojinin en büyük iki savunucusu, Ziya Gökalp ve Halide Edip Adıvar'dır. Gökalp'e göre ulusal kültürü oluşturabilmek için İslamiyet öncesi kurulan eski Türk toplumlarının yaşamlarını yeniden canlandırmak gerekir. Gökalp eski Türk toplumlarında, kadınların sosyal ve siyasal hayatta erkeklerle eşit bir konumda olduğunu belirtir. Batı'nın aile kurumunun taklit edilmemesi için eski Türklerdeki aile kurumunun model alınması gerektiğini ifade eder. Çünkü ona göre eski Türklerin, "en esaslı şiarı, feminizmdir" ve gelecekte bir tarih, feminizmin Türklerden doğduğunu itiraf edecektir (Göle, 2001). Türk kadını, eğitilmiş, milliyetçi, karakterli ve bilgili olmalı; sosyal ve siyasal haklarını ölümü göze alacak şekilde korumalı; son olarak Türk kadını, Müslüman fakat aynı zamanda modern olmalıdır (Çaha, 1996, s. 95).

Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan yenileşme hareketlerinde temel kadın olmuş, bu feminist görüşün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak o zamana kadar kadınların giyebilecekleri kıyafetlerin şekilleri, renkleri, türü gibi unsurlar dahi şeri kanunlar ve erkek egemen yönetim tarafından belirlenmiş; İslamiyet'in yanlış yorumlanmasıyla birlikte kadınlar hak etmedikleri bir konuma yerleştirilmiştir. Buhari ve Tevrat kadının Hz. Âdemden sonra kalbin kemiğinden yaratıldığı belirtilmiştir. Halbuki; Kur'an-ı Kerim Bakara 228.ayette'de "Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır..." denmiştir. Hz. Muhammed ise hadisinde kadınlar için şunu söylemiştir "Kadınların haklarını yerine getirme konusunda Allah'tan korkunuz! Zira siz onları Allah'ın bir emaneti olarak aldınız" buyurmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de devletin yönetilmesinden ailenin yönetilmesine her alanda istişare ile yönetimin

yapılması gerektiği belirtilmiştir. “Müslümanların idare (ve düzeni) aralarında yapacakları istişareye dayanır” (Kur’an-ı Kerim, Şura:42/38) ifadesi Kuran-ı Kerim’de yer almaktadır. Buna bir örnek vermek gerekirse; Hz. Osman’ın halife seçilmesi sırasında kadınlara da fikirlerinin sorulduğu bilinmektedir. Bu durum kadınlara siyasete katılma ve oy kullanma haklarını tanıdığını göstermektedir (Güney, 2023). Devlet yönetiminin hemen her evresinde etkisi bulunan Terken Hatun gösterilebilir. Terken Hatun, Büyük Selçuklu Hükümdarı Melikşah’ın eşi, en ünlü Türk kraliçesidir (Çandarlıoğlu, 2019). Hristiyanlıkta, Papazlar “makan konsili” tanımıyla kadının ruhunun olup olmadığını tartışmış; Hz. Meryem’in musahip ruh olduğunu dile getirmiştir. Dünyanın yarısını oluşturan kadınların ruhunun olmaması mümkün müdür.

Tanzimat dönemine kadar kadının hakları ile ilgili herhangi bir hareket yoktur. Tüm hakları erkeklere devredilmiş olan kadınlar eğitim haklarından, boşanma, miras haklarından mahrum kalmıştır. Belli başlı durumlarda kadınlar boşanabilir. Nüfus kağıdını bile çıkarmak zordur. Erkek zenginse istediği kadar eş değiştirebilir. Kadınlara, geleneksel ve ev içi görevlerini yerine getirmelerinin kamusal alanın düzene sokulması için ne kadar değerli olduğu vurgusu yapılarak bir nevi bu “kutsal” görev uğrunda kadınlar özel alana sıkıştırılmıştır (Enloe, 2003, s.131).

Gülhane’de okunan Hatt-ı Hümayunla Tanzimat dönemi 3 Kasım 1839 tarihinde başlamıştır. Bu ferman Osmanlı İmparatorluğu’nda sosyal-siyasal-hukuki ve askeri anlamdaki ilk devlet eliyle modernleşme olarak adlandırılmıştır. Toplumun geri kaldığı yönetim tarafından kabul edilmiştir, toplumun en geri kalmış kesimi olan kadınlarda ki toplumdaki konumu düzeltilmeye çalışılmıştır. Kölelik ve cariyeliğin kaldırılması, kadınların kılık kıyafetleri ve sokağa çıkması gibi konularda esneklikler getirilmiş; özel mülkiyet, kadınlara erkeğe eşit mirası ön gören hükümler getirmiştir; evlilikte kadının rızasına bakılmış, kız okulları açılmıştır. (Ortaylı, 2017; Güzel, 1985). Kızlar için 7-11 yaş aralığındakiler için sıbyan mektebine gidiş zorunlu tutulmuş, “İnas Mektepleri” olarak adlandırılan rüştiyeler kurulmuştur. Toplumun bakış açısı sebebiyle bu okullarda kızları yetiştirecek kadın öğretmenlere ihtiyaç duyulmuş dolayısıyla Darülmualimat ve İstanbul Kız Sanayi Mektebi açılmıştır (Görür, 2015). Ancak bunları feminist hareket olarak algılamak yanlış olur, bu durum batı merkezli modernleşme sürecinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Mecelle'nin kabulü; kadınların konumu ve aile açısından oldukça önemlidir. Zira, Mecelle; toplumsal yapı içinde şehirlerde bile hâkim olan başlık parası uygulaması, ergenliğe giren kızın hemen evlendirilmesi gibi kız çocukları üzerinden ailelerinin sorgusuz egemenliğine son vermeyi hedeflemiştir (Kırkpınar, 2001). Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarmak için uğraş veren aydınlar; Türk kadınının, geri kalmışlığın simgesi olarak görürler. Bu güç durumdan kurtulmak için de Avrupai kadın tipini, Osmanlı toplumuna kabul ettirmek için çaba gösterirler. Bu nedenle, Türk kadınına bir takım sosyal ve siyasal haklar verilir. Görüldüğü gibi bizdeki feminist hareket, Batıdaki gibi sosyo-kültürel ve ekonomik şartların zorlaması sonucu oluşmamıştır.

Kadın haklarına yönelik ilk resmi gelişmeler 19. Yüzyıl ortalarında başlamıştır. Kadınların miras hakları için Arazi Kanunu çıkarılmış, 1858'de kız rüştiyesi, 1860'da kız öğretmen okulları, 1869'da kız rüştiyeleri açılmıştır. Bunlar, kadınlar adına ilk gelişmedir fakat yeterli değildir. İstanbul temelli olarak başlayan ve diğer kentlerde olan bu okullaşma kırsal kesimlere ulaşamadığı için bu çaba temele yayılamamıştır. Kentli kadınlar bu imkanlardan faydalanırken, köylü kadınlar bu imkanlardan uzun süre haberdar olamamıştır. 14 yaşına geldiğinde kadını evlendirme çabası olan bir kültürde kadınların eğitimine önem verilmemiştir. Yine de kadınlar buna karşı koymuş, "Mukadderat", "Şukufezar", "Kadınlara Mahsus Gazete" gibi dergiler çıkarmaya ve 2.sınıf olan bu toplumsal konumlarını dile getirmeye sosyal haklar elde etmeye çalışmışlardır (Özen, 1990). Bu gazetelerde o dönemin ilk feministleri "Fatma Aliye Hanım, Makbule Leman, Nigâr Hanım" çeşitli durumlar hakkında yazılar yazmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinden olan Selma Rıza Hanım, partisinin tek kadın üyesi olmakla beraber ilk kadın gazetecimizdir. Kendisi sadece ülke sınırları içerisinde çalışmalar yürütmemiş uluslararası etkinlikler de yer almış Türk Kadınlığını temsil etmiştir. "Uluslararası Kadın Konseyi" kongresine katılmıştır. Selma Rıza Hanım bu kongrede "La condition legale de la femme en Turquie" (Türk Kadınının Hukuki Durumu) başlıklı bir rapor sunmuştur. L' Aurore Gazetesi haberinde kongreden bir gün önce 22 Haziran 1900 tarihinde Selma Rıza Hanımın tanıtın bir yazıya yer vermişti. Selma Rıza kongrede yaptığı konuşmada İslam'ın kadınlara daha fazla haklar sunduğu ancak bunun devlet tarafından engellediğini Osmanlı

kadınlarının eğitim görmedikleri için haklarını bilmediklerini bu yüzden savunamadıklarını dile getirmişti. Abdülmecit döneminde gerçekleşen Tanzimat reformlarıyla kadınların haklarını elde etmesi yolunu açtığını ancak II. Abdülhamit'in bu yolu tıkadığını dile getirmişti (Çelik, 2020). Cemal Nuri ileri “Kadınlarımız” adlı kitabının Müslüman Kadınlarının Vaziyet-i Hukukiyesi” başlığıyla Müslüman kadınların İslam hukukundaki yerinden söz etmektedir. Toplumun bir kısmı tarafından İslam’da kadınların erkeklerden bir adım geride olduğu düşüncesini ret etmiş, aslında erkekler ve kadınlar için farklı hukuk anlayışı olmadığı herkes için aynı hukuk kurallarının tecelli ettiğini ileri sürmüştü. O, Avrupa’dan önce İslam’ın kadınlara daha çok haklar verdiğini bunu hukukla sabit kıldıklarından bahsetmektedir (Toska,1994).

1908 yılında, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra bir kadın grubu parlamentoyu dinleme talebinde bulunmuştur. Dönemin etkili partisi İttihat ve Terakki’nin de kadın konusundaki yenilikleri ve kadın hakları konusundaki olumlu düşünceleri bu durumu hem de Osmanlı İmparatorluğu’nun son zamanlarında kadınların kendilerine haklar elde etme mücadelelerini desteklemiştir. Cemiyet, hitaplarını kadın erkek ayırt etmeksizin yapmış; 1906’da ise kadınların cemiyete üye olabilmesine dair madde eklemiştir. İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi kadınları bütünleştirmek için konferanslar düzenlemiştir. Ancak bu durum kadını “anne” olmasının ve modern ailenin yaratıcı mimarı olarak görmenin ötesine geçmemiştir. Bu talep doğrudan kadınlardan gelen ilk siyasal hak talebidir. Bu dönemde peçe ve çarşaf kullanımı, kadınların yüzünün fotoğrafının çekilmesi gibi tartışmalar yaşanmış. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Teceddüt Fırkası, Ahali İktisat Fırkası ve Osmanlı Demokrat Fırkaları bu dönemde var olan ancak kadın konusuna destek olmayan diğer partilerdir Kadınlar 1914 yılı itibariyle İstanbul Darülfünuna giriş hakkı elde etmiştir (Kurnaz, 1991). Üniversite’de karma eğitim edebiyat fakültesiyle 1915 de başlamış, Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile 1917 yılı itibariyle kadınlara boşanma hakkı tanınmış, boşanma işleri devletin yetkisine bırakılmış çok eşli bir yaşam erkeğin talebine değil kadının rızasına bırakılmıştır (Güzel, 1985).

Kadınların kendi içlerinde meşrulaştıramadıkları bu konumlandırma, II. Meşrutiyet itibariyle derinleşmeye başlayan demokratikleşme hareketleri ve Avrupalı hemcinslerinin yaşam şekillerinin öğrenilmesiyle onları yaşadıkları tüm haksızlıklara karşı birleşmeye ve harekete geçmeye zorlamıştır. Batıda yükselen feminist

hareketlere Türk kadınları da karşılık vermekteydi. Saltanat muhalifi Jön Türkler ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti kadının haklarına önem vermiştir. Kadının evlilikle birlikte artan çaresizliği, gittiği evde “el kızı” olarak tanımlanması ve değersiz olan konumunun daha da değersizleştirilmesi; kadınla erkeğin yaşadığı evin “koca evi” olarak tanımlanması gibi kadına aidiyet tanımayan bu sistemin yarattığı zayıflığı görmüş ve kadının konumunun yükselmesi için destek vermişlerdir (Atadan,2018). Bu ve bunun gibi keskin adetler kadını zor duruma düşürmektedir. Darülfünun'un açılması, kadın ve erkeklerin birlikte derslere devam etmesi, kadın cemiyetlerinin kurulması, konu ile ilgili konferanslar verilmesi bu kadar katı bir toplumda kadın hakları adına küçük de olsa bir pencerenin açılması ve gün ışığının içeriye sızması gibi olmuştur.

İttihat ve Terakki Fırkası'nın Kadınlar Şubesi bulunmaktaydı. Fırka, kadınların kılık kıyafeti konusunda uygun sınırlar içerisinde daha rahat giyinmesini ön görmekteydiler. 1908 yılından sonraki süreçte, yayıncılık ve dernek faaliyetlerindeki çalışmalarıyla önemli bir konuma sahip olan kadınlar, bu dönemde siyaset yapma düşüncesiyle kurulmuş olan derneklerden ayrı olarak, bazı derneklerin etkinliklerinde dönemin siyasi partilerinin desteklerini almışlardır. Siyasi partilerin desteklediği hayır ve hasenata hizmet etme düşüncesinde olan, mezhep ya da cinsiyet ayrımında bulunmayan kadın derneklerinin olduğu görülmüştür (Bakırcı, 2013). 1911 senesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gerçekleştirdiği IV. Kongresinde kabul edilen siyasi programın içerisinde ilköğretim ücretsiz ve zorunlu tutulması, orta ve yükseköğretimin ise yaygınlaştırılması hususları mevcuttur (Kartal, 2008). Teceddüt Fırkası parti tüzüğünde kadınların müsait çerçeveler içerisinde meslek hayatında etkin olmasını savunmaktaydı. Yine Ahali İktisat Fırkası kadınların sosyal yaşamda etkin olması, erkeklerle eşit sayılarak güçlerinin yettiği meslekleri bağımsız hatta erkeklerle birlikte icra etmelerini savunmaktaydı. Ahali İktisat Partisi, kendi taraftarı olan kadın cemiyetlerini desteklemiş ve himayesi altında İstihlak-ı Milli Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyetin altında Mamulât-ı Dâhiliye Kadınlar Cemiyet-i Hayriye'si adlı bir kadınlar cemiyeti de oluşturulmuştur. Bu girişim, Ahali İktisat Partisi'nin kadınların sosyal ve ekonomik durumlarını iyileştirme konusundaki taahhüdünü ve kadınların siyasi ve toplumsal katılımına yönelik çabalarını yansıtmaktadır. Bu fırkanın üyeleri homojen bir yapıdaydı. Emine Semiye Hanım gibi önemli üyeleri de olan bu parti, gayrimüslimlerin de katılım gösterdiği bir siyasi yapıydı. Daha sonra, Ahali İktisat

Partisi, Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne katılmıştır. Bu siyasi geçmişi, Ahali İktisat Partisi'nin Türkiye'nin siyasi tarihinde önemli bir rol oynadığını ve farklı dönemlerde farklı siyasi güçlere katıldığını göstermektedir (Arıkan, 2011).

Osmanlı İmparatorluğu'nda, kadınların kadın olma bilincine erişmesi; kendilerine özel alan hariç toplumsal alanda da kendilerine yer bulma çabası, eğitim görme ve bir meslek icra etme istekleri kısacası kadınla ilgili en ufak talep ya da girişim bile feminizm olarak ifade edilmiş ve algılanmıştır. Bu durum kadınların konumunun, kadınların çoğunluğu tarafından bile kanıksandığının ve toplum içinde gelişmenin önünün kapatıldığının bir göstergesidir. Osmanlı İmparatorluğu içinde kadının konumuna yönelik getirilen yeniliklerin varlığına rağmen ilk “feminizm” kavramı 1919 yılında Müfide Ferit'in Feminizm başlıklı konferansın Türk Kadını dergisinde yayınlanmasıyla kullanılmıştır. Kadınlar için siyasi, içtimai ve medeni haklara sahip olması gerekliliği hususundan bahseder. Fakat bahsedilen bu feminizm içinde esas gaye ahlaklı biçimde aileyi ayakta tutmak vardır (Toprak,2014).

Kadınların durumu dönemin edebi eserlerine de konu olmuştur. Ahmet Midhat ve Şemsettin Sami, kadın ve erkeğin eşit sosyal statüde olması gerektiğinden kadınların sosyal haklardan ve özellikle eğitimden mahrum bırakıldıklarından bahsetmişlerdir. Şemsettin Sami “Şair Evlenmesi” kitabıyla durumun komedyasını yazarken “Kadınlarımız” kitabı ve “Aile Dergisinde” Eğitimli olan kadının bilinçli bireyler yetiştirmesinin önem arz ettiğini, toplumun konumunu belirleyen kadınların konumunun olduğunu ileri sürmüştü. Taaddüd-i Zevcat ve Nisvan-ı İslam adlı eserlerinin sahibi Fatma Aliye ise kadın hakları ve sorunlarından bahsetmiştir (Ortaylı, 2000). Ziya Gökalp'e göre kadın erkeğe göre düşük bir varlık değil; devleti kuran nasıl erkekse, kadını aileyi kuran kişi olarak ele almaktadır. Türk Kadınları, İran, Arap ve Bizans medeniyetlerinin kültürlerinden ayrılması gerekmektedir. Çünkü Gökalp'e göre Türk kadının haklarına kavuşması, toplumumuzun Eski Türk aile ve toplum yaşantısını benimsemesinden geçmekteydi. Aile yaşantısında da yine Türk kültürünü örnek alarak devam edilmesi gerektiği ve kadın-erkek arasında eşitliği öngörmekteydi. Bu dönemde, kadın konusunda bir fikir dünyasının oluşmasını sağlayan Namık Kemal, Şinasi de eserlerinde kadınların ezildiklerini ve sosyal haklardan mahrum olduklarını dile getirirler eserlerinde kadının toplumsal düzlemde hor ve eksik bir varlık olarak görülmesini kadın-erkek eşitsizliğini çeşitli yönlerden inceleyerek, sebeplerini açığa

kavuşturur. Kadının üzerindeki erkek hakimiyetinin son bulması için kız çocuklarının mutlaka okutulmasını dile getirirler (Kodaman, 1990; Kırkpınar, 2001, s.97).

Feminist Literatür, 1910'dan itibaren daha belirgin olmuş ve yaygınlaşmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi kadınların gazete ve dergi yayınlayarak düşüncelerini aktardıkları da bir dönemdir. Halide Edip, Teali-i Nisvan Cemiyeti (Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kurulan ilk feminist örgüttür) ve Tanin gazetesi; Emine Semiye, İttihat ve Terakki Cemiyeti Kadınlar Şubesi; Nezihe Muhiddin Esirgeme Derneği, Kadınlar Halk Fırkasını vasıtasıyla kadınları bilinçlendirmeye çalışmışlardır (Koç, 2019). Temel amaç; kadınların toplumdaki, sosyo-kültürel hayattaki görünürlüğünü arttırmak ve her alandaki eğitim hayatına katılımını sağlamaktır. Tüm bu çalışmaları Anadolu'nun kadınları değil toplumun belli kesiminden belli eğitim imkanlarına ulaşmış kadınları tarafından yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde feminizm, erkeklere yakın şartlarda muamele görmek şeklinde olmuştur. Halide Adıvar, Ulusal Kurtuluş Mücadelesindeki kadınların mücadelesine odaklanarak, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki toplumsal cinsiyet rolleri Vurun Kahpeye ve Ateşten Gömlek eserleri ile sorgulamıştır (Çalışlar, 2010).

Kadın haklarında ve diğer sosyal haklarda yapılan iyileşmeler, uluslararası arenada değişen güç dengeleri karşısında İmparatorluğu ayakta tutmaya yetmemiştir. Giderek zayıflayan İmparatorluğun geniş yer altı ve yer üstü kaynaklara sahip olması, ucuz işgücü emeğinin bulunması, uluslararası geçiş yollarına sahip olması ve emperyal devletlerin hepsinin bundan pay almak istemesi 1.Dünya Savaşı'nı da beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak, gelişen teknoloji ile birlikte Almanya'nın yanında yer alan, Osmanlı İmparatorluğu 'da Çanakkale cephesi hariç her yerde yenilgiye uğramış ve Osmanlı İmparatorluğu paylaşılmıştır. Vatanlarını koruma içgüdüsünde olan Türk halkı ise yıllar içinde savaşlarla yıpranmış, kaynaklarını, askerlerini, erkeklerini kaybetmiş ancak yine de ortak düşmana karşı tekrar son kalan gücüyle birleşmiştir. İşte bu kırılma noktası kadınların Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde erkeklerle birlikte sadece savaş gerisinde değil, savaşta da ön planda olması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, Türk kadınlarının köken olarak anaerkil ve savaşçı nitelikte olduklarını hatırlamalarıyla ya da Tanzimat ile süre gelmiş olan feminist kıpırdanmalarla ilgili olmamıştır. Temeli sadece zaruriyet haline dayanmaktadır. Ancak, feminist

savunucuların varlığı ne yapacaklarını ve nasıl yapacaklarını bilemeyen kadınların organize ve koordine etmede işe yaramıştır (İnalcık, 1941).

Kadınlar, Anadolu'nun ve İstanbul'un çeşitli miting alanlarında yerlerini almış; ulusu bağımsızlık hedefinde tek vücut olmak için toparlamaya çalışmıştır. Kadınlar cephe gerisinde çeşitli cemiyetler kurmuş, ihtiyaç sahiplerine destek olmuş, askerlere kıyafet hazırlamış, sağlık hizmetlerinde yer almış, kimsesiz kalmış kadın ve çocuklara sahip çıkmış, onlara eğitim vermiştir. O güne kadar toplumsal görevleri ev içi işler ve bakım hizmetleri olan geleneksel rollerini yerine getiren Türk kadını; zanaat öğrenmeye başlamıştır. Tarlalarını ekip biçip pazarlara getirmiştir. Kadın işçi taburu ortaya çıkmış, evlenme yaşına gelen kadınların evlendirilmesinde ve iş bulmalarında yardımcı olmuşlardır. Fabrikalarda başta cephane olmak üzere pek çok ürünü üretmiş, ilkel çapta lojistik hizmetini yerine getirerek cepheye malzeme ve teçhizat taşımış hem savaşa hem de ülkenin ekonomisine en büyük katkıyı sağlamışlardır (Ergun,1997; Çaha,1996). Her sosyal kesimden kadın bu savaşa katılmıştır. Aralarında sosyal farklılıklar ortadan kalkmıştır. "Asri Kadın Derneği", "Müslüman Kadın Birliği", "Hilal-i Ahmer Kadın Kolları" "Müdafaii Hukuk Kadınlar Şubesi" ile "Anadolu Kadınları Müdafaii Vatan Cemiyeti" ile her sınıftan kadın bir arada çalışmıştır. Sosyal sınıfların geçerliliği bu süreçte kalkmıştır demek yanlış olmayacaktır (Kaplan, 1998).

Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin yürütücü kadrosu eğitimin önemini biliyor, kadının eğitim almasını her fırsatta vurguluyordu. Bu dönemde bile eğitim almaları için yurtdışına eğitime gönderilmiş olan kız çocukları-kadınlar mevcuttur. Zira bu kişiler örgütlenerek milli duygularıyla harekete geçirmek noktasında çalışmıştır. Çıkarılan kadın dergileri, Asri Kadınlar Cemiyeti tarafından düzenlenen mitingler, Muallimler Cemiyeti Başkanı Nakiye Ergün'ün 1920 yılında yapmış olduğu konuşma, feminist yazının varlığı ile bu kadınlar geleneksel toplumsal rollere karşı çıkmış; özgürlüğü ve cinsiyet eşitliğini savunmuştur (Kurnaz, 1991).

Kadın emeğine yalnızca Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde müracaat edilmemiştir. Kırım Savaşı, Balkan Savaşı ve 1.Dünya Savaşı'nda da halkın kaynaklarının çok daralmış olması ve yeterli erkek sayısının olmaması sebepleriyle kadınlara ihtiyaç duyulmuştur. Kadınlar bu kapsamda savaşlarda ve yoklukta;

toplumun dezavantajlı gruplarına da destek olmak üzere Türk Ocakları, Türk Tayyare Cemiyeti, Verem Mücadele Cemiyeti, Muallim birlikleri, Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi derneklerde faaliyet göstermeye başlamışlardır. Dönemin partisi İttihat ve Terakki Cemiyeti kadınların sosyal hayatta var olması taraftarıydı. Kadınların sosyal hayatını desteklemek maksatlı Türk Ocaklarında konuya yönelik konferanslar düzenlenmiş; Enver Paşa öncülüğünde kurulmuş olan Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Hayriyesi Cemiyeti kadınlara kurulan fabrikalarda 300 kadına istihdam olanağı sağlamıştır. Kadın İşçi Taburları vesilesiyle askerlikte geri hizmetinde görev yapma hakkı sunulmuştur (Toprak, 1988). Enver Paşa'nın eşi Naciye Sultan'ın himayesinde, Talat Paşanın eşi Hayriye Talat Hanım'ın himayesinde kurulan Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti; kadınlar tarafından şehit ailelerine yardımda bulunmak maksadıyla kurulmuştur. Kadınların toplumsal hayat içinde daha aktif ve görünür olmasını sağlamak adına İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türk Ocakları vasıtasıyla kadınlara konferanslar vermiştir (Güzel, 1985; Çakır, 2021).

Bu dönemde çeşitli dernekler kurulmuştur. Türk Hanımları Esirgeme Derneği, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyeti, İnas Darülfununu Mezunları Derneği, Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Hayriyesi, Biçki Yurdu gibi dernekler savaştan etkilenen ve yoksul kesime yardım etmek için çabalarken var olan cemiyetlere ek yeni cemiyetler de kurulmuştur. Bu cemiyetler, kadınlara mesleki eğitim becerisi kazandırmak, onları eğitmek ve iş yaşamına girmeye teşvik etmek maksadı taşınmıştır. Bazı dernekler feminist amaç güderek çalışmalarını ve yardımlarını gerçekleştirmişlerdir. Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti bunların başında yer alır. Bu cemiyet kadının eğitilmesi, iş sahibi olması, toplumda belli yer edinmesi gibi noktalarda çalışmıştır. Ancak kadınların giyim kuşamının islama uygun yapılmalı ve toplum içinde de kabul görmelidir. Kurucusu, Ulviye Mevlan aynı zamanda “Kadınlar Dünyası” dergisinin de editörüdür (Koç, 2019). Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinden önce de Osmanlı İmparatorluğu içinde kadınların haklarını elde etmek için verdikleri mücadeleler olsa da esasen kadınların hak kazanımı cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşmiştir. 1924 yılında kazanılmaya başlanan siyasi haklar, Nezihe Muhiddin'in başkanlığında kurulmuş ve siyasi parti olmadan siyasi parti gibi çalışmış Türk Kadınlar Birliği ile görülmeye başlanmıştır (Altınay ve Bora, 2004). Kadınların Ulusal kurtuluş Mücadelesinde her alanda vermiş

olduğu büyük mücadeleye rağmen, yılların getirmiş olduğu geleneksel bakış açısı 1920’de Ankara’da kurulmuş olan Büyük Millet Meclisi’nde kadınların bulunduğu statülerinin düzeltilmesi yüksek tartışmalara yol açmıştır. Mecliste gelen tepkiler üzerine kadınlara verilmesi düşünülen siyasi haklarda biri olan milletvekili seçilme düşüncesi üzerine teklif edilen “her 18 yaşını doldurmuş Türk vatandaşının millet vekili adayı olabilmesi” nerisi “her 18 yaşını doldurmuş erkek olarak” düzenlenmek zorunda kalınmıştır. Kadınlara belediye seçimlerinde seçilme hakkı 3 Nisan 1930’da Belediye Kanunu ile verilirken, 26 Ekim 1933’de 2329 sayılı kanunla muhtar ve heyetine seçilme hakkı verilmiş, milletvekili seçilme hakkı ise 11 Aralık 1934’de tanınmıştır (zdemir,2021).

BÖLÜM 2: KAHRAMAN OLARAK KADIN

Kahraman kelimesinin kökeni Farsçadan gelmektedir. Türk Dil Kurumu “Kahraman” ın tanımını “tehlikeli durumlar ve/veya savaşta yararlılık gösteren kişi” olarak yapmıştır. Kelime anlamı olarak sözcük, iyi şeyler yapan, insan üstü güç ve yeteneklerle donatılmış, cesur ve asil savaşçı kimse olarak tanımlanmaktadır. Kahramanlar; normal zamanların değil zor zamanların insanlarıdır. Divan-ü Lügat-it Türk'te ve Orhun yazıtlarında alplık-yiğitlik kelimesine karşılık gelmektedir. Kutadgu-Bilig'de kahramanın düşmanı gördüğünde yüzünün güldüğü ifade edilir. Kahraman, gerçek bir durum haricinde kurgusal da olabilir. Joseph Campbell'in kahraman tanımlaması ise şu şekildedir; “*Kahraman, olağan ya da olağanüstü durumları çatışarak, yetenekleriyle aşmış evrensel kişidir. Kadın ya da erkektir. Yaşadıkları zorluklarla dönüşür, değişir ve aldıkları dersi topluma öğretirler.*” (Campbell,1948/2010). Hesiodos milattan önce 7. Yüzyılda tüm kralların Zeus'tan geldiğini iddia ederken, aynı ifadeyi milattan önce 3. Yüzyılda Kallimakhos dile getirir.

Kahraman kelimesi tarihsel süreçte değişime uğramıştır. Bir güç göstergesi olan kahraman kelimesi, genellikle erkekler için kullanılmakta ya da bahsedildiğinde erkekler akla gelmektedir. Mitolojik olarak yarı tanrılar, Hades gibi kötü tanrılara karşı savaşan güçlü erkekler; ardından krallar, krallara karşı savaşan iyilerin yanında olan halktan erkekler akla gelmekteydi. Ancak, kadınlar içinde “kahraman” kavramı vardır. Bunlardan biri; “Bilge Kadın Tipi” diğeri ise “Savaşçı Kadın Tipi”dir. Bilge kadın; eşine çocuklarına ihtiyaç duydukları zamanlarda kol kanat germekle kalmaz, onlara yol gösterici akıllar verir. Erkeğin gerisinde duruyormuş gibi gözükse de ihtiyaç halinde savaşır. Tüm kahramanlar onlardan akıl fikir almak ister. Bu kadınların tasviri ise genellikle yaşlı, şifalı bitkilerle uğraşan, yaraları iyileştiren, topluluğun önde geleni, herkesin saygı duyduğu kişi olarak yapılmaktadır. Savaşçı kadın ise, erkeksi özelliğini dışarı çıkarmaya çalışmamaktadır. Tam tersi bu kadın tipi çocukları ve ailesi için fedakarlıklar yaparken aynı zamanda erkeklerde eşit koşullarda savaşmaktadır. Türklerde bu kadına alp tipi kadın denmektedir (Kuyu ve Göktürk,2022).

Kahraman kavramı, toplumsal hayatın oluşturulması ve bireyin var olma süreciyle ilgili sosyolojik bir temele dayanmaktadır. Mitolojik çağlarda ortaya çıkan kahraman kavramı terim olarak önceleri uhrevi ve doğüstü güçleri olan insan, tanrı

ya da insandan daha farklı görüntülerde karşımıza çıkarken; aradan geçen yüzyıllar ve dönem koşullarına göre daha ayakları yere basan karakterler haline gelmiştir. Günümüzdeki kahraman kavramını açıklayabilmek için bu tarihsel gelişimi incelemek gerekmektedir. Kahraman kavramı tarihsel olarak gelişimi incelenirken sosyoloji, din, felsefe, mitoloji, antropoloji, edebiyat gibi birbirinden farklı disiplinlere konu olmuştur ve olmaya da devam eder. Ancak hepsinin temelinde güç, cesaret, kararlılık, gerektiği zaman canını daha yüksek bir değer uğruna feda etme vardır. Kahraman olan kişi bulunduğu mekândan savunduğu değerler uğruna ortamı terk eder. Bolluk ve zevk içinde yaşamaz, acılar çeker. Ait olduğu bir ev ya da bir mekân yoktur. Özgürdür (Slattery,2007/2012).

Tarihsel süreç içinde mitolojik kahramanlıktan modern kahramanlığa gelen süreçte kahraman hep dışlanmış, başta hor görülmüş, küstürülmüş, ezilmiş, yolsuzluğa ve her türlü haksızlığa karşı çıkmış, ihanete uğramış, ruhen ve bedenen ağır hasarlar görmüştür. Ama en sonunda hep haklı çıkmıştır. James Augustine Aloysius Joyce 'un "Sanatçının Bir Genç Olarak Portresi" adlı eserinin baş kahramanı bu özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Platon a. Oyunsky tarafından yazılan "Olonkho" Homeros'un İlyada ve Odessası kadar eski bir kahramanlık destanıdır. Yakut kahramanı olan Nurgün Botur'un kahraman bir asker olarak kendi topluluğunda yaptıkları ve kahramanın askerlik işlevi konu alınmaktadır. Kahraman arabulucudur ve refah sağlayıcıdır. Kahraman, ölüme meydan okur ve hükmetme arzusu vardır. Kahramanı başına gelen güçlükler yıldırım yerine onu daha da güçlendirir ya da olumlu dönüşüm sağlar. Ancak tüm bunlar cesaret ve savaşta sergilenen erdem erkeğe atfedilmektedir. Kahraman, günlük kaygının peşinde koşmaz; çok daha üst bir yaşamsal gayesi vardır. Tüm çabasıyla ölümsüzlüğü hakeder (Altınkaynak ve Altınkaynak ,2015).

Antik Yunan'da, Homeros'un kahraman tanımı yaptığı görülmektedir. Onun epik şiirlerinde ve kahramanlık destanlarında konunun soyluluk üzerinden ele alındığı görülmektedir ve aile bağlarını çok net şekilde tanımlamaktadır. Agamemnon, Akhileus onun baş kahraman karakterleridir. Hepsi cesur, savaşçı, soylu kişilerdir. Agammemnon, Mike'yi yener ve tahtı devralır ve yine Sparta'nın kralı Tindareos'un kız kardeşi Klitemnistra'yla evlenir. Çünkü O'na göre bir kahraman yalnızca soylu kişilerle evlenir. Platon, kahraman kelimesini iro(söylemek) ve iri (toplantı yeri) kelimeleriyle bağdaştırmaktaydı. O'na göre kahramanlar güzel konuşma yapabilen

yarı tanrılardı ve erkeklerdi ve derin acılar çekmiş yüksek güçlere sahip kişilerdir. (Davis ve Farge, 2005).

Kahraman olağanüstü durumlarda varlık gösteren genellikle askeri başarıları olan kendi çıkarını düşünmeden toplumsal faydayı gözeterek çabalayan ve herkesin önüne çıkan kişidir. Değişim ve dönüşümün aracıdır. Bu kişi gerçek olabileceği gibi kurgu da olabilir. Nitekim kahraman kavramı günümüzde ortaya çıkan bir terim olmamakla birlikte tarihsel bir kavramdır. Antik zamanlardan günümüze kadar dönüşerek gelmiştir. Antik zamanda insan başına gelen felaketleri tanrılardan gelen bir ceza olarak görür, bu gücün göstergesidir. İnsan aciz bir varlıktır ve onu yine zor durumdan kurtaracak olan gücün karşılığı olan tanrıdır. Kahraman ister kurgusal olsun ister gerçek ait oldukları dönem ve toplumların anlaşılmasında önem arz eder. Spartaküs özgürlüğün tanımını, Sokrates ise düşünme pratiğini kökten değiştirmek istemiştir (Koçak ve Çolak, 2018).

Mitolojik hikayeler de ya da edebi metinlerdeki kadınlara bakıldığında; belli bir amaca hizmet etmeyi hedefleyen kahraman tek başına yolculuğa çıkar. Bu yolculuklar hep tek başınadır veya tek başına yapılmak istenir. Hiç olmayacak, aşılması normal bir kişi tarafından mümkün olmayan zorluklar karşısına çıkar ancak kahraman etik değerlerin dışına çıkmadan hepsinin üstesinden gelir. Bu yolculuk kahramanı uhrevi tüm zevklerden kurtarır. Eski Uygur Türkçesiyle yazılmış anlatıların pek çoğunda kahraman ve onun çıkmış olduğu yolculuğunun var olduğu görülmektedir. “İyi ve Kötü Prens” öyküsünde İnanna sevdiğini hayata döndürmek için kendini feda eder. Śākyaamuni Buddha'nın yolculuğu ise tüm canları ızdıraptan kurtararak mutluluğa ve özgürlüğe kavuşturmak için yapılmıştır (Campbell ve Moyers 2020, s. 167-170).

Frye ise kurmaca olarak adlandırdığı kahramanı ilahi kökene sahip insanüstü varlık olarak tanımlar. Türklerin tarihine bakıldığında bağımsızlığına düşkün ve savaşçı bir millet olduğu görülmektedir. Ava çıkmak, düşman üzerine akınlar düzenlemek, düşman yenmek kısaca “yiğitlik” kavramı son derece önemlidir. Bu durum, Türk tarihinde kahramanlık hikâyelerini anlatan deyimler mevcuttur. Uygur atasözleri, Orhun Abideleri, Divan-ü Lûgat-it Türk, Atabetü'l Hakayık, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut Kitabı gibi Türk tarihinin vazgeçilmez eserleri de bu kahramanlık anlatıları mevcuttur (Oy, 1972).

Kahramanlar çıktıkları toplumun kültürel özellikler ve milli değerlerini taşırlar. Kahraman olarak adlandırılan kişilerin çıktıkları toplumlar incelendiğinde toplumun tarihsel geçmişlerine dayandığı görülmektedir. Lord Raglan, “Geleneksel Kahraman Kalıbı”nda kahramanın biyografisini çıkarırken kahramanı tüm açılardan ele alır ve sonuç olarak tüm kahramanların temelde benzediğini ifade eder. Lord Raglan, kitabında doğu ve batıya ait kahramanlardan bahsetse de esasen Altay Türklerinin ünlü destanı Maaday Kara ve doğu- batı anlatımı üzerinden kahraman tanımını yapar ve kahramanın tanımını 22 maddede yapmaktadır. Kahramanın babası bir kral annesi ise soylu bir bakiredir. Kahraman annenin karnına mucizevi şekilde düşer ve mucizevi şekilde doğar, büyür. O bebek mutlaka bir erkektir. Kralın oğlu olması sebebiyle o aynı zamanda gücün kuvvetin alındığı Tanrı’nın oğludur. Genellikle bu bebek gözden ırak ve krallığın imkanları dışında fakir şekilde büyütülür. Kahraman büyüdüğünde babası tarafından kendi iktidarına rakip görülür ve öldürülmek istenir. Kahraman büyüdüğünde kendi halinde bir hayat sürse de tüm bunlar sebebiyle bir yolculuğa çıkar türlü engellerden, ateşlerden, ejderhalardan, ordulardan geçer ve hakkı olanı en nihayetinde alır. En güzel, en zengin, en asil, en faziletli kadınla evlenir (Raglan, 2006, s. 275-280). Hz. İsa’dan başlayarak Allah için gaza etme anlayışı hakimdir. Haçlı seferleri bu amaçla yapılmıştır. Müslüman ülkelerin hepsinin amacı gaza olmuştur. Bu savaflara katılanlar ise kendi milletlerini koruyup yücelttikleri için kahraman olarak kendilerini hissederler. Onlar milletlerine ve kollektif egoya bu şekilde hizmet etmiş olurlar (Badiou,2013, s.67). “Kahramanın Doğuş Miti” adlı kitabında Otto Rank, toplumların gelişen zamanda tanrı kral inancına sahip olduğundan bahseder. Bu inanış kralların varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Antik mısırdaki kral aynı zamanda tanrıydı ve insanların hizmet etmesi gereken bir varlıktı. Osmanlı İmparatorluğu’nda devletin resmi dili İslamiyet olması ve İslamiyet’in semavi bir din olması sebebiyle padişahlar kendilerini tanrı ilan edememiş ancak Yavuz Sultan Selim’in halifelik makamını eline geçirmesi, babadan oğula geçen bir makam olarak karşımıza çıkması neticesinde iktidarın daha da sağlamlaştığı hatta Osmanlı İmparatorluğu’nun saltanatın kaldırılması ve fiilen sona erdirilmesinden sonra bile halifelik makamına bağlı insanların var olduğu; halifeliğin kaldırılması halinde Allah’ın insanları lanetleyeceği, günahkar ilan edeceği ve affetmeyeceğine inanılmıştır (2018).

Kahramanlık kavramı felsefe alanında kendine yer bulmuş bu noktada Hegel kahramanlığı “dünya tininin aracı” olarak tanımlar. Hegel’in kahramanlık inancına

bakıldığında, insanın yaşadığı eziyetlere isyan edişi ve kölelikten kurtuluşunun yine bu sayede gerçekleştiğine inandığı görülmektedir. Hegel, ulus devlete bir kurtarıcı gözüyle bakar. Dünya tarihinde yer etmiş büyük kişilere evrensel olarak bakar. “Tin’in Görüngübilimi” nde kahramanı tanrılara benzetir; bireysel varlıklar, tarihin oyuncularını olarak vurgular. Gerçek kahraman sıradan insanlar gibi özel duygularının peşinden koşan kişi değildir. Kendi çıkar ve kazançları devreye girdiğinde artık kahraman dünya tin’i ile uyumlanmış olur. Psikanalistlere göre tüm mükemmelliklerle donatılmış kolektif bir egoyu temsil eden kahramandır. Badiou’ya göre kahraman insan eylemlerinin sınırını aşan, insan dışı yeteneklerin genel tanımıdır. Weber, ideal tip tanımlaması yapar ve ona göre kahraman ideal tip ve karizmatik liderdir. (1900/2012; Bozkurt,2005; Marcuse,2010; Hegel, 1806/2011).

Kahramanın varlığı gerekli anlar için cesaret, toplumlar içinse umut kaynağıdır. Hayatın kaynağını dünyada aramaya başladıktan sonra, kahramanında şekli kendileri değişmeye başlamıştır (Machiavelli,1532/2014). Thales ile birlikte insanlar, tanrılardan ve totemlerden sıyrılarak yüzünü dünyaya dönmeye başlamışlardır. Yönünü değerler alanına çeviren Sokrates, demokrasinin oligarşiye dönüştüğünü belirtmiş, tanrılarının sorgulanmasını sağlamıştır ve tutuklanmıştı. Platon ve Aristo bilginin gücünü savunurken; Augustinus, tanrılarının yorumu olan günah ve ceza kavramlarını eleştirmiştir (Çağlı,2022; Platon, M.Ö.340/2020). Orta Çağ’da, Kahraman kavramının karşılığı yeryüzünde egemenliğin temsilcisi olarak algılanan Kilise ve Papalık Makamıydı. Sonrasında ise kralların ve ulusal yöneticiler kilise ve papalık makamından kurtulmaya çalışarak kahramanlık örneği göstermiştir görülmüştür (Ağaoğluları ve Köker, 2020). Fedakar, kararlı ve cesur kahramanı tanımlayan üç kelimedir. Kahraman ancak bu üçünü aynı anda gösterdiği takdirde kahraman olabilir ve kahramanlığın hakkını verir. Kahraman, özveride bulunan kişidir. Milli şuuru temsil ederler. Onlar topluluğun iyiliği adına biz olabilmek için benliklerinden vazgeçerler.

Thales, yaşanan zorluklar karşısında bu dünyadan medet ummuştur. Krallar, dogmalar, ruhani liderlerin varlığı, kilisenin tartışılmazlığı, özgür düşüncenin bulunmaması, şifacı kadınların bile cadı olarak adlandırılması Orta çağ’da kahraman imgesinin etkisini yitirmesine sebep olmuştur. 1513 yılında Machiavelli tarafından yazılan Prens’te babadan oğula geçen tek elde toplanmış siyasi iktidara ve bu saltanatın nasıl ayakta tutulacağına vurgu yapmıştır. Ve iktidarın temelini sevilmek değil nefret

ettirmeden korkutmak olarak yapılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Orta çağ'ın bitişi, Rönesans ve Reform hareketlerinin başlangıcı ile birlikte kırılan skolastik düşünce ve yerini alan aydınlanma- hümanizm- hayatı cennete gidebilmek için yaşamak yerine bu dünyanın da güzelleştirilmeye çalışılması- merak ve gelişen sanat kolları o güne kadar olmayan bireyselliği ön plana çıkarmıştır (1532/2014). Bu bireysellik kahramanların antik çağdan Prometheus'un Zeus'un tahtından inmedikçe ona yapılacak işkencelerin sonunun gelmeyeceği inancıyla insanlık adına özgürlüğün yolunu açması gibi tekrar dönmelerine yol açmıştır. Ancak, bu seferki kahramanlar yarı tanrı değildir. Aydınlanma döneminin kahramanları toplumun içinde toplumun sıkıntısını birebir kendi benliklerinde yaşayan; zulme, baskıya, eşitsizliğe ve insanın hayatını etkileyen birincil haksızlıkların hepsine karşı koyan güçlü-eril karakterlerdir. Howard Pyle'in elinden çıkan Robin Hood macerası buna en büyük örneklerdendir. Yine, Voltaire'in kahramanlarının akıl, bireysellik, özgürlük, hoşgörü ile bütünleştiği görülmüştür. Bu çıkan kahramanlar gerçek ya da kurgusal olsun temelde erdemi elinde tutan, sorgulayan, merak eden ve toplumun genelinden bilgili, değerlere bağlı kişiliklerdir. Dolayısıyla topluma örnek oluşturacak, toplumsal ahlakın yeniden inşasında ön plandadırlar (Gilbert,1983).

Aydınlanmanın temelini akıl, bireyin hakları, ilerleme, özgürlük gibi kutsallar oluşturmaktadır. Kuruluş akıl ve bilim yoluyla sağlanabilirdi dolayısıyla kurtarıcı kilise ya da kral değildir. Bu sebeple esas kahramanlar, özgürlükleri ve bireylerin haklarını savunan bilime inananlardı. Kant aydınlanmanın sloganını şu şekilde belirlemiştir “Sapere Aude! (Aklını kullanma cesaretini göster)”. Fransız Devrimi'nden sonra gelişen bilim ve teknoloji Sanayi Devrimine yol açmış bu sefer de Taylor kurtarıcı endüstri olarak tanımlamıştı (Copleston, 1985).

Hegel; Büyük İskender, Jül Sezar, Napolyon gibi kişileri “tarihsel bireyler, tarihin kesin sonucuna ulaşan bir oyuncusu” olarak tanımlar. Ve kendi menfaatleri doğrultusunda hareket eden bu kahramanları “Dünya Tin'inin oyuncusu” olarak görür. “Kime hangi uğurda ulusların mutluluğunun, devletlerin gelişiminin, bireylerin erdeminin kurban edildiği” sorusunu sorar ve “Tin'in Krallığı” ile kurtuluşu usun olgunlaşmasıyla birlikte ulus devlette bulduğunu ifade etmiştir. O'na göre ulus devlet anlaşmazlıkların çözümlendiği, usun olgunlaştığı nihai yerdir. Dolayısıyla kahraman ona göre ulus devlettir (1806/2011;1807/2016). Buna karşılık olarak Marx, Hegel'i eleştirir. Marx'a göre; devletin de bir uyuşmazlık kaynağı olduğunu, uyuşmazlığın

ancak maddi dünyanın içindeki uyumsuzlukların yok olması sonucunda yok olacağını dile getirir. Bu uyumsuzlukları sonlandıracak kahramanı proletarya olarak tanımlamaktadır. O'na göre kurtuluşun gerçek kalemlerine odaklanılmadan yapılmış olan filozof yorumları gerçek dünya ile ilişkili değildir. Kurtuluş ancak tarihsel bir süreçte eylemle ve ticaret, sanayi ve tarımın iş birliği ile gerçekleşebilir. (1852/1976, s.14; Marx ve Engels 1845/2008, s. 47)

Amerikalı mitolojist Joseph John Campbell kahramanı “Kahramanın Sonsuz Yolculuğu” adlı kitabında mitler ve masalların gizemini çözmeye çalışmaktadır. Kahraman hakkında doğru bilinen yanlışları mitler ve masallar üzerinden çözmeye çalışmaktadır. O'na göre kahramanlar içinden çıktıkları toplumların kültürünün izlerini taşımaktadır ancak ister doğu anlatısı ister Antik Yunan anlatısı olsun öz itibarıyla evrensel bir temele sahiptir. Kahraman'da cinsiyet yoktur. Bünyesinde var o olan kültürel ve kişisel kodları aşmış, monomit, genel geçerliliği erkek ya da kadın kişidir. Belirsizlikler ve mücadeleler üzerine yükselmiş, evrensel bir tiptir. Dönüşmek, gelişmek ve bu dönüşümü halkına anlatarak onlara yol göstermek kahramanın birincil vazifesidir (1948/2010). Kahramanı yerel (mikro kozmik) ve evrensel (makro kozmik) olarak ikiye ayırmaktadır. Yerel olan belli bir bölgede yaşanan sıkıntıların üstesinden gelirken, evrensel olan dünyayı etkileyecek sorunların üstesinden gelir.

Umberto Eco, toplumların her zaman bir kahramana ihtiyaç duyduğunu söyler. Bu kahraman arayışı, kurtarıcı istemesi, kurtarıcının sihirli değneğinin degeceği ve sıkıntıların biteceğine olan inancın varlığı günümüzde bile hala mevcuttur. Günümüzde bu kişiler özellikle siyasi liderlerdir. Paternalist toplumsal yapı içerisinde bu kahramana her zaman ihtiyaç duyulduğunu dile getirmektedir. Ancak, özel yetenekleri yoksa o kişi kahraman değil otoriteyi elinde tutan, herkesten daha fazla imkana sahip olan liderdir. Michael Foucault, iktidar ve özne ilişkisi üzerinde dururken onların ayrılmaz bir ilişki içinde olduğunu vurgulamaktadır. O'na göre iktidar özgür bireylerin varlığı dahilinde olmaktadır ve birinin diğerinin davranışlarını yönlendirdiği, bir amaç doğrultusunda davranışlara yön veren ilişkiye iktidar denir (2021:55).

Friedrich Wilhelm Nietzsche, “Böyle Buyurdu Zerdüş” adlı kitabında “Übermensch (üstinsan)” den bahsetmiştir. O'na göre insan, aşılması gereken bir varlıktır ve insan için maymun neyse üstinsan içinde insan o konumdadır. Üstinsan,

insanlar için amaç ve referans noktasıdır. Üstinsan, kahramanla eş tutulur ancak Nietzsche üstinsanı psikolojik açıdan inceler ve üstinsanın nasıl olması gerektiğini karakter olarak tanımlar. Genel kültürel değerlere aykırıdır. Kendini bulmaya ve kendi olmaya gayret eder. Bu uğurda acı çeker. Arayış içindedir. Fikirleri özgürdür. Üstinsan başkalarına özenerek kendini var etmez. Toplumdan, yargılardan ve kalıplardan kaçır (1885/2006).

Miller; kahraman için gerektiği halde babasıyla bile karşı karşıya gelmekten uzak durmaz, çağındaki en güçlü kişidir ve eğer herhangi bir durumda boyun eğdiğinde zaten kahraman sıfatına layık olamayacağını söyler (2000, s. 107). Kahramanları kahraman yapan temel değer onların zorluklarla başa çıkma yetenekleridir. Onlar iyi zamanlarda hiçbir yerde görünmezken, zor zamanlarda ise tek başlarına kalsalar da mücadele ederler. Ortak bir tarihi, bir toprağı/ülkeyi, ekonomiyi, kültürü, yasal hak ve ödevleri paylaştığı taktirde bir milletin tarihinden bahsetmek mümkün olacaktır. Millî kahramanlar edebi eserlere konu olmaktadır, bu milli şuurun nesiller boyu aktarılmasına da yol açmaktadır. Battalgazi destanı milli kahramanlara örnektir. İsyancılar, milliyetçilik hareketleri ve bozulan devlet sistemi ile ayrılan milletlerin olması, Tanzimat döneminde anlatı sanatı ve kahramanlık hikayeleriyle milli kimlik inşası sağlanmaya çalışılmıştır (Kuyu ve Göktürk, 2022).

Modern dönemi anlatmaya başlamak için 20. Yüzyılı temel almak yanlış olacaktır. Modernleşme sadece 20. Yüzyılda teknoloji ve haberleşme ağının gelişmesiyle birlikte hız kazanmamıştır. Aynı şekilde eski dönemin kutsalları değişirken yeni kutsallar da ortaya çıkmıştır. Eski dönemin kutsal olan krallıklar 19. Yüzyıl ile başlayan ve 20. Yüzyıl ile devam eden bir şekilde yerini yeni kutsal olan ulus devlete bırakmıştır. Ulus devletin ortaya çıkışı Fransız Devrimine dayanmaktadır. Marx modern dönemi sanayileşme, kapitalizmle ve artan eşitsizliklerle açıklar. Durkheim ise sanayileşme ile birlikte gelen iş bölümü, toplumsal dayanışma problemi ile Weber ise bürokrasiyle ve bürokrasinin bireylerin yaratıcılığı üzerindeki olumsuz etkisiyle açıklamaktadır. Anthony Giddens ise ulus devletin varlığını modernite içinde fail olarak tanımlamaktadır. Ulus devletle birlikte yükselen örgütsel güçten bahseder ki bahse konu bu güç bürokrasiyi temsil eder. Tüm bu yükseliş siyasi liderin modern dönemin kahramanı olarak karşımıza çıkmasına yol açar (1994). Weber, modern dönemin getirmiş olduğu tüm olumsuzluklardan karizmatik liderin varlığı ile kurtulacağı sonucuna varır. Tarihsel süreç içinde bu tipe uygun gelişmiş otoriteler

vardır. Örneğin, Göktürk kitabelerinde de adı geçen Göktürk devletinin kağanı Bilge Kağan yönetim hakkını göklerden alarak bulunduğu zamanın hükümdarı olduğunu dile getirmiştir. Onlar tarihin devrimci gücü, olağanüstü ihtiyaçları aşarak topluma uygulayan ve kabul görenlerdir. Karizmanın temeli kahramanlıktır ve modern kahramanlar, siyasi liderler de dönüştürücü güç vardır (2012). Onlar bürokrasiye temelden karşı koyanlardır. Günümüzde hala Mussolini, Adolf Hitler gibi diktatörlere inananlar olduğu gibi; Mustafa Kemal Atatürk, Lenin gibi liderlere ihtiyaç duyanlar da vardır. Bilimsel gerçekliliği bir noktadan alıp icatlarıyla dünyayı başka bir dünya haline getiren bilim adamlarını kahraman olarak gören de vardır. Tüm bunu geçerek bilimkurgu filmlerindeki kurtarıcılar gibi bir kurtarıcının olmasını isteyen ya da siyasi parti liderini kurtarıcı olarak gören de vardır. Hz. Muhammed, Hz. Musa, Hz. İsa ümmetlerinin birer kurtarıcısıdır. Hristiyanlar hala Hz. İsa'yı beklerler, rahibeler onun için bekaretlerini korurlar. Kuran-ı Kerim'de düşmana karşı savaşılırken Allah yolunda vazgeçilen hayatların mükafatının olduğu belirtilmiştir. Bu yapılan savaşlar boşuna değil adaleti, hakkı, huzuru savunmak ve korumak için yapılmaktadır. Al-i İmran 146. ve 147. Ayette ve Nisa Süresi 74. Ayet bunlar geçmektedir. Hz. Muhammed'in Mekkeli müşriklere karşı vermiş olduğu savaşlar, Müslümanlar için örnektir. Bu uğurda can vermeyi en kutsal görev saymaktadırlar.

Sanayi devriminin oluşması ve beraberinde gelen kapitalizm ile Orta çağ'daki feodalizmin farklı bir versiyonu ortaya çıkmıştır. Feodallerin geniş topraklarında ucuz işçi olarak çalışan işçiler gitmiş, sermayedarların fabrikalarında ucuz işgücü olarak çalışan proletarya gelmişti. Marx, bu noktadan hareketle hem toplumsal hem de ekonomik temelli analizi olan tarihsel materyalizmi ortaya koymuş, kapitalizmi ve yabancılaşmayı bu şekilde açıklamaya çalışmıştır. Kapitalizm sebebiyle oluşan sınıflı bir toplumun varlığından söz eden Marx, proletaryanın yapacağı devrim sonucunda bu sisteme son verileceğini insanın özgürleşeceğini ve onu bağlayan din, ideoloji gibi bağlardan kurtulacağını iddia etmektedir. Bir anlamda Hegel'i destekler çünkü işçi sınıfı modern kölelerdir. Proletarya, Karl Marx'ın kahramanıdır (Göymen, 2007).

20. Yüzyıl hem dünyanın ekonomik örgütlenmesi hem de siyasi dengelerin değişmesiyle birlikte oldukça değişik bir dönem arz etmiştir. 20.yüzyıl, bu sebeplerle yeni pazarlar ve kaynaklar elde etmek isteyen güçlü devletlerin saldırgan tavırları yüzünden dünya savaşlarının yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur. Modern dönemin bir diğer kutsalı kapitalizm ve emperyalizm olmuştur. Emperyalizm, tüm dünyaya etki

ederken; bireysel özgürlüklerin de önüne kendini fark ettirmeden geçmekteydi. Zira emeğini satarak parasını kazanan kişi, esasen emeğini satmasına değil kazandığı parayla hayatını istediği şekilde kimseye muhtaç olmadan geçirmesine odaklanmıştır. Emperyal sistemin sömürdüğü bireyler ve karını maksimize eden kapitaller giderek daha geniş bir alana yayılmıştır. Öyle ki kapitaller, dünyanın kaynaklarını ele geçirmeyi hedeflemiştir. Birinci Dünya Savaşı, sanayileşme sonucunda seri üretime geçen ve hem kendine yeni ham madde kaynakları hem de yeni pazarlar aramaya başlanması üzerine kızışan rekabet ve paylaşımların yapılamaması üzerine gerçekleşmiştir. İmparatorluklar yıkılmış, ulus devletler ortaya çıkmıştır (Turgaylı Zengin,2021). Ulus devletlerin ortaya çıkışı, yönetim şekillerinin monarşiden çıkıp cumhuriyete dönüşmesi, devlet düzenlerinin hukuksal zemine evrilmesi neticesinde kahraman kavramı da evrimleşmiş ve kendine yer olarak siyasi liderleri bulmuştur. Eskinin kahramanları zor durumda kalan herkesin kahramanıydı. Modern kahramana dönüşmüş olan siyasi liderleri eskinin kahraman algısından ayıran en temel şey belli bir konuda ortak fikir birliği sağladığı kişilerin temsilcisi olmasıdır. Toplumun gerçekleriyle bağ kurarak sorunlara çare olmaya çalışan siyasi liderler diğer kahramanların aksine danışır, istişare eder (Altınay ve Bora, 2004).

Cesaretin, yenilmezliğin, gücün ilahi bir durum olmaktan çıkıp; kahramanın karizmatik lidere inişi de bu sürece tekabül eder. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun 1.Dünya Savaşı sonucu dağılma sürecinin tamamlanması Mondros Ateşkes antlaşmasının imzalanması, devlet yönetiminin vatanını ve vatandaşını koruyamaması neticesinde oluşan siyasi boşluktan Mustafa Kemal Paşa'nın Anafartalar kahramanı olarak arkadaşlarını ve vatandaşları etrafında toplaması dolayısıyla bir kahraman ve karizmatik lider olarak askeri ve siyasi alanda çıkışına sahne olmuştur. Bu süreç siyasi liderin kahraman olarak görülmesinin de bir göstergesidir. 20. yüzyılda özgürleşmesinin önünde olan engel olan her şey bir canavara benzetilmektedir. Dolayısıyla bu sürecin önünde durulmalıdır. 1920 yılında Ulusal Sorun ve Kurtuluş Savaşları isimli kitabıyla Lenin, ulusları emperyalizmi elinde tutan ve tutmayan olarak ikiye ayırmıştır. Bir kısım ulus bu sayede müthiş bir servete ve güçlü silahlara sahipken diğer uluslar ise bu güçlü ulusların himayesi altında kalmak zorunda kalmışlardır (Kirenci, 2023).

20. yüzyılın kahramanlarından biri siyasi liderlerdir. Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yine toplumun içinden çıkmışlardır. Dünyanın gerçekleriyle uyum

halinde olmaları gerekmektedir. Bauman, “Özgürlük” adlı eserinde bazılarını normların kurucusu bazılarını ise bu normları takip edicisi olduğunu söyler. Bu noktadan bakıldığında siyasi liderler normları uygulayandır. Mustafa Kemal Atatürk, bir devletin bağımsızlık talebi ve yeniden var olma sancısından; Mussolini-Hitler, I. Dünya Savaşının rövanşını almak isteyen toplumsal talepten ortaya çıkmıştır, Thatcher yüksek işsizlik ve ekonomik kötü gidişattan kendine yer bulmuştur (MacMillian,2017). Zira yeni normlar geliştirse bile toplum tarafından saygı görmeme herkes için kabul edilebilir olmama riski de vardır. Toplum için gereksiz olan her şey siyasi liderin meşruiyetine zarar verecektir. Siyasi lider için bu ölümdür. Genellikle bu ölümü kimse göze almamaktadır. Bunların monarktan farkı buradadır zira temelini vatandaşlığın ve ulus devletin varlığından almaktadır. Gramsci’nin Modern prens kavramı burada devreye girer; o modern prensi kollektif iradenin somut ögesi olarak göstermektedir (1984, s.6-7). Bir diğer kahraman kitleler, halk, ekonomik gruplar gibi farklı kesimlerdir. Bireyselleşme, toplumsallaşma ve siyasallaşma anlamında topluma yön verir. Bir nevi toplumsal inşa sürecini yürütürler (Giddens 2014, s.12). Weber, bürokrasiyi modern kahraman olarak tanımlar; zira bireyler üzerindeki otoritenin temelini bürokrasi sağlamaktadır (1900/2012). Hardt, İtalyan devrimci hareketine devrimci pratiğin laboratuvarı gözüyle bakar ve bu süreçte işçi, işsiz, öğrenci ve toplumun içinde toplumu oluşturan tüm diğer güçlerin demokratik ve siyasal eylemin yeni biçimlerini deneyerek bu laboratuvarı kurulduğunu dile getirir (2005, s.19-22).

Türklerde erkekler kadar kadın kahramanlarında varlığı görülmektedir. Kahramanlar buldukları coğrafyadan etkilenirler. Onları çıktıkları toplumun dışında sayamayız. Mitolojik çağların en kadim uygarlıkları Yunanlılar, Sümerliler, Türkler, Mısırlılar olduğu için kahramanlarda buradan çıkmış daha sonraki kahramanlık hikayelerini etkilemiştir. Zaman parçalanamaz bir bütünü oluşturur. Orta çağdaki din ve devlet temelli kahramanlar bu medeniyetlerin kahraman kalıplarından etkilenmiştir. Zira kendinden önce gelen dönem budur. Kahramanlar, insanlar için kanaat önderi ve zorluklar karşısında hayata tutunma aracıdır. Cesaret ve kutsal bir gücün varlığının birleşmesiyle ancak kahramanlar var olmaktadır. Hayatlarında başlarına gelen tüm kötü şeylerin tanrılardan geldiğine, tanrıların insanlara kızması sonucunda bu durumları yaşadıklarına inanan halk elbetteki kurtarıcı olarak da yine tanrılarla baş edebilecek güçte olan kahramanlardan medet ummaktaydı. Yunanlarda bu Poseidon’un denizi dalgalandırması, Zeus’un şimşekler çaktırması-yağmurlar-

fırtınalar-yanınlara sebep olması şeklinde görülmektedir. Ona karşı çıkan da bu tanrılarından birinin hiç bilmediği oğlu olarak tasvir edilmektedir (Tanilli, 1997). Türklerde ise, özellikle Çin kaynaklarına yansımış olan “kurt başlı insan” mitolojik olarak görülmektedir. Dede Korkut'ta yiğit-alp-eren gibi kelimeler kahraman kavramı yerine kullanılmıştır. Sümerlerin Gılgamış Destanı, 120 yıl egemenlik sürdüğüne inanılan bir kralın olağanüstü durumlarından bahseder. Ergenekon Destanı, demir dağın eritilişini anlatır. Türk tarihine bakıldığında, toplumun temellerinin bozkırlarda, hayvancılıkla uğraşır bir halde ve göçebe olarak yaşadığı görülmektedir. Bu tip yaşam tarzında kadınla erkek arasındaki keskin toplumsal roller belirlenmemiştir. Topluluk heran saldırıya maruz kalabilir. Bu sebeple grubun her üyesinin hareketli, cesaretli, savaşmaktan çekinmeyen, gözü kara olması gerekmektedir. Türklerde kadın ve erkek eşit haklara sahipti. Han, kadınıyla birlikte devletini yönetmekteydi (Gültepe,2013). Kadınlar, elçi kabul eder; savaşa ve barışa karar verirlerdi. Kadın erkek gibi ata biner, kılıç kullanır ve yeri geldiğinde yine erkeğiyle birlikte savaşırdı. Kadının karşılaştığı ilk erkek figürler olan abi, baba ve çevresindeki erkeklerin sahip oldukları imajlar kadınların da buna kayıtsız kalamadıklarını, savaşçılık özelliklerini otomatik olarak güçlendirdiği görülmektedir. Kadının göstereceği cesareten dolayı kazandığı kahramanlık unvanı erkeği ve çevresindekileri rahatsız etmez aksine gurur duyulurdu. Bu durum Türk yazılı ve sözlü eserlerine de yansımıştır. Başkurtların, Zaya Tülek ile Su Suluv; Hakasların, Altın Arıg, Ak Çibek Arıg ve Altın Çüs; Uygurların Nazugum; Karakalpakların, Kırk Kız; Kırgızların, Cañıl Mirza destanı, Türkmen Köroğlu-Harmandeli anlatısı; Kırgız-Kalmuk savaşları anlatımında Cangıl kadın kahramanlardır. Bu kadınlar kendi halklarının lideridir. Toplumlarının özgürlüğü ve huzuru için çalıştıkları için kahramandır. Cesareti, adaleti kendilerine şiar edinmişlerdir. Aynı zamanda yardımsever, dürüst, sağlam karakterli sözünde duran, sabırlıdır. Keskin birer savaşçı, üstün ok ve kılıç kullanıcılarıdır. Nazugum ya da Nazigim destanda dişi kaplan olarak tabir edilmiştir (Hança, 2012, s. 500; Koçak ve Çolak, 2018). Canil Mirza ise yine bu niteliklere haiz ancak fakir bir ailenin çocuğudur. Kırk Kız'da ki kahraman Gülayım güzel ve soyludur aynı zamanda kırlar ekibinin başındaki kahramandır. Edebiyat türleri birer kurgu olmak haricinde toplumların yapılarının, geleneklerinin, hayata bakış açılarının, kültürlerinin yansıdığı birer mirastır. Destanlarda kadın kahramanlık hikayelerinin olması esasen kadın kahramanlarının da var olduğunu, erkekle birlikte savaşçı özellikler barındırdıklarını gösterir (Köse,2001; Çobanoğlu, 2001; Uygur;1997). Kadınların kahraman olarak

egemen olduğu anlatılar standart erkek kahraman kalıbının dışında yer aldığı için ilgi çekicidir. Bu kadınların hepsinin ortak bir özelliği vardır; kendilerini vakfettikleri ülkeleri uğruna evlenmemişlerdir. Evlenseler bile kendilerinden daha güçsüz biriyle evlenmeleri mümkün değildir. Evlenecekleri kişiyi kendileri savaşarak seçer ki eğer kendileri yenersen bu erkek kahraman için ölümle eşdeğer bir yenilgidir. Bu sebeple anlatılardaki alp tipi kadınların annelik vasfını kahramanlık uğruna feda ettikleri görülmüştür. Oğuz Kağan Destanı'nda "Reşideddin Oğuznâmesi" adlı eser İslamiyet etkisiyle Farsçadır. Dede Korkut Destanında kadın olumlu tasvir edilirken burada kadına atfedilmiş ilk özellik anneliktir, İslamiyet'i benimsemek ve erkeğe itaat önemlidir. Kadın hakkında olumlu görüş beyan etmez. Bu dönem kadının yeni yaşam şekli ve yeni din ögesiyle yerinin ne olması gerektiğini sorgulayan ve bu sorgunun kadına sorun gözüyle bakılmaya başladığı dönemdir (Aça, 2007, s.76-92).

Kadının varlığının Türk tarihinde üç aşaması vardır; Orta Asya'da yerleşik düzen geçmeden önce erkeklerle birlikte savaşan, kılıç sallayan, ok tutan ve ata binen kadın; yerleşik hayata geçiş ve İslamiyet'in kabulüyle birlikte ev içi bakım hizmetlerini yürüten ve toprağı işleye kadın; modernleşme ile birlikte erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olmaya başlayan kadın. Graber, bu geçişe şu şekilde karşılık vermiştir; kadının kahraman olduğu toplumlarda erkeğe karşı bir baş kaldırı vardı ancak erkek gelip bunu elinden zorla aldığından beri kadın kendi özünü bulmuştur ve anneliğe geri dönmüştür (1998, s. 25). Kadınlar tarih içinde kahramanlıklarının yanı sıra bir kahramanın annesi olmak ve onu yetiştiren olmak sebebiyle de kahraman kadar yüceltilmiştir. Arif Nihat Asya, "Gülbahar Şiiri"inde Yavuz Sultan Selim'in annesinden bahsetmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım hakkında pek çok edebi eser vardır.

Amazon kadınları efsanesi olarak bilinen kadınlar, Orta Asya'dan gelen savaşçı İskit kadınlarıdır. Onlar daha rahat savaşmak için göğüslerini kesmiş ve erkeksiz yaşamış olan Türk kadınlarıdır. Karşılaştıklarında düşmanı dehşete düşüren bu kadınlara Firdevsi, Şehname 'sinde yer vermiştir. Herodot ve Strabon'da bu kadınlardan bahseder ve Karadeniz kıyılarında yaşadıklarını belirtirler. Erkekler savaşa gittiklerinde vatanın ve halkın korunması Amazon kadınlarının sorumluluğundaydı. Kahraman kavramının tam olarak karşılığını vermekte böylece yaşadıkları toplumların onlara yüklediği sorumlulukları yerine getirirken düşmanlara kahramanın kim olduğunu göstermekteydi (Kuyu ve Göktürk,2022).

Osmanlı İmparatorluğu'nun durdulamaz gerilemesi Serv Andlaşması, Mondros Mütarekesi ve Saltanatın kaldırılması neticesinde sonlanmıştır. Türkiye Cumhuriyet'i Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan yıkıntılar arasından yeni bir başlangıçla devletin idaresini fiilen eline almıştır. Ancak tam 3,5 yılda gelinen bu süreç, kadınların canla başla mücadelesine de tanık olmuştur. Bu durum, o zaman kadar erkeğe bağımlı olarak adlandırılan ve erkeğin gölgesinde yaşamak zorunda bırakılan kadınlara da daha farklı bir bakış açısı ile bakılmasına yol açmıştır. Kadın artık evde bakım hizmeti veren ana-eş-kardeş değil, sosyal hayatı destekleyen bireylerdir (Kurnaz,1996). Kastamonu mitingi ilk Türk Kadın mitingi olarak kabul edildiği için bu noktada büyük önem taşımaktadır. Kız öğretmen lisesinde toplanan 3 bin kadın toplanmış ve ardından dernek ve çete kurmak için tertip heyeti kurulmuştur. Zekiye Hanım, Kamuran Hanım, Saime Hanım, Bedriye Hanım, Münire Hanım, Refika Hanım ve Neyyire Hanım bu tertip heyetinde olan kişilerdir (Söylemez, 1996; Taner ve Gökalp, 2019, s.15). Saime Hanım bunun üzerine Türk milletinin kadın-erkek kadınlı savaşlarda can vermekten kaçınmayacağını, gerekirse düşmanı tırnakları ile boğacağını ve yine gerekirse toprağın üstünde değil toprağın altında kahramanca yatmayı yeğleceğini dile getirmiştir. Zekiye Hanım ise dinden bahsedendenlerin en çok dinsizliği yaptığını, İzmir halkının süngüden geçtiğini, milletin gördüğü bu zulme sessiz kalınmaması gerektiğini ve bu mücadeleye katılmak için erkeklere müracaat etmeyeceklerini söyleyerek hemcinslerine seslenmiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sırasında kadınlar işgal kuvvetlerinin baskılarına rağmen Türk kadınlarını mücadeleye çağırmak, işgallerin haksızca ve türlü eziyetlerle yapıldığını dünyaya duyurmak için bugünkü Türkiye sınırları içinde 150'den fazla mitingi her türlü baskı ve şiddetin gerçekleşme ihtimaline rağmen gerçekleştirmişlerdir. Protesto için telgraflar çekilmiştir. Siirt, Edirne, Balıkesir, Alaşehir, Amasya, Denizli bunların başlıcalarıdır. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi döneminde ön plana çıkan Türk kadını cephede kahramanca düşman ile savaşmıştır. Tayyar Rahmiye, Nezahat Onbaşı, Fatma Seher Hanım, Adile Onbaşı, Gördesli Makbule, Şerife Bacı, Ayşe Çavuş, Halide Hanım, Fransızlara Yanlış Yol Gösteren Kılavuz Kadın Tarsuslu Kara Fatma gibi ve daha adı bilinmeyen nice kadın, bizzat savaşa iştirak ederek alp tipi kadını bir kez daha ete kemiğe büründürmüşlerdir. İşgale uğramış yerlerde düşman askerlerin saldırılarına ve tacizlerine maruz kalan kadınlar, iffetini korumak için savaşmak durumunda kalmışlardır (Bektaş, 2013). Sivas'taki

kadınları toparlayan Belkıs Hanım “*Biz vazifeden ölüm bile olsa dönmeyeceğiz*” demiştir. Maraş’ın işgaline karşı Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kadınları şu telgrafi çekmiştir; “...*Anadolu kadınları memleketimizin müdafaa-i için erkeklerimizle olmaya yemin ettik. Bu haksız işgallerin önüne siyasetle geçemeyecekseniz söyleyiniz, biz başımızın çaresini kendimiz görelim. Türk ve Müslümanlığın şeref ve haysiyeti namına size yalvarıyoruz. Bizi tatmin edecek cevap veriniz...*”. Ali Fuat Paşa (Cebesoy) hatıralarında cepheye kağıyla cephanelik taşıyan yaşlı bir kadınla karşılaştığını, üşüyüp üşümediğini sorduğunda; düşmanın topraklara ayak bastığından beri içinin yandığını söyleyip yoluna devam ettiğini söylediğini belirtmiştir (Baykal,1985).

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nde cephane sevkiyatında kadınların gönüllü olarak cephanelik taşıdığı kurtuluş savaşının simgelerinden biridir. Her ne kadar kadınların cephanelik taşıyor olması bazı milletvekillerince uygunsuz karşılanmış ve eşinin-kızının cephanelik taşıdığını öğrenmesi halinde askerlerin cepheden kaçma eğilimine gireceği söylenmişse de hem savaşın yönetim kadrosu hem de kadınlar bu söylemlerde oralı olmamıştır. Zaten, 1921 yılında bu durum zorunlu bir hal almıştır. Ancak, Türk kadını bunu zaten gönülden yapmaktadır. Kadınlar bu uğurda çocuklarından, canlarından vazgeçmişler yine de cepheye cephane taşımıştır. Kastamonu il yıllığında cepheye cephane taşımak için soğuktan donarak ölen ancak hem bebeğini hem cephaneyi koruyan Şerife Bacı’nın hikayesi mevcuttur. İnönü savaşında bebekleriyle cephane taşıyan; Veli Onbaşı kızı Ayşe, Ali kızı Alime, Hacı Osman kızı Fatma, Besim kızı Şükriye, Mehmet Ali kızı Hafize, Molla İbrahim kızı Fatma, Kara Bektaş kızı Fatma, Mehmet kızı Ümmühan, Hacı Mustafa kızı Fatma, Ali kızı Ayşe, Musa kızı Ayşe ve Molla Hasan kızı Fatma’ ya savaş sonrasında istiklal madalyası verilmiştir. Samsun limanından Ankara’ya cephane taşıyan hat İnebolu-Ankara yolu olmuştur. Bu yol “Devrim Yolu” adıyla anılmaktadır. Savaşı gözlemeye gelen roman yazarı Ann Bridge bu hat üzerinde her yaştan kadınların; kucağında minik bebeği, yanında küçük çocuğu olan anaların sonsuz bir insan seli halinde cephanelik taşıdıklarını gördüğünde şaşkınlık duyduğunu, bu halde Küre Dağlarını aştıklarını yazılarında belirtmiştir (Çelik Torun,2016; Sarıçoban,2017).

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi esnasında İstanbul ve Anadolu’da pek çok kadın cemiyeti kurulmuştur. Bunlardan bazılarının isimleri bilinse de faaliyetleri tam olarak öğrenilememiştir. Bunlardan en esaslıları; Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan

Cemiyeti, Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi, Balkan savaşları sebebiyle göç eden kadın ve çocuklara yardım etmek amacıyla kurulan Daru's-sınaa, Asri Kadınlar Cemiyetidir. Mustafa Kemal Paşa ile mütemadiyen iletişim halinde olan bu cemiyetler; cepheye erzak ve giysi temin ve sevkiyatını sağlamıştır. İşgal altındaki şehirlerde protesto ve mitingler gerçekleştirmiş, kadınları bilinçlendirmek ve örgütlü bir şekilde çalışmak için konferanslar düzenlemişlerdir. 18 Mayıs 1919 Pazar günü İstanbul Darülfünun 'unda Besim Ömer Paşa başkanlığında düzenlenen toplantıda pek çok kişi konuşma yapmıştır. Aralarında Hukuk Fakültesi hocalarından Muslihittin Adil Bey, Tıp Fakültesi namına Dr. Âkil Muhtar Bey, Filozof Rıza Tevfik Bey olmak üzere; hukuk ve tıp fakültesi öğrencileri ile halktan kişilerde konuşmalar yapmışlardır. Kürsüye gelen yüksek tahsil öğrencisi hanım: “Biz de sizin kadar, belki daha ziyade elemliyiz. Teşebbüsatınıza en sağlam bir imanla iştirak ediyor ve şu hakikati isma etmek istiyoruz. Kim demiş bir kadın küçük şeydir. Bir kadın belki en büyük şeydir” demiş ve Ulusal Kurtuluş Mücadele'sinde Türk kadınlarının elinden gelenin fazlasını yapacağını vurgulanmıştır (Kurnaz,1996; Siler, 1995). 19 Mayıs günü ülkenin bağımsızlığı ve bütünlüğü için işgallere karşı örgütlenmenin önemini düzenledikleri Fatih Mitingi ile Meliha, Halide Edip ve Naciye Hanım halka anlatmaya çalışmışlardır. Halide Edip konuşmasında “Siz Düşüğünüz zaman birçok şeyler düşer. Kadınlar silahsız ve zayıf, fakat kalbi gayet metindir. Bütün İslam hep kardeşimizdir. Bundan dönen Türk kadını değildir. Yaşasın milletimiz!” sözleriyle Türk kadınının vatani uğruna elinden geleni yapmaya hazır olduğunu, çocukları, gelecekleri için savaşımaya devam edeceğini ifade etmiştir (Satan,2020). 20 Mayıs 1919'da Üsküdar Mitinginde Sabahat Hanım; 22 Mayıs'ta düzenlenen Kadıköy Mitinginde ise Halide Edip, Münevver Saime konuşmalarını yaparak Türk kadınlarını mücadeleye erkeklerle birlikte katılmak için çağırmıştır. Önce çetelerle birlikte dağa çıkan sonrasında düzenli orduya katılarak destek veren Binbaşı Ayşe, Zeyno onbaşı gibi Türk kadınları Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin kahramanlarıdır (Özdemir,2021; Yamaç Erdoğan,2023).

İllerdeki kadın cemiyetleri de bu sürede boş durmamış, her türlü tehlikeyi göze alarak kadınların hallerini anlatan telgraflar çekmişlerdir.10 Haziran 1919 günü Manisa Kadınlar Cemiyeti Başkanı Melek Hanım tarafından Sadaret makamına yollanmış olduğu telgraf bu süreçte kadınların Yunan askerleri tarafından ne kadar tacize uğradığını gösteren örneklerden biridir Telgraf şöyledir; “ Şehrimizi işgal eden

Yunan askerleri tarafından silâh aramak bahanesi ile kardeşlerimizin üstleri aranıyor, bu haller ile kadınlarımız taarruza uğradıkları gibi gece kışlada nöbet bekleyen Yunan erleri Şayeste ismindeki hemşiremizi tehdit ederek kendisine evlenme teklif etmiştir. Dinine, namusuna bağlılık derecesi açık olan hemşirelerimizin iffetine tecavüzleri mubah gören Yunan askerlerinin şehrimizi işgalde devamı, dünya barışı için tehlike olacaktır .” 19 Mayıs 1919 tarihli İkdam Gazetesi, 50 binden fazla Türk kadınının bir gün önce, Doğancılar ’da toplanarak İngiltere, Fransa,Amerikayı ve Osmanlı İmparatorluğu’nu protesto etmek amacıyla ilgili ülkelerin temsilciliklerine ve Sadaret makamına telgraflar çektiğini “Üsküdar Türk Hanımlarının Protestosu” başlığıyla yazmıştır. Telgraf çekilmeden önce ise mitingde Halide Edip şu sözleri kullanmıştır; “Müslümanlar, Türkler, Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece. Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp müşâşâ bir sabah yaratacağız... Hanımlar, bugün elimizde top, tüfenk denilen alet yok, fakat ondan büyük, ondan kuvvetli bir silâhımız var: Hak ve Allah var. Tüfek ve top düşer, hak ve Allah bâkîdir. Topun yüzüne tükürecek kadar evlâtlar, analar, kalbimizde aşk ve iman, milliyet duygusu var...” (Cunbur,1983).

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi dönemini kapsayan 1919-1923 yılları arasında Türk kadınları, oluşturulan örgüt ve dernekler aracılığı ile işgallere karşı protesto mitingleri düzenlemişler, gazeteler ve dergiler yayına sunmuşlar, ordunun her türlü ihtiyaçlarını karşılamışlar ve bu kadınlar birliktelik mesajı vererek herkese direnişe katılmaları için çağrıda bulunmuşlardır. Dernekler vasıtasıyla gönüllü olarak faaliyet yürütmek isteyen kadınlar, Birinci Ordu tarafından Birinci Kadın İşçi Taburu olarak göreve alınmışlardır. Gönüllü hemşireler yaralı askerleri tedavi etmişler; yiyecek ve giyecek hizmetinde bulunmuşlardır. 1919 yılında düşman işgaline karşı çıkan vatansever kadınlar ve kızlar Asrî Kadınlar Cemiyeti’ni kurmuşlardır. İlk toplantılarına Mustafa Kemal Paşa da iştirak etmiştir. Bu toplantı ile birlikte cemiyetin vizyonu ve misyonu belli olmuştur. Güncel meseleler, işgaller ve de bu işgaller karşından nasıl davranılması hususunda bir rota oluşturulmuştur. Kadınlar cephe savaşın yanı sıra, cephe gerisinde de işgallere karşı protesto mitingleri düzenlemişlerdir. Yapılan ilk protesto, 19 Mart 1919 yılında İnas Darülfünunu ve Asrî Kadınlar Cemiyeti üyelerinin yaptıkları protestodur. Yunanistan’ın 15 Mayıs 1919 günü İzmir’i işgali üzerine, kadınlar ilk protesto telgraflarını İstanbul temsilcilerine çekmişlerdir. 18 Mayıs gününde Üsküdar’da toplanan Türk kadınları İzmir’in işgalini

protesto etmiş, Çanakkale cephesinde bir gönüllü olarak görev yapan hemşire Safiye Hüseyin hakkında olmaksızın canlarını feda edeceklerini söylemişlerdir. Bursa kadınları da “Ölüme hazırız” naraları atmışlardır. İstanbul’da ilk miting Asri Kadınlar Cemiyeti üyeleri tarafından 19 Mart 1919 günü düzenlenmiştir. Bu cemiyet üyelerine İnas Darülfünü’nun öğrencileri de eklenmiştir. Asri Kadınlar Cemiyeti’nden Sebahat Hanım, Üsküdar Doğancılar’da 20 Mayıs 1919 günü yapılan mitingde şunları söylemiştir: “ *Biz kadınlar bu hak cihadında en önde olacağız ve medeniyete riyalar söyleyen varlıklara her zaman lanetler...lanetler...*”. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Anadolu’nun birliği ve beraberliğini sağlamak gayesiyle kurulmuştur. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, sıradan bir yardımlaşma cemiyeti olmamış, Amerika Başkanı Wilson’un eşine, Fransa Cumhurbaşkanı’nın eşine, eşlerini ikna etmeleri konusunda telgraf çekmişlerdir. Memleketin diğer taraflarındaki acıklı durumu dile getiren hatip, insanlık namına büyük bir utanç olan bu halin ortadan kalkması ve memleketin bütünü ile muhafazası için ne lazımsa yapacaklarını ve Müdafaa-i Vatan Cemiyet’ini seslerini duyurmak için kurduklarını dile getirmiştir (Özdemir,2021b; Baskın,2008; Zümrüt,2008).

6 Şubat 1920’de Maraş’ın işgali kadınlar tarafından protesto etmişlerdir. Konferansta, Belkıs Raif Hanım “... *Şimdi de son işgal Maraş, Hanımefendiler! Maraş, Sivas’a üç gündür. Sivas’ın bir uzvu demektir. Maraş giderse Sivas gider. Sivas giderse Anadolu-i Şarki baştanbaşa gider. Anadolu-i Şarki giderse Türklük biter. Mabetlerimiz, mukaddesatımız çiğnenir. Camilerimize çan takılır, namuslarımız pâymal edilir. İşte Hanımefendiler! Kadın, erkek ittihat edersek, düşmanlarımızın karşısında kavî bir kitle halinde bulunursak vatan kurtulur...*” demiştir. Ashiye Edhem Hanım ise İzmir, İstanbul, Adana, Urfa, Antep ve Maraş’ta bulunan her toprak parçasında şehitlerin kanının olduğunu söyleyerek sözlerine şu şekilde devam etmiştir; “... *Vatan bizim anamızdır. Bir evlât, anasının canavarın pençeleri arasında parçalanacağını gördüğü zaman sabredebilir mi? İşte Hanımefendiler, düşmanlarımız vatanımızı canavarlar gibi parçalamak istiyorlar. İşte biz de o vatanın, yani o ananın evlâtlarıyız. Gün bugün, saat bu saat, dakika bu dakika. Bekleyecek, duracak zaman kalmadı. Gayret bizden, yardım Allah’tandır, Hanımefendiler*” (Şalvuz, 1938; Özdemir, 2021).

Sakarya Muharebesi esnasında yaralanarak hastaneye götürülmeye çalışılan Kurmay Albay Hulusi Atak, cephane sevkiyatı sırasında kadınlardan birinin

çığılıklarını duyar. Bir Türk kadını sevkiyat esnasında doğum yapmaktadır. Albayın tüm ısrarlarına rağmen hastaneye gitmemek için direnen kadın bebeğini beze sarar ve cephaneye beklemeye yola devam etmeliyim diyerek kafiye katılır. 1920’de Adana Kız Öğretmen Okulu öğrencileri bir dilekçeyle cephedeki askerlerin yaralarını sarmak ve dikişlerini dikmek için cepheye gönderilme talebini Kuvayı Milliye Komutanlarından biri olan Sinan Paşaya sunarlar (Şalvuz,1938).

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, bu anlamda bilinen ya da bilinmeyen pek çok kadının kahramanlık örneğine şahit olmuştur. Kimisi cephe gerisinde ekmek yemek yaparak, kimisi kara kışa rağmen canını feda ederek, kimi bebeğini, çocuklarını tüm tehlikelere rağmen ardında bırakarak, kimi işgal kuvvetlerinin zulmünü göze alarak, cephaneye taşıyarak, halkın ekonomisini ayakta tutabilmek için toprağını ekerek, kıyafet dikerek, protesto ve miting düzenleyerek, eşinden kalan iş yerini işleterek birer kahramanlık örneği göstermişlerdir. Onlar, mitler dairesinden gelmeden mit olmuşlardır.

BÖLÜM 3: ASKER OLARAK KADIN

Enloe; askeri güvenlik önlemlerini kadınlara karşı alınan ve onların öznelliğine karşı vurulmuş olan bir darbe olarak bir tehdit olarak tanımlamaktadır. Erkeği yücelten, erkeği iktidarın doğal unsuru yapan, devleti bu tanımlama üzerinden var eden, kadını reddeden bu yapı; temel anlamda güvenliği değil, kadının var olma sürecine bir tehdit olarak algılanır. Oldukça baskıcı bu yapıda kadının kendini var etmesi, kendi düşünceleri ile var olması ve etrafına bu konuda farklı bakış açısı getirdiğinde ciddiye alınması bu aşamada mümkün gözükmemektedir. Bu, feminist teorisyenler açısından yaşam hakkına müdahale olarak adlandırılırken kadınlara erkeklerle eşit alan tanımlanmadığını iddia ederler. Enloe yine bu durumu kadın yaşamının militarize edilmesi olarak algılamaktadır. Bu süreçte cinsel ihtiyaçların görülmesi de bu sürece dahildir. Ona göre kirli çamaşırlar gibi günlük hayata girebilen militarizm, milliyetçi erkeklere hak sağlarken bunu eleştiren kadınları susturmaktadır (2003). Mecburi bir militarizasyondan sonra kadınlar her ne kadar savaşa katkı sağlasa da eve dönmeye mecbur bırakılmışlardır. Halbuki kadınlar hem askeri hem de sivil alanda birleştirici konumundadır. Zorunlu askerlik uygulaması ordu-millet arasında var olan bağı güçlendirirken, kadınların askerlik mesleğine girmelerini zorlaştırmaktadır. Vatandaşlık bağının güçlenmesi özgür irade, bağımsızlık kavramları ile de çok ilişkilidir. Kadınların özgürce seçim yapmasını engelleyen ve annelik kavramına sıkışmasını sağlayan bu durum vatandaşlık bağını, millete bağlılığını da zedelemektedir (Carreiras, 2006). Jean Bethke Elshtain'in Women and War feminist uluslararası ilişkiler teori içinde savaş ve barış toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ve bu durumun uluslararası ilişkiler disiplinince dikkat çekmemesine odaklanır. Erkeğin askerlikle, kadınların ise ev ve çocuk bakımıyla ilgili olduğu noktasına odaklanıldığını vurgular (1987). Varlıklarını savaş unsuru üzerine kuran milletlerde toplumsal cinsiyet keskinleşmiştir. Militarizasyonun derecesi arttıkça bu iki cins arasındaki makas da giderek açılacaktır. Kadın korunması gereken erkek ise koruyup kollayandır (Collins, 1998).

Yuval-Davis'a göre kadınlar; etnik yapının üreticisi ve yeniden üreticisi olması, kültürün doğal aktarıcıları olmaları, ideolojik söylemlerin temelini oluşturan semboller olmaları, politik-askeri-ekonomik alanlarda doğrudan katılımcı olarak kadınlar ulus yaratma süreçlerine dahil olmaktadır (2003, s.9-36). Devlet ve ulus

yaratma süreçlerinde ve ulusun güvenliğini sağlama çabasında erkeklere ve kadınlara eşit şekilde ihtiyaç duyulmaktadır. Maltusçu yaklaşıma göre bir toplumda çocuk sayısı ne kadar fazla ise ileride savaşların da o kadar çok olacağını savunur. Enloe, kadınların; siyasal becerileri, askeri becerilerinin yüksek olduğunu ancak toplumsal cinsiyet rollerinin ulus inşasında iktidar tarafından kullanıldığını dile getirir (2003). Tilly'e göre militarizm, tehdit ve eylem barındıran; kişilere, toplumlara ve mala zarar verendir (2001, s.19). Cynthia Cockburn ise militarizasyonla-militarizmin farklı şeyler olduğunu söyler; militarizasyon bir toplumun savaşa hazır olma hali iken militarizm ise askeri değerlere yüksek önem atfeden bir ideolojidir (2004).

Uluslararası ilişkilerde barış kavramı savaşın olmaması halidir. Feministler ise bunun eksik kalmış bir kavram olduğunu savunur ve barışı sadece savaşın yaşanmama hali olarak tanımlanamayacağını dile getirir. Onlara göre barış toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı, adaletin, kişisel hak ve özgürlüklerinin olduğu, sosyal ve ekonomik eşitliğin var olduğu bir yapıda zuhur etmektedir. Dolayısıyla feministlere göre cinsiyetçi bir yaklaşımın hakim olduğu yapıda tam bir barışın varlığından da söz edilemez. Kadınların ordu içinde yer almalarına yönelik feministler iki bakış açısı geliştirmişlerdir. İlk bakış açısına göre, kadınların devletin içindeki yönetsel mekanizmalara katılmaları, meşru görülen güç kullanımlarında cinsiyetçi yaklaşımının önüne geçilecektir. Bu durum ordunun içindeki erkek egemen yapının zayıflamasına ve militer yapıda değişime yol açacaktır. Diğer bakış açısı ise ordunun içine kadın ve erkeğin aynı koşullar ve eşit sayıda katılmasıdır. Judith Stiehm'e göre, bu saldırgan ordular yaklaşımının önüne geçecek, vatansever asker fikrinin yerleşmesini sağlayacaktır (Reardon, 1993,s.19-20).

Kadınlar, ulus kurma sürecinde milliyetçilik ile iş birliği yapar. Jayawardena'a göre kadınlar ulusal bağımsızlık mücadelesini güçlendirirler. Ancak sonrasında erkeklerle eşit şartlarda imkanlardan faydalanamaz, eşit vatandaşlık konumunda olamazlar (akt. Sancar, 2014, 61). Max Weber, Ulusu tanımlarken ortak bir kökene bağlı yaşayan topluluk olarak tabir eder (1900/2012). Ulusu oluşturan ortak inanç sistemi ve bir doğrultuda yönelen hedefler vardır. Kişiler benzer özellikler ve kültüre sahiptir. Feministlerce ise ulus kadın ve erkeğin rollerinin keskin olduğu bir yerdir. Altınay ulusu "başında erkek bir ev reisinin bulunduğu kadınların ve erkeklerin doğal rollerini oynadıkları aile" şeklinde tanımlamıştır (2016,74-84). Ulus olmak için ortak

bir inanç ve hedef gerekmektedir. Ortak hedefe kenetlenmiş devlet kurma hayali ulusun başlıca özelliğidir.

Günümüzde devletler içinde ve uluslararası kuruluşlarda erkeklerle eşdeğer role sahip, karar alma mekanizmalarında varlığını sürdüren kadınlar mevcuttur. Ancak bu süreçte onların tavırları, giyim tarzları, kararları incelendiğinde; erkek meslektaşları gibi davrandıkları, hükümetleriyle benzer şiddet ve acımasızlıkla kararlar verdikleri, erkeklerin verdiği kararların arkasında durma gibi tutum izledikleri görülmektedir. Bu tutum ve davranış feminist teorisyenlerin savunduğu, kadınların uluslararası alanda olmasının uluslararası arenaya barış ortamı getireceği savlarını çürütüyor gibi dursa da bu alanın erkek egemen bir alan olduğu, kadınların kendilerini bu alanda var etmek için ve varlıklarının korumak için erkeksi davranmak zorunda kaldıkları ve baskın erkeksi özelliklerin kadınları sindirdiği aslında tüm bunların zorunlu olduğu unutulmaktadır (Whitwort,2008).

Geleneksel sosyal düzeni redderek toplumsal düzenin karşısında olan, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan ideolojiler kadının askere alınmasını desteklemiştir. XV. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Âşık Paşazade, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda dört teşkilatın önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu teşkilatlar, Ahiyan-ı Rûm, Abdalan-ı Rûm, Gazıyan-ı Rûm ve Bacıyan-ı Rûm teşkilatlarıdır. Mehmet Fuad Köprülü'nün iddiasına göre, Bacıyan-ı Rûm teşkilatı savaşçı Türkmen kadınlarından oluşmaktadır. Zaten bu özelliklerden dolayı Lütfi Paşa, Osmanlı Devleti'nin Anadolu Selçuklu Devleti'nin devamı olduğunu söylemiştir. Bacıyan-ı Rûm teşkilatı, XIII. yüzyılda Türkmenlerin Anadolu'ya akın etmesi sonucu kurulan Anadolu Selçuklu döneminde, Ahi (Esnaf) teşkilatının kadın kolları olarak Kayseri'de kurulmuştur. Hacıyan-ı Rum Anadolu Hacılarının, Bahşıyan-ı Rum Anadolu Sihirbazlarının oluşturduğu bir teşkilat olabileceği görüşü Zeki Velidi Togan tarafından da desteklenmiştir. Âşık Paşazade ve Köprülü'nün ahilerin, kadınların, gazilerin ve abdalların siyasi, sosyal özellikle askerî yardımlarının, Osmanlı Beyliği'nin kurulmasında etkili olduğuna dair iddiaları doğrulanmıştır. Ayrıca, Dulkadiroğulları Beyliği'nde kadınlardan oluşan atlı, savaşçı birlikler bu teşkilatın kadınlardan oluştuğu yönündeki iddialara dayanak olmuştur. Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaştırma faaliyetlerinde bulduklarını açıkça göstermektedir. Ravendi, 1197 yılında Harezmliler ve Iraklılar ile yapılan savaşta kadınların zırh kuşanarak ata

bindikleri, ok atıp, kahramanca savaştıklarını ve elli kadar Iraklıyı sürdüklerini kaydetmiştir. Mandeville, Türk kadınının ancak evlendiğinde kontrol altına alınabileceğinden de ayrıca bahsetmiştir. Marco Polo'da hemen hemen aynı durumları gözlemlemiştir. Bacıyan-ı Rûm teşkilatının üyeleri, bu dönemki savaşçı karakterdeki kadınların bir tezahürüdür. Dânişmend Gazi Destanı'nda Amasya Beyi Şah Şattat'ın kızı olduğu bilinen Efrumiye ismindeki bir kadın, erkeklerle omuz omuza çarpıştığı anlatılmaktadır. Moğollar Anadolu'yu işgal ettiklerinde ilk iş olarak Bacıyan-ı Rûm teşkilatını ortadan kaldırmıştır. Çünkü Moğollar bu Amazon kökenli alp kadınların sosyal, siyasi ve askerî bir teşkilat olduklarını bildikleri için önce onları yok etmişlerdir. Askerlik mesleğinde alp (amazon/savaşçı) kadın figürünün görülmesi, onun bu sahnedeki hiçbir zaman çekilmeyeceğini ortaya koymuştur (Kandiyoti, 2015).

Türk ordu kültür ve sisteminin yüzyıllardır elde etmiş olduğu birikimin bir sonucu olan Yeniçeriler, düzenli ve profesyonel bir ordu yapısı oluşturmaktaydı. Bu sisteme dahil olmak, evlenmeme, çocuk sahibi olmama gibi şartlar taşımaktaydı. Bu profesyonel ordunun bozulmalar ve devlete vermiş olduğu zararlar neticesinde 1836'da Eyalet asker sisteminin içine dahil olan Tımarlı Sipahilerin 1839'da lav edilmesi sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri yapısında keskin bir değişim olmuştur. III.Selim alternatif olarak Nizamı Cedid'i; II.Mahmut ise kaldırdığı Yeniçeri teşkilatı yerine Asakiri Mansure-i Muhammediye'yi kurmuş olsa da istenilen verim bu ordulardan alınamamıştır. İmparatorluğun gerileme ve dağılma dönemlerinde savaşların büyük toprak kayıplarıyla sonuçlanması da bu durumun birer göstergesi olmuştur. Tanzimatla başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar devam edecek olan bu savaşlar silsilesi, kadınların en bariz şekilde savaşı yaşadığı; askerlik vasfını da sırtına giymek zorunda olduğu bir dönem olarak tarihte yerini almıştır (Toska,1994).

Eşini, oğlunu, kardeşini kısaca savaşa ailesini veren kadınlar; imparatorluğun bitmek bilmeyen savaşlarına Naciye Sultan'ın öncülüğünde kurulmuş olan "Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet – i İslamiyyesi", Cemal Paşa'nın kurmuş olduğu Dördüncü Ordu'nun bünyesinde Kadın Amele Taburları gibi bizzat kendilerinin katıldıkları oluşumlar vasıtasıyla da destek olmaya başlamıştır. Buradaki görevleri çeşitlenmiştir. Kimi yerde asker kimi yerde yevmiyeli işçi kimi yerde maaşlı memur olarak çalışmışlardır (Toprak, 2016). Bununla birlikte, geleneksel toplum formunda

yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının en net vazifesi olan annelik ve erkek çocuk doğurmak da orduya ciddi katkı sağlamaktaydı. Bu bakışlar “annelik militarize edilmiştir” demek abartılmış bir anlam atfı olmayacaktır.

Tanzimat Döneminde kadınların örgütlenmesi ve yardım amacıyla kurulan komiteler, Miss Stanley ve Florence Nightingale'nin 1854 Kırım Savaşı sonrasında İstanbul'a yaralı olarak gelen askerler için yaptıklarından örnek almışlardır. Bunun üzerine Mithat Paşa'nın eşinin başkanlık yaptığı “Yaralılara Yardım Komitesi” 1976 kurulmuş ve askerlere ve ailelerine para, malzeme yardımı olmak üzere pek çok alanda destek olmuştur (Güzel, 1985).

II. Meşrutiyet döneminde meydana gelen en mühim olaylardan bir tanesi de kadınların gönüllü sıfatıyla askerde görev almaları olmuştur. İstanbul'da Birinci Ordu'nun bir araya getirmiş olduğu Birinci Kadın İşçi Taburu, geri hizmette kadınların etkinliğine katkı sağlayacak çalışma sahaları oluşturmuştur. Bu taburda görev yapması için ihtiyaç duyulan kadınları da Anadolu'da “İdare Meclisleri”, İstanbul'da ise “Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi” seçmiş ve görevlendirmiştir. Memur statüsünde olan kadınlar erkeklerle eşit ücretler almış, eşit haklara sahip olmuşlardır. Günlük toplam çalışma süresi ise 8 saat olarak belirlenmiştir. Nöbette durmaktaydı ancak askeri alandaki eğitimlerden sorumlu tutulmamışlardır. Aylık maaşlarını alan bu kadınların seçim, tayin, kademe atlama ve azil işlemleri ordu kumandanlığı tarafından yerine getirilmiştir. Evlilik birliği içerisinde bulunan tabur kadınlarına ise sabah işlerinin başında bulunma kuralı ile haftada dört gece izin hakkı sağlanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde Suriye'de Cemal Paşa'nın liderliğinde Dördüncü Ordu içinde Kadın Amele Taburu oluşturulmuştur (İlhan, 2018, s.66).

Çağlar öncesinden başlayarak kahraman Türk kadınlarının ordunun içinde olduğu ve çeşitli nedenlerle faaliyet yürüttükleri açıkça bilinmektedir. Kadınların gerek ordu içinde gerekse de ordu gerisinde yürüttükleri faaliyetler, bu alana yenilikler kazandırmış, kadın-erkek cinsiyet ayrımının savunulması noktasında herhangi bir tutum ile karşılaşılmamıştır. Erkekler üzerlerine atfedilmiş olan vatanı koruma görevine giderken; kadınlar da Türk kadınının da savaşçı olduğu özüne geri dönmüştür. Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay'ın tespitine göre Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde çoğunluğunu eşlerini, çocuklarını kaybederek tek kalan kadınların

oluşturduğu 62 kadın şehit olmuştur. Bu kadınlar ki varlığını son damlasına kadar vatanın selametine vakfetmiştir. Çoğusu gerçek kimliğini saklayarak savaşmışlardır. Osmaniyeli Rahime Hatun'un "Tayyar" ismiyle bilinmesi bir örnektir. Fatma Seher Hanım (Kara Fatma), Nezahat Hanım, Gördesli Makbule Hanım, Kılavuz Hatice gibi kadınlar ve niceleri erkeklerle omuz omuza çarpışmıştır (Bektaş, 2013, s.93).

Enloe, ordu devlet anlayışıyla okullarda verilen zorunlu askerlik derslerini, "vatan için ölmek" düşüncesinin kutsal sayılması, şehit annesi vurgusu, bayram kutlamalarının militer düzenle gerçekleşmesi, zorunlu askerlik uygulaması gibi kavramların toplum içindeki kadın ve erkeklerin hangi konumda olduğunu açıkladığını dile getirmiştir (2003, 12).

Kadınların özellikle Ulusal Kurtuluş Mücadelesi döneminde askerî alandaki katkıları Mustafa Kemal'in dikkatini çekmiş ve bununla gurur duymuştur. Fakat, kadınların askeri hizmetler de bulunmasına rağmen askeri okullarda eğitim görmelerine dair herhangi bir yasal düzenleme olmaması sebebiyle orduda savaş sonrasında rütbeli bir kadın asker olamamıştır. Atatürk'ün manevi kızı Sabiha vasıtasıyla kadınları havacılık alanına da özendirme çalıştığı ve askeri eğitim almaları yolunu açmaya çalıştığı bilinmektedir. Ancak bu ilk defa 1930 yılında kızların sadece silahlı eğitim ve askerliğe hazırlık eğitimi almaları için kamplara sokulmaya başlamasıyla mümkün olmuştur. Bu kurslarda kadınlara düşmana karşı savunma ve teknik konuları kapsamıştır. Kurslar Milli eğitim onaylı olmuştur. Alanlar ise uçaksavarcı, iradarcı, ışıldakçı, paraşütçü, şoför eğitimleridir. 1955 yılı itibarıyla kız öğrenciler de erkeklerle birlikte askeri okullara kayıt hakkı kazanmıştır. Ancak bu da bakire olmak ve kadın hastalığına sahip olmamak şeklinde şarta bağlanmıştır. Harbiyenin ilk kadın öğrencileri; Türkan Ustaoglu, İnci Arsan ve Muzafferiyeye Şener'dir. Şenay Günay ve Leman Bozkurt Altınçekiş ilk kadın jet pilotları; Sabiha Gökçen ise ilk savaş pilotudur (Fidan,2023). Leman Bozkurt ise ilk deniz subayı olarak yakın tarihte yerlerini almıştır. Sherrow, kadınların erkeklere göre bedensel zayıflıklarını olduğunu bunun askeri hayatta yer aldıkları taktirde diğer erkek meslektaşlarını da sıkıntıya sokacağını belirtmiştir (2007, 32).

Türk kültürüne göre, askerlik bir vatani görevdir. Türkiye, zorunlu askerlik uygulamasına ise 1927 yılında çıkarılmış olan 1111 sayılı Türkiye'de 1927 yılında

kabul edilen 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile kısa ve uzun dönem zorunlu askerlik sistemi uygulanmaya başlanmış, 1930 senesinden itibaren tüm liselerde cinsiyet ayrımı yapılmaksızın askeri dersler konulmuştur (Özgün,2017). Savaş türünün Soğuk Savaş ile birlikte cephe savaşıdan çıkmasından sonra ilerleyen teknoloji, artan maliyetler gibi etkenlerle askerlikte profesyonel ve gönüllü askerlik ortaya çıkmıştır. Askerlikte bu uygulamaları kullananlarda kadın askerlerin sayıca daha çok olduğu gözlemlenmiştir. Rütbe uygulaması ve rütbenin sınırlandırılması ve profesyonel askerliğe geçilmemiş olması Türkiye’de cam tavan oluşmasına yol açmıştır (Carreiras, 2006, s. 122). Kadınlar bununla birlikte yan hizmetlerde görev alabilmiş yine de orduya giren kadınlar erkeklerle birlikte eşit sorumluluk ve haklara sahip olabilmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1982 anayasasınının 70. ve 72. maddeleri vatan hizmeti her türkün hakkı ve ödevidir der. Alınacak olan hizmetin kapsamı ise gerektiği hallerde kanunla düzenleneceğinden bahseder. Ancak hala Türkiye’de askerliğin cinsiyetçi bir yerde olduğunu gösteren durum şudur ki: erkeklere askerlik zorunlu tutulurken kadınlar bu durumun dışındadır (Altınay ve Bora, 2004). Enloe, “Manevralar Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar” adlı kitabında, ordudaki sayının ne olduğunun önemli olmadığı, önemli olanın kadının desteğini almak olduğunu belirtmiştir (2006).

Kadınları, savaş zamanında ordunun dışında tutmak imkansızdır. Bununla birlikte verilen savaşın meşruluğunu kılmak için kadının varlığına ayrıca da ihtiyaç duyulmaktadır. Savaş zamanı kadına kadın olduğuna bakılmaksızın görevler tanımlanırken bu durum barış zamanı için geçerli değildir. Ayrıca kadının barışçıl doğası, anlaşmaya varmaya çalışması ve anlaşılan maddeleri uygulama çabası askerliğe kadınların katkısıdır (Collins, 1998, s.119).

M. Şevki’nin Türk Kadın Yolu dergisinde yayınlanmak üzere kaleme aldığı “*Kadınlık ve Askerlik*” isimli yazısından şu örneği vermek, kadının Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’ndeki durumuna iyi bir örnektir; “*Ben mecburiyet-i askeriye kadınları da teşmile çalışalım demiyorum. Kadının vazifesi her şeyden evvel ana olmaktır. Fakat zaruret ve mecburiyet onu hayata atmıştır ve daha da atacaktır. Bizim memleketimiz gibi nüfusu az olan bir ülke için de bu husus hâsseten bir zaruret kesb eder. O hâlde bu miyâna atılmış kadınlıktan yarınki vatan müdaafası için de istifade edelim diyorum.*”

BÖLÜM 4: ANNE OLARAK KADIN

Türk Dil Kurumu “Anne” kelimesini “çocuğu olan kadın” olarak tanımlamış olup, “Annelik” kavramını ise “anne olma durumu veya niteliği; analık, validelik”, “anneye yakışan davranış” olarak tanımlamıştır. Türkiye’nin referans sözlüğünün bu iki tanımlama yaptığı açıklama, altında farklı manalar da taşıdığı da görülmektedir. Buna göre, “anne” olma hali biyolojik olarak anne olma halini getirmektedir. Yani, gebelik başlangıcı itibariyle başlayan doğum ve emzirme süreciyle devam eden, aralıksız yapılan bakım sürecidir.

“Annelik” kavramı ise biyolojik olmanın yanında toplumsal ve kültürel anlamlar da taşımaktadır. Annelik olgusunda anne olmakla birlikte kavrama yüklenen toplumsal önem vardır (Marshall, 1999). Miller’a göre; kadınlar anne olarak yaşamlarını tarihsel olarak spesifik, kültürel olarak değişken bir biçimde sürdürürler ve hayatları sosyal olarak inşa edilir. Anneliğin içeriğini oluşturan şey ise başka bir bağımlı canlının ihtiyaçlarını karşılamak için bedensel ve sezgisel deneyimle gösterilen davranışlar oluşturmaktadır Bu yüzden iş bölümleri de kadının anneliği üzerinden şekillenmektedir (2010). Kişinin içinde bulunduğu toplumsal yapının çizdiği çerçeve ve öğretilmiş bir süreçtir. Nesiller boyu anneden kıza aktarılan bu durum içgüdüsel olarak adlandırılrsa bile, “anneye yakışan davranış” ın sınırları belli değildir. Bu sınırı ise; bu davranış anneliğe yakışmaktadır ya da bu davranış anne olan kişiye yakışmamaktadır şeklinde toplum ve kültür tarafından belirlenir. Annelik içgüdüsel bir davranışlar bütünü olmakla birlikte aynı zamanda zamanla ve zamanın getirdikleriyle birlikte öğrenilmektedir. Bu sebeple aslında birden fazla çocuk sahibi olan kadının her birine temelde aynı duygularla olsa bile farklı davrandığı görülmektedir. Annelik dinamik bir süreçtir demek açıdan bakıldığında yanlış olmayacaktır. Çünkü insan yetiştirmekte tek bir doğru bulunmamaktadır. Davranış biçimi öğrenme sürecidir demek yanlış olmayacaktır (Badinter, 1992; Chodorow, 1978; Miller, 2010)

Annelik, kazanıldığı zaman bir daha bırakılmayan ve toplumsal statüyü belirleyen ve zamanla anlamı değişen kadına ait bir sıfattır. Badinter, çocuk yapmak bilinçli bir karardır der, bu sebeple annenin kendini bu istifa edilmeyecek göreve hazırlaması hem gerekli hem önemlidir. 18. Yüzyıl itibariyle gelişen annelik kavramı,

anne ve bebek arasındaki süreci bağlanma teorisiyle açıklamaya çalışmıştır. Bu indirgemeci yaklaşım, anneliği kutsallığa hapsederek her annenin sevgi ve ilgi dolu olduğunu belirtmektedir. Ancak son derece yetersizdir. Her annenin bebekle annenin bağlanamadığı bir gerçektir ve yine doğurmadığı ya da doğuramadığı halde bir kadının kendinden olmayan bir bebek ve/veya çocukla bağ kurduğu da yine bir gerçektir (1992, s. 74). “Anne olan kadının çocuğu ve kendisi için güvenli bir yaşam sağlaması, hayatındaki önemli kişilerin çocuğunu kabul etmesini sağlama, henüz doğmayan bebeğe bağlanma, kendini çocuğuna adama “olarak tanımlanan bu dört süreci Reva Budin 1967 yılında anneliğin kazanımına ilişkin yapmış olduğu çalışmada beyan etmiştir. Anneliğin aktif bir süreç olduğunu belirtmiştir. Ramona Thieme Mercer ise “anne olmak” üzerinden bu tanımlamayı yapmıştır. Annelik sınırları olan bir kavram değil her kadının kendi yetiştirme şartları, zaman ve kişilik özellikleriyle farklılaşan dinamik bir süreçtir. Anne olacak kadının gebeliğinin beklenen ya da beklenmeyen bir durum oluşu, maddi ve manevi şartları, kişilik yapısı, çalışan ya da çalışmayan bir birey olması gibi sebeplerle kendi ile bebek arasında kalabilmektedir. Çalışma hayatına ve bireysel özgürlüklerine veda edeceğini düşünerek panikleyebilir ya da toplumun ondan beklediği annelik kalıbı içinde gönüllü bir şekilde sığarak her şeyden önce çocuğunu önceleyebilir ve bu süreci de kendi gelişimi ya da dinlenmesi için fırsatta sayabilir. Bu noktada, Catherine Hakim’in İngiltere özelinde yapmış olduğu çalışma ile kadınları üç tipe ayırmaktadır. Geleneksel, ailelerine önem veren; modern, ev ve iş hayatını birlikte götürmeyi tercih eden; iş merkezli olan ve çocuk sahibi olmak istemeyenler (Hakim, 2006, s.289-290).

Anneliğin tanımı literatürde üç kategori altında yapıldığı gözlemlenmiştir; biyolojik olarak, içgüdüsel-duygusal olarak, toplumsal- sosyo kültürel olarak. Üç kategori de anneliği başka açılardan ele almakla birlikte üç yaklaşımda anneliğin başka yönlerine vurgu yapar ve hepsi de geçerli tanımlamalardır. Anneliği biyolojik olarak tanımlayan tanımlamalar, annenin çocuğa bakması gereken birincil kişinin de anne olması gereğini savunur. Bu yaklaşım, feministlere göre; kadının ikincil konuma düşmesine, sosyal hayatını feda ederek benliğini sadece evi ve çocukları çerçevesinde yaşamasına dolayısıyla kadının hayata karışmasına, anne olduktan sonra iş hayatından uzaklaşmasına neden olarak görülmektedir. Miller, anneliği biyolojik olmasına rağmen kültürel olarak tanımlamaktadır. O’na göre annelik çocuğun doğum sonrasında ihtiyaç duyduklarını tümüyle çocuğa sağlamak üzerine gelişen bir rol

olarak açıklanmaktadır. Ancak anneliği tam olarak açıklamak için tüm bu tanımlamalara da ihtiyaç vardır (2000, s.31-33).

Kadının doğurma özelliği sebebiyle annelik ve annelik yapma hali sadece kadına atfedilmekteyse ve bu genel geçer bir kavram olarak herkesin kabul ettiği bir kavram olsa da annelik kimlikler ve kurumlar ile de ilişkilidir. Annelik tek başına doğurmak olarak değil; bakmak, büyötmek ve geleceğe hazırlamak olarak da adlandırılacağından erkeklere de atfedilebilecek bir durumdur. Ancak annenin birincil ebeveyn olarak adlandırılması, kadının annelik yapmasının erkeğin ve ataerkil düzenin devamı için altyapı ve gereklilik olarak vurgulanmaktadır (Chodorow, 1978).

Kadınların annelik yapması kadar anne olması da ataerkil sistemin-devletin yapmış olduğu başka bir baskı türüdür. Devlet, vatandaşlık hakkına dayanarak geleceğin vatandaşlarını kendi bedeninden üreteceği için kadının kürtaj hakkına karışırken; ataerkil sistem ise kendi çocuğu olduğu gerekçesiyle kadının bedeni üzerinde karar verme yetkisi olduğuna dayanır. Milliyetçilik, ideolojik temelleri açısından da bu durumu destekler. Zira kadınlar ulusa ait anneler olacaktır ve bu milletin devamı için en kıymetli işlerin başında gelmektedir. Kadınlar, doğurmakla birlikte ulusu yüceltecek ve onun değerlerini ayakta tutacak bilinçte çocukların yetiştirilmesini sağlamalıdır. Bu sebeple anneler toplumda kıymetli olmakla birlikte kadına en çok yakışan şey anneliktir (Nagel, 1998). Feministler, kadının annelik halinde eşitsiz durumunu pekiştiren bir diğer yaklaşımın ise refah devleti yaklaşımı olduğunu vurgulamış ancak yine bu kapsamda yapılan sosyal yardımlardan da vazgeçememiştir. Refah devleti yaklaşımı sınıfsal ayrılıkların getirmiş olduğu Marksist yaklaşımın sonucunda gelişmiş bir görüştür. Her ne kadar bu yaklaşım kadına yüklenen sorumlulukları hafifletmeye çalıştıysa ve bakım hizmetlerinin sorumluluğunun yalnızca kadına ait olmadığını vurgulayarak kadının üstünden bu sorumluluğu almaya çalışsa da onlara göre bu yaklaşım kadınların yardım alması gereğinin altını çizerek ve bu yapıyı kurumsallaştırır. Refah devleti kapsamında sağlanan sosyal yardımlar peki kime, neye göre ne kadar ve ne süreyle sağlanmalıdır? Bunlar feminizmin sorduğu sorulardandı (Walters,2009).

İnsanlığı var eden kişilerin anneler yani doğuran kadın olarak görülmesi çok normaldi. Tarihsel süreç içinde yaratıcının varlığı, Ana Tanrıça kültüne sahip inanç

sistemli toplumların var olduğu görülmektedir. Ataerkil toplumlarda annelik, kadınlık kavramının önüne geçmekte; tüm kadınların bu duyguyu tatması gerektiği vurgusu yapılmakta, annelik kutsallaştırılmakta ve anne olmayan kadın eksik- yarım olarak kabul edilmekteydi. E. Stanton “The Matriarchate” (Anaerkillik) adlı eserinde, uzak bir geçmişte kadınların yönetsel gücü elinde tuttuğunu, bu gücü bilinen yönetsel şekiller haricinde iyilik için kullandığını, şiddetsiz, barış içinde, iş birliği halinde yaşandığını kamusa alanın da buna uydurulduğunu dile getirmiştir. Sara Ruddick “Maternal Thinking” adlı çalışmasında, anaç-annelik düşünüşün ataerkillik karşısında bir panzehir işlevi görerek, anneliğin doğasında bulunan pozitif yönlere ve zenginleştirici etkilerine odaklanmaktadır (1989).

Annelik kavramı romantik bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Annelik yapılırken en iyi şekilde yapılması beklenir; şefkatli, hassas, anlayışlı, sevgi dolu, ilgili, sabırlı, fedakâr ve cefakâr olmaları beklenmektedir. En iyi anne “yemeyip yediren, içmeyip içiren” annedir algısı yaratılmaya çalışılmaktaydı. Yeni doğum yapmış anneden kendi acısını unutup bebeğine odaklanması başka çocukları da varsa onların bakımını aynı sabırla ve özveriyle, eksiksiz gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Tüm bunlar yerine bir kısım bile gerçekleştirilemediğinde bile çevresince ve kendi tarafından suçlamalar yönlendirilmekte, bunu da usulca kabul etmesi beklenmektedir. Ataerkil sistem içinde, kadınlar bilerek veya bilmeyerek barındırdıkları kadınlıklarının geri plana atılmasını benimser, anneliği ön plana alır (Gilligan, 1982).

Hamilelik, kadına toplumsal saygı kazandırmaktadır. Bu durum o kişinin bir birey olmasından ya da bir kadın olmasından değil, anne olacağı ve toplum için yetiştireceği bir bireyi kendi bedeninden var etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum her toplum için geçerlidir. Annelere sürekli olarak iyi özellikler atfedilir. “Ana yüreği”, “Anne gibi düşünmek”, “Ana gibi yar olmaz” gibi tabirler ile de annelik pekiştirilmektedir. Ancak; bebeğini bırakan, ölüme terk eden, ölümüne sebep olan annelerin de varlığı bilinen bir gerçektir. Bu örnekler ülkelerin haber kaynaklarına kimi zaman rastlanmakla birlikte, “annelik” kutsallığına zarar vermektedir. Bu noktadan bakıldığında her kadının iddia edildiği gibi anne olma haliyle birlikte beklenen annelik duygularını paylaşmadığı, tam zamanlı olan bu görevi kabul etmediği ya da etmek istemediği de aşıkardır. O zaman bu kadınlara, kötü kadınlar ya

da kötü insanlar gözüyle bakmak mı lazımdır? Bunun cevabı da annelik kavramının psikolojik ve sosyolojik araştırma konusu olduğu gibi psikolojinin ve sosyolojinin araştırmalarıyla verilebilir. Ancak toplum kendinden vazgeçecek şekilde fedakar olmayan anneyi kötü olarak damgalar, iyi anne kriteri içinde kalan anneyi de kutsar (Badinter, 1992, s.219). “Saçını süpürge etmek” deyimini anneler için beklenen fedakârlık seviyesidir. Susan Forward “Sevgisiz Anneler” kitabında, kadına atfedilen ve bozulmaması için her şeyin yapıldığı annelik fanusundan toplumsal farkındalığın yüksek olmasına rağmen toplumun bir türlü bu algıdan kurtulamadığından bahseder. Bu durumdan anne olan kadının ayrıca tatmin olması beklenir. Zira, ataerkil toplumlara göre kadın doğurarak kadınlık vasfını tam olarak yerine getirmiş; kendini gerçekleştirmiş. İş, kariyer, eğitim gibi pek çok farklı olgunun hiçbiri kadının kendini gerçekleştirmiş olması için geçerli sebep değildir. Bir kadın ne yaparsa yapsın doğurmamışsa tam kadın değildir. İşte tüm bu vurgular ve söylemler, kadının asıl yerinin ev olduğunu belirten subliminal mesajlar içermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, cam tavan, kadınların doğurganlık durumlarından dolayı erkeklerle eşit işlerde çalışamamaları, ekonomik konjonktürün getirmiş olduğu mikro ve makro sebeplerle iş yerlerinde ilk vazgeçilenlerin kadınların olması, biyolojik determinizmin yükselmesi gibi sebepleri bu söylemler pekiştirmektedir. Çocuğun anne ile olan ilişkisinin doğrusal bir şekilde yürütülmesi, annenin bebeğine olan ilgisi, sevgisi ve hoşgörülü yaklaşımı; çocuğun gelecekteki hayatını ve sosyal hayata katılımını etkileyecektir. Ancak feminizm, cinsiyet rollerine dayalı olan bu yaklaşımın toplumsal rolleri görmezden gelerek farkında olmadan ataerkilliği pekiştirdiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşımdan bakıldığında onlara göre kadınlar istemeden de olsa bebeğe bakacak olan doğal kişiler olarak sınıflandırılmakta, ileride doğacak olan kız çocuklarından da aynı görevi gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bununla birlikte çocuğun sosyal hayata katılımı ve anne hariç baba da dahil olmak üzere diğer bireylerle olan ilişkisi ikincil plana atılmaktadır. Yine bu durum da ataerkil yapıyı pekiştirmektedir (Walby,2016).

“Çocuk yetiştirme=Annelik yapma” olarak adlandırılan evrensel bir sistem ve buna bağlı olarak gelişen bir literatür bulunmaktadır. Kadınların biyolojik olarak doğum yapmalarının yanında erkeklerin kadınların varlığına güvenmeleri üzerine çocuk sahibi olması ve bebeğin özellikle emzirme döneminde anneye olan bağlılığını gerekçe sunarak “çocuk seni istiyor” gibi bahaneler arkasına sığınarak çocuk

bakımının zorluğuna katlanmak istememesi bu süreci bebeği anneye, anneyi de bebeğe daha da bütünleşik yapmaktadır. Kadınların emek piyasası içinde erkeklere karşılık olarak düşük ücretler almaları, hala eşit işe eşit ücret prensibinin sağlanamaması, toplumun anneye bakış açısı, kadının annelik durumundan ötürü işverenin kadın çalışandan erkek çalışana kadar verim elde edemeyeceğine inanması, bakım hizmetlerinin kadınla örtüştürülmesi, kadının güçsüz-kırılgan-korunmaya muhtaç olarak adlandırılması bu yapıyı güçlendirmektedir. An Curthoys, çocuk bakımı ve yetiştirmenin erkeklere uygun bir iş olarak görülmediğinin bizlerin tahmin ettiğinden çok daha derinlerde gömülü olduğunu söyler ve çocuk bakımına ilişkin erkeklerin üstlenmesi gereken sorumluluklar olduğundan bahsedildiğinde kendi iş ve diğer sorumlulukların kadınların sorumluluklarından daha fazla olduğunu iddia ederek kaçtıklarını dile getirir (Connell, 1998, s.163). Margaret Polatnick ise, bakım hizmetlerini kadın erkek arası güç ilişkisine dayandırılarak açıklar. Erkekler çeşitli bahanelerle çocuk bakımından kaçır çünkü çocuk bakımını üstlenen bir erkek kendi özgürlüğünün kısıtlandığını düşünmektedir. Ayrıca çocuk yetiştirmek, toplumsal hayatta bir prestij unsuru olarak görülmediği için erkek bu durumdan kaçmaktadır. Ancak, tüm bu bakış açısı çocuk bakım ve yetiştirmesinde niteliğe değil niceliğe takılmakta olup, eksik kalmaktadır (1974, s.60-65). Anneliğe kutsallık atfetmek ya da çocuğa en iyi şekilde annenin bakacağı varsayımı burada türerken, hayatın doğal akışı içinde kimi erkeklerin çocuklarına annelerinden daha iyi baktığı gerçeğini göz ardı etmektedir.

Ailenin oluşumunda kadın ve erkek evlenir, ardından ister kendi istekleriyle ister iç güdülerıyla isterse toplumsal baskı sonucunda çocuk sahibi olurlar. Bu noktada aslında ebeveynler ciddi ve keskin bir iş bölümüne girerler. Geleneksel ev işleri, her toplumda farklı oranlarda da olsa kadının işiyken çocuk bakmakta cinsiyete dayalı iş bölümü içine girmektedir. Farklı toplumlarda, anneliğe yapılan tanımlamalar incelense neredeyse hepsinde anneliğe kutsal bir yapı atfedildiği görülür. Bedeninden yeni bir canlıyı var eden, onun şekil ve form almasını sağlayan kadındır. Dolayısıyla bu ona ilk etapta kutsallık sağlar. Bu kutsallık dinsel motifte barındırmaktadır. Çünkü yaratabilen yalnızca tanrıdır. Tanrı, kadına yaratma gücünden bir paye vermiştir, cennet anaların ayakları altındadır (Baherirad, 2016). Kadının bu üreme, bebeği büyütme ve doğum sürecinde çeşitli zorluklar çekmesi; bedenen ve ruhen acılar çekerek yıpranması da kutsallık pekişmesine yol açmaktadır. Anne gelecek nesilleri

üretir ve toplumun yeniden oluşmasını sağlar. Bu kadına kutsallığa ek olarak sosyal sorumluluk ve görevlerde eklemektedir. Kadınlar bu bağlamda politik birer özne olmuştur. Zira, dönemin getirmiş olduğu konjonktürde toplumsal üreme üzerinden yapılacak her yorum ve siyasetçilerin devlet politikası olarak açıklayacağı her karar birincil olarak kadınları etkilemektedir. Örneğin, toplumun yaşlanması ve genç nüfusun azalması sonucunda devletin sırtına daha fazla emeklilik-yaşlılık aylıkları binecektir. Bunu ödedikleri primlerle genç nüfus desteklerse devlet sübvansiyonlarını daha faydalı olacak alanlara yönlendirme imkanına kavuşacaktır. Nüfus politikası, savaş halleri gibi haller kısaca direk kadının hayatını etkilemektedir. Tüm bu noktalarda devletine ve toplumuna karşı sorumluluk hisleri yaşayan kadın feministlere göre özgürleşmemektedir. Kadın, özgürleşmesi için anne olma içgüdüğü ve üstünde barındırdığı sorumluluklardan sıyrılmazdır (Walters,2009).

“İyi anne”, “İdeal Anne” söylemi kadınlar açısından da toplumlar açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Zira iyi anne, topluma faydalı vatandaşlar yetiştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında aslında iyi anne olarak kadın toplum içinde kutsal bir görev yapmaktadır. Bu anlayışın empoze edilmesi anne olarak kadın olmanın devamlılığını sağlamak için kadınları yüreklendirme, aynı zamanda anne olamayan kadına da kendini çaresiz hissettirmektedir. Bu söylemin varlığı ataerkil sistemin pekiştirilmesi için önem arz ederken, kadının doğum sonrasında işi varsa işten ayrımaya eğilimini ve eve kapanma oranını arttırmaktadır. Zira “Yuvayı dışı kuş yapmaktadır”. Forcey, anneliği insanları beslemek için yapılmış sosyal bir süreç olarak tabir ederken; Hecker, kadını özne olmaktan çıkarak ve özerkliğini inkar etmesine yol açan bir sitem olarak tabir eder (Dudu Karaman ve Doğan, 2018).

Anne olmamak ve çocuksuzluk temalı bir başka çalışma olan “Pronatalist Kültürde Anne Olmamak” adlı çalışmada ise evli ya da bekar olup isteyerek ya da istemediği halde anne ol(a)mayan, üreme için biyolojik saat olarak bilinen 35 yaş üstü kadınların üreme yanlısı bir cinsiyet kültüründe varoluş ve direnme pratiklerine odaklanılmaktadır (Firestone, 1993/2018). Öte yandan literatürde “gönüllü çocuksuzluk” olarak bilinen anneliğin reddi üzerine yapılmış bir çalışma örneği olarak “Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller’dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier’den

No Kid Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Okuma Çalışması” adlı içgüdüsel ve kutsal olan annelik kavramı kuramsal bakış açısıyla değerlendirilmiştir (Sever, 2015).

Anneliği “toplumsal cinsiyet” ve “kimlik” olguları bağlamından ele alarak eleştirel yaklaşan çalışmalara değinmek faydalı olacaktır. Bu çalışmalardan biri olan “Annelik Rolü Üzerine: Kadının ‘Annelik’ Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması” adlı çalışmada araştırmadaki katılımcıların Türk toplumunda anneliğin egemen cinsiyet kültüründeki hakim kodlamalarla nasıl anlamlandırıldığı, toplumun annelik üzerine dayattığı normları kabullenme ya da reddetme biçimleri üzerinden, anneliğin toplum tarafından nasıl bir denetlenme ve tahakküm biçimine dönüştüğü üzerinde durulmaktadır (Dudu Karaman ve Doğan, 2018).

Anneliğin toplum ve kültürlerin egemen kültürel değerleri ve halihazırda geçerli devlet politikalarından bağımsız olmadığına dikkat çeken “Annelik, Söylem ve Siyaset” adlı makalede anneliğin “anneler/annelik-üstü” bir öneme sahip olduğu dile getirilmektedir (Öztan, 1995). Benzer şekilde “Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma” adlı bir başka çalışmada ise annelik mefhumu tarihsel-kültürel bağlam, feminist bağlam ve biyopolitik bağlam çerçevesinden yorumlanarak kadınların her dönemde farklı bakış açılarının dayattığı hegemonik annelik söylemleriyle baskılandığı iddia edilmektedir (Timurturkan, 2019).

Annelik konusu biyolojik, toplumsal, ekonomik, psikolojik, politik zeminlerde farklı bağlamlar üzerinden tartışıldığı için bu alandaki literatür bir hayli kabarıktır. Her ne kadar annelik ve ataerkil düzen Stanton’un “The Matriarchete” (Anaerkillik, 1891) ve Gilman’ın “Herland” (Dişi: O’nun Ülkesi, 1915) adlı kitaplarında anneliği sorgular. Robert Briffault, 1927 yılında yayımlamış olduğu “Analar” adlı kitabında, ataerkilliğin ataerkillikten önce var olduğunu savunmuş, annelik sevgisi ve her anlamda vakfedilmişlik kavramlarının kültürün içinde geleneksel şekilde üretildiğini savunmaktadır. Annenin barışçıl olan yapısının varlığı sebebiyle, annelerin sahip olduğu değerlerden oluşan toplumların daha iyi bir toplum olacağına inanan Goettner-Abendroth; bedeninden yeni beden çıkararak her ay kanayıp ama ölmeyen bedeni mucizevi bulmaktadır. Anneliğin feminizmin ilgi alanına girişi ise ikinci dalga feminizmin hâkim olduğu 1970’lerde gerçekleşmiştir. Buradaki asıl önemli olan nokta ise kutsal olarak görülen annelik artık sorgulanır hale gelmiştir. Nancy Chorodow “The

Reproduction of Mothering (Anneliğin Yeniden Üretimi)", Jessie Bernard "The Future of Motherhood" ve Adrienne Rich "Of Women Born" adlı kitaplarında kutsal anneliği tartışmakta, devam eden annelik kavramının esasen annelikle birlikte yeniden üretildiğinden bahsetmektedir (2022;1995). Shulamith Firestone, "Cinselliğin Diyalektiği" kitabında aile ve evlilik kurumunu sorgularken, kadına atfedilen ikincil konumun kadının biyolojik özelliği olan doğum ve annelik vasfıyla birlikte sorgulamıştır. Kadının, geleneksel bakım hizmetlerine zorlanmasıyla ilgili olarak yine doğurganlığı olarak görmüş (1993). 1970'ler ile birlikte sosyoloji alanında annelik üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Buradaki temel amaç, Sigmund Freud'unda belirttiği ve WHO'nun 1951 yılında ele almış olduğu "annelik bakımının yetersizliği" değil; bu durumun çocuk üzerindeki dolayısıyla toplumun devamlılığını sürdüreceği olan gelecek nesillerin üzerindeki etkisinin değerlendirilmesiydi. Chodorow, kadınların anneliğinin kuşaklar boyunca üretildiğini dile getirmiştir. Buradan bakıldığında anneliğin insanlığın var olduğu, ilk kadının ilk çocuğu dünya getirdiği andan beri süre gelen tarihsel bir süreç olduğunu da söylemek yanlış olmayacaktır. Buna birde farklı kültürlerin farklı yaşam tarzları, bakış açıları ve dönemin getirdikleri eklendiğinde annelik her toplumda ve her çağda farklı anlamlar kazanmıştır demek yanlış olmayacaktır. Günümüzde, konu hakkında araştıran kişilerin artması buna ek olarak teknolojik gelişmeler ile birlikte akademik alanda yapılan yayımlara ulaşma kolaylaştıkça; bundan 5 yıl önce annelerin uyguladıkları genel geçer uygulamaların bile yanlışlandığını ya da aslında yapılmaması çocuğun psikolojisinde ve toplumla arasında oluşturduğu bağ üzerindeki etkisinde olumsuzluklara yol açacağı öğrenilip, yeni anneler tarafından bu uygulamalar değiştirilebilmektedir. Elisabeth Badinter, "Kadınlık Mı? Annelik Mi?" adlı kitabında bunu detaylıca açıklamış ve anneliğin çocuğun psikolojik, sosyal ve entelektüel gelişimi üzerinde etkili olan tam zamanlı bir mesai olduğunu savunmuştur (2011).

Feminist teori, temelde kadın haklarının erkek egemen toplum içindeki yerini tartışmaktadır. Erkek egemen alanlarda kadını var etmeye ya da varlığının sınırlarını erkeklerle eşit hale getirme çabası en önce toplumsal cinsiyet rollerine odaklanmaktadır. Kadın ve erkek arasında devam eden bu döngüde toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen en önemli şey kadının annelik halidir. Esasen yaş, cinsiyet gibi faktörler hariç bu sistemi kuran ataerkil sistem ve onun cinsiyetlere biçmiş olduğu rollerdir. Kadın; merhametli, duygusal, yapıcı, fedakar, cefakar, şefkatli gibi

özelliklerle tanımlanmış anneliği de bu çerçevede yapması beklenmiştir. Godfrind-Haber yeni doğmuş bir bebeğe sahip olmanın kadında çeşitli duyguları harekete geçirdiğini dile getirmektedir. Erkek ise gücün sembolüdür, erkek taş gibi sağlamdır, erkek ağlamaz. Bu yaygın anlayış, farklı seviyelerde olmakla birlikte her toplumda vardır. Toplumsal olarak kanıksanmıştır ve nesiller boyu kendini temelden devam ettirmektedir. Bu kanıksama anneler içinde geçerlidir, toplumdan dışlanmamak için de bu rollerini sürdürmektedirler. Feminizm sadece erkekler için değil, kadınlar arasında da geçerli olan bu algıyı kırmayı hedeflemektedir (2009, s.51-63).

Anneliğe Freudyan bir yerden bakan Nancy Chodorow, Luce Irigaray, Adrienne Rich, Julia Kristeva gibi feministlerin anneliği yeniden incelemesi gerektiğini savunurlar. Chodorow, “Anneliğin Yeniden Üretimi: Psikanaliz ve Toplumsal Cinsiyetin Sosyolojisi” adlı eserinde esas olarak anne kız arasındaki ilişkinin anneden kıza annelik kodlarını aktardığı ve anneliğin sonrasında nasıl yeniden üretildiğini ele almıştır (2022, 55-57). “Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution” adlı çalışmasında bir yazar, bir anne, bir şair ve bir feminist olarak kendi deneyimlerini aktaran Adrienne Rich; anneliği bir kurum ve bir deneyim olarak tanımlamıştır. Tüm kadınların gerçek seçimlere sahip olabilmesi için ataerkil kültürde anneliğin bir kavram olarak ne içerdiğine, güçlü ve güçsüz yanlarına bakılması gerektiğini vurgulamıştır (1995, s.11-15)

Feminizm, günümüzde çok yanlış anlaşılmakta ve yorumlanmaktadır. Pek çok kişi salt feminist düşünceleri ve feminizm savunucularını, kadın haklarını takıntılı şekilde savunan bir grup olarak algılamaktadır. Halbuki feminizm oldukça dinamik bir alan olmakla birlikte bir diğer düşünce akımına tepki olarak doğmamış, tüm düşünce sistemlerinin erkek merkezci (androsentrik), ataerkil ve kadını marjinalleştiren unsur olarak gören noktalarına tepki geliştirmiştir. Elizabeth Cady Stanton, “the women’s bible (kadının incil’i)” adlı önemli eserinde ataerkil Hristiyanlığa karşı çıkmaktadır. Kadını; çocuklarını koruyan, kendi kaderlerini tayin eden olarak belirlemiştir. Nitekim öncüsü olduğu, Seneca Falls konvansiyonunda kadınların oy hakkı konusunu dile getirmiş ve hayatının geri kalanında da bunu savunmuştur (1895). Emma Goldman, anarşizm ve feminizmin uyumlu olduğuna değinmiş; ancak kürtaj hakkını savunsa da esasen kadınların kurtuluşunun nasıl olacağını somutlandırmamıştır. Ancak, söylemlerinden yapılan çıkarımlarla kadının cinselliğinde ve bireyselliğinde ısrarcı

olması, evliliğe karşı koyması kadın ve erkek arasındaki eşitliğin bu şekilde sağlanacağını savunduğunu göstermektedir. O, özgür evlilik ve özgür aşka inanır dolayısıyla annelik ona göre kadının potansiyelini kısıtlayacak kurumlardan biridir. Simone de Beauvoir, anneliğin topluma “kutsallık” konumuyla pompalandığını ancak bunun doğru değil aksine ikiyezölü bir yaklaşım içerdiğini belirtmiştir. O’na göre bu ikiyezölülük kadının ev hayatına hapsedilmesine neden olmaktadır (1966). Elisabeth Badinter, “17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi: Annelik Sevgisi” eserinde kadınlık ve annelik arasında yapılan seçimden bahseder ve kadın hayatının artık annelik hali ve duygusundan ibaret olmadığını vurgular. Bu duygunun yaratımının da doğuştan gelen içgüdüsel olma hali hariç toplumsal kültürün empoze ettiğini belirtir (1992).

Radikal feminizm kişisel olanın politik olduğu sözünden hareketle aşkın kadınları bağımlı kıldığı, özgürlüklerini ellerinden aldığı ve kişisel gelişimlerinin önüne geçtiğini savunur. Kadınların onlara dayatılan anneliğe itiraz etmesi gerekliliği üzerinde dururken, sadece rahim yoluyla gerçekleşen üreme yöntemlerinin varlığına itiraz etmelerini dile getirir (Donovan, 1997/2006,s.157). Radikal feminizmin öncülerinden olan Kate Millett’in 1969 yılında yayınlanmış olan Cinsel Politika adlı yapıtında, yazar cinsel alanda sürdürülen ilişkilerin giderek daha çok arttığını ve bunun da kadını ataerkil düzene hapsedtiğini belirtmiştir. Bu durumun ortadan kalkması cinsel bir devrimle mümkün olacaktır. Aile arasındaki bağların zedelenmesine yol açacak profesyonel bakım hizmetlerinin devreye girmesini sağlayacaktır. Bu devrim yine de kadının özgürleşmesine yol açacağı için makbul olan yol olarak gösterilmiştir (2000). Stella Ovardia, kadınlara anne olma kararının teslim edilmesi hem ataerkinin sonu hem de feminist bir kazanım olacağı düşüncesindedir. Ancak bu kökten değişim, kadına özgürlük değil kendi bedenine yabancılaşmayı beraberinde getirecektir.

Kapitalizm vurgusunu teorisinde vurgulayan düşünce Marksizmdir. Marksist feministler, kadınların anneliğe sıkıştırılarak çocuk doğurma ve bakımı esnasında birer ücretsiz işgücü olarak çalıştığını vurgulamaktadırlar. Onlara göre bu ev içi “yeniden üretim”, “ataerkil kapitalizmin” işine yaramakta ona kaynak sağlamaktadır. Nancy Chorodow, Anneliğin Yeniden Üretimi adlı Kadın ve erkeğe kültür tarafından atfedilmiş rollerin ait olunan toplum içinde anneler kanalıyla tekrar üretildiğini, temelden zıt olan iki karakter olan erkekle özdeşleşemeyen kadının çocukla kurduğu

özdeşlik üzerine annelik kavramını tekrardan ürettiğini söylemiştir. Bir başka anlatımla, düşünürü göre kadınlar sürekli olarak ihtiyaç duyduğu kişisel ilgiyi erkeklerden bulamadıkları gerekçesiyle anneliğe yönelmekte ve annelik isteğinin temel sebebi psiko-sosyal etkenler olarak karşımıza çıkmakta olup; cinsiyete dayalı iş bölümünün temelinde “annelik rolü” mevcuttur ve “anne olarak kadınlar” toplumsal yeniden üretimin en önemli aktörleridir. Her annenin anneliğe yüklediği anlam ve sorumluluklar farklı olmasına rağmen erkek çocuğunu daha bağımsız, kız çocuğunu ise daha bağımlı yetiştirirken aslında kız çocuklarını da yine eve ait yetiştirdiklerini iddia eder. Marksist feminizm ise anneliği bu durumdan farklı noktaya koymuştur. Onlara göre annelik; çocuğun cinsiyeti fark etmeksizin çocuğun istek ve ihtiyaçlarını öncelik olarak algılanması, çocukla birlikte ev içi emeğe yönelmesi sebebiyle kadın için kendine yabancılaşmayı en nihayetinde ezilen sınıf olmayı getirmektedir (Chodorow, 1978; Donovan, 1997/2006, s.82-98).

Sanayi Devrimi, kamusal alan-özel alan ayrımını keskinleştirmiş ve üretim anlayışı değişmiştir. Hem geleneksel üretim alanları içinde çalışan hem de çocuklarına annelik yapan kadın, üretimin ev içi el emeği yüksek küçük atölyelerden çıkarak büyük fabrikalarda teknolojik ve seri üretime geçmesiyle fabrikalarda ucuz işgücü konumuna geçmiş ya da tamamen bakım hizmetlerini tercih etmek zorunda kalmıştır. Değişen bu üretim anlayışı ev içi üretim-emek yoğun ürün üretimi- aile içi küçük tezgahlarda yapılan üretimin sonunu yavaş yavaş getirmiş ve üretimi büyük fabrikalara taşımıştır. Emek yoğun üretimler, seri üretim kadar gelir getirememekle birlikte pahalı kalmış dolayısıyla serbest piyasa ekonomisi içinde yok olmaya başlamıştır. Bu durum, ev içinde hem bakım hizmetlerini idame ettiren hem de üretim içinde yer alan kadının da erkeği gibi evinden çıkarak birer total kurum olarak adlandırılan profesyonel fabrikalarda çalışmasına yol açmıştır. Kadının ev içinde olamaması anneliğe ve bakım hizmetlerinin sunuluş şekline bakış açısını da değiştirmiştir. “Annelik=fedakarlık” olarak adlandırılmış, annelik kutsal olarak adlandırılmıştır. Bu yaklaşım erkekten daha zeki, akıllı ve güçlü olmadığına inanılan kadının ev içine hapsedilmesinin yolunu açmıştır. Dolayısıyla bakım hizmetini yürütmek kadına atfedilen bir durum olmuştur (Glenn, Chang, Forcey,1994). “Sonsuz ve karşılıksız bir sevgi” olarak adlandırılan annelik feministlerce, erkeklerin bireysel olarak üreme üzerinde kontrol sağlaması değil aynı zamanda erkek egemen kurumların da kadınlar üzerinde baskı kurmasını sağlayan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin kadınların

anneliğinin şeklini belirlediği düşünülürken kadınlara bir kısmının ataerkil sistem içinde kalıplaşmış kurallara karşı koyduğu görülse de annelik yaparken yine de pek çok baskıyla maruz kaldıkları; iyi annelik yaptıklarını topluma ispat etmek zorunda oldukları görülmektedir (Allen,2005). Psikanaliz teorisini olarak adlandırılan ve 1920-1930 arasında etki gösteren teori; her normal kadının anne olmak isteyeceğini, anne olmak istemeyen kadının ise normal bir kadın olmadığını ileri sürmektedir. Tüm bu baskılar değerlendirildiğinden annelik tanımının yalnızca toplumların doğal var oluş süreci ve özel alana tabi olmadığı, kamusal alana ait olduğu dolayısıyla siyasal bir durum olarak var olduğu su götürmez bir gerçektir. Evelyn Lorraine Rothman bu bakış açısıyla ataerkil sistemin anneliğe yöneltilmiş bir tehdit olduğunu savunur (2000). Adrienne Rich ilk yayını yapmış olduğu “Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution” isimli çalışmada, ataerkil sistemin kadın için geliştirmiş olduğu yasakların ona karşı düşmanlık yarattığını savunmaktadır. Her ne kadar yasaklamalar iş bölümünü sağlıyormuş gibi gözükse de temelini kadına karşı güvensizlik ve düşmanlık oluşturmaktadır (1995).

Teknolojik gelişmeler Sanayi Devriminden beri her geçen gün artan bir hızla ilerlemektedir. Sağlık sektörü de bu teknolojik gelişmelerden en çok etkilenen ve en çok Ar-Ge çalışmasının yapıldığı alanlardan biridir. Aile ise bu teknolojiden nasiplenmektedir. Ataerkil sistem içinde aile bir yeniden üretim mekanizmasıdır, kadın değil ancak erkeğin yaşayacağı kısırlık ise ataerkil sisteme vurulacak en büyük darbedir. Bu sebeple, alternatif üreme yöntemleri teknoloji sonucu gelmiştir. Erkeğin kısırlığının önüne geçilecek, sistem içindeki kusur kapatılacaktır. En nihayetinde kadın rahmi toprak, erkeğin spermi ise bir tohumdur. Kapitalizm, doğuşundan bugüne kadar oldukça acımasız bir çark içinde ilerlemiş ve emeğini sunanlara ise oldukça acımasız davranmıştır. Kadının emeği, kazanacağı ücret, bedeni sömürülmüştür. Kadının anne olması ise yine kapitalizmin devamını sağlayacak, beşerî sermaye üretecek durumdur. Özellikle erkek bebek doğurması daha da yüksek öneme sahiptir. Zira kanunların giderek sıkılaştırılması, bazı iş kollarında kadınların çalıştırılmaması kapitalizmin erkek işçiye daha da bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Annelik yapmaktan çok dışarıda çalışılan para kazanılan işlerin sosyal statü ve saygınlık gerektiği de düşünülürken kadınlara varlığı kapitalizm için onun devamını sağlayacak olan ucuz iş gücü olarak görülmekte olduğu aşıkardır (Perrot, 2005).

Milliyetçi ideoloji kadını dualistik bir sistemde gerici-ilerici, manevi-maddi, laik-dinci gibi birbirine zıt kavramlarla açıklamaktadır. Milliyetçi zeminde kadın anne olarak tanımlanarak özel alana hapsedilirken; anne olmak istemeyen kadın yaratıcının ona yüklediği en kıymetli anlamı reddettiği için dışlanır (Sancar, 2014, s.81-82).

Feministler her dönemlerinde anneliğe farklı açılardan yanaşmışlardır. Birinci dalga feministler kadınların çocuğun bakımını üstlenen kişiler olarak kabullenirken, ikinci ve üçüncü dalga feministler doğurganlığın kadının üzerinde baskı aracı yarattığını dolayısıyla kadınların buradan kurtulmaları gerektiği kanısındadır. 80'ler ile birlikte post modern feminizm anneliği kadınla eşleştirmektedir. Post modern feminizm, eko feminizm, kültürel feminizm, kesişimsel feminizm gibi yaklaşımları bünyesinde barındıran üçüncü dalga feminizm 1990'lı yıllar ile birlikte başlamıştır. Kesişimsel feministler tek başına toplumların değil toplumlar içindeki sınıfların bile farklı annelik pratikleri gösterdiklerini savunurken; Neo- kültürel feminizmin öncüleri olan A. Rich, S. Ruddick, B. Friedan ise anaç düşüncenin toplumsal düzenlerin temelini oluşturması halinde kadınları kısıtlamak yerine tüm dünya düzenini özgürleştirecek bir yapıya sahip olduğunu iddia etmektedir (Özta, 1995). Bazı feminist düşünürler, postmodernizm ile birlikte anneliğin varlığının kadına biyolojik ve psikolojik bir baskı aracı olduğu düşüncesindedir. Shulamith Firestone, Simone de Beauvoir, Betty Friedan, Kate Millett ve Juliet Mitchell gibi feministler kadının doğurganlığının bir baskı aracı olduğunu iddia eden feministlerdir. Simone de Beauvoir "Kadın doğulmaz, kadın olunur" der. Ve bu yazarlar kadınların cinsel isteklerinin göz ardı edildiğini, kadının cinselliğinin çocuk sahibi olma amacını yerine getirmekte bir araç ve amaç olduğu, tıbbın gelişmesiyle birlikte kadınların anne olma baskısından kurtulacağını dolayısıyla erkeklerle eşit konumlamaya geleceğini iddia eder. Yazarın, "İkinci Cinsiyet" adlı kitabı ayrıca feminizmin kadına ve kadın haklarına bakışında bir kopuşu simgelemektedir (2019). İlk feminizm hareketlerinde kadınların esas amacı erkeklere karşı, erkeklere rağmen, erkeklerle birlikte eşit haklara sahip olmaktı. Bu haklar genel olarak toplumsal ve ekonomik olarak gruplandırılabilir ancak bu kitaptan sonra kadının biyolojik özellikleri üzerine odaklanılmaya başlanılmış, annelik alanın tartıştı ve bu nokta üzerinden hak talep ettiği bir noktaya çekilmiştir. Ayrıca annelik, politik bir baskı aracı olarak da nitelendirilmiştir (Miller, 2007).

Annelik kadına içkin bir özelliktir. Annelik kavramı genel itibariyle 2 ye ayrılmaktadır. İlki kadının yaradılışından kaynaklı- biyolojik doğurma yeteneği sonucunda gelen annelik iken diğeri ise toplumsal cinsiyet kaynaklı gelişen “kadına özgü” olarak atfedilen ve cinsiyetleştirilen bakım süreci ya da bir görevdir. Bu durum çocuğun bakımını yapması gereken kişinin annelik olduğunu empoze ederek, kadının en doğal süreci olarak lanse edilmektedir. Kadının biyolojik olarak anne olma süreci bile bir süre sonra toplumsal cinsiyet ile bağdaştırılmaktadır. Buradaki temel ayrım çocuğun bakımını ve sorumluluklarını sadece kadının değil, erkeğin de üstlenebileceği ve/veya üstlenebileceği düşüncesinin kaçırılıyor olmasıdır. Bunun sebebi ise kadınlara erkeğin biyolojik farkları sebebiyle kadına duygusal ve naif, erkeğe ise kaslı güçlü atfının yapılmasından kaynaklanmaktadır. Kadın için annelik içgüdüsel ve bebeğin anne karnına düşmesinden itibaren kaçınılmaz olarak algılanan bir durum olarak görülmektedir. Birincil ebeveynlik anne olarak algılanmaktadır (Chodorow, 1978, s.15). Erkek ise anneye yardımcı olan onu destekleyendir şeklinde bir kanaat vardır. Dolayısıyla toplumların yapılarından ve kadın ile erkeğe atfettirdikleri özelliklerin dereceleri bakımından incelendiğinde biyolojik özellikler toplumsal cinsiyetinde temel çıkış noktası gibi görülmektedir. Bu durum farklı feminist dalgaların da ilgisini çekmiştir. Esasen, postmodernizmin yükselişi, toplumsal cinsiyetçi değerlerin tartışılıyor olması, kadının zaten doğal bir süreci ve vazifesi olarak algılanan anneliğin tartışılmasına ve yücelmesine yol açmıştır. Toplumların içinde var olan birbirinden farklı annelik durumlarının var olduğu ve anneliğin tek beyaz kadına ait olmadığı görülmüştür. Ayrıca anneliği yapma şeklinde de farklılar olduğu bilinmektedir. Örneğin, psikologlar tarafından da günümüzde çokça tartışılan ve temelinde anneliğin de kadın ve erkeğin birlikte olduğu aile düzeni içinde yapılması gerekliliği sonucuna varılan “eşcinsellerin anneliği” bu konulardan biridir. Zira, eşcinsellerin anneliği denen süreçte iki aynı cinsin, yine çok tartışma yaratan iki aynı cinsiyetin birlikteliklerinde birinin anne rolü diğerkinin ise baba rolü üstlenerek evlat edinme yoluyla ya da taşıyıcı anne ya da sperm bağışçısı alınarak birinin bedeninde var edilme süreci sonunda annelik yapma sürecidir. Feminist teorilerin bazı akımlarında bile annelik görevinin bireysel değil toplumsal bir görev olduğu vurgusunun yapıldığı gözlemlendiğinde bu sürecin pek çok tarafından dışlanacağı da bir gerçektir (Fougeyrollas-Schwebel,2007).

Kadının doğurgan yapısı, ataerkil sistemlerde sadece kadının isteğine veya bedenine bırakılmamaktadır. Kadının hamile kalmasına, istemediği bir hamileliği sonlandırma kararını alması ya da istediği bir bebeği doğurma özgürlüğü kadına bırakılmamaktadır. Çevre baskısı, aile baskısı, eş baskısı, eşin ailesinin baskısı, partner baskısı gibi sebepler aslında kadının kendi hayatının merkezine olamama durumunu pekiştirmekte; kadının ikincil ve öteki konumunu arttırmaktadır. Betty Friedan “Kadınlığın Gizemi” adlı kitabında kadınların yaptıkları herhangi bir iş ile eve ayırdıkları zaman arasında ciddi farklar olduğunu ve yeteneklerinden mahrum kalan ya da bırakılan bir kadının anne, eş olarak ev içi hizmet süresi ve işinin o kadar arttığını vurgulamıştır. Bazı kesimlerin bilinçli olarak pompaladığı fikir olan en büyük mutluluğun bir kadın için annelikte olduğu vurgusuna ve seçme şansı olan kadınların ise çok kısa sürelerde peş peşe çocuk yapma isteklerinin de şaşırtıcı olduğunu belirtmiştir (2022, s.203). Toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlık ve erkeklik kategorileri arasındaki toplumsal farklara değinirken aynı zamanda bu iki cinsiyet kategorisi arasındaki eşitsiz güç ilişkilerine de vurgu yapmakta Marshall, kadın ve erkek arasındaki doğal farkların erkekler lehine kültürel üstünlüklere dönüştüğüne dikkat çekmektedir (1999).

Elisabeth Badinter “Annelik Sevgisi” adlı kitabında, annelik kavramının toplumun içinde var edildiğinin ve şekillendirildiğini; esasen bir içgüdü olmadığını belirtmiş, çocuğa ekonomik değer olarak bakıldığından ve bakımsızlık yüzünden çocukların öldüğüne değinmiştir. Annelik aslında doğuştan gelmez, tarihsel süreç içinde toplumlar tarafından şekillendirilir. 1980’ler bu söylemin tekrar içgüdü üzerinden yürüdüğü, yükselmeye başlayan muhafazakâr eğilim ile kadınların üzerinde tekrar tahakküm kurulduğu ve anneliğin kutsanarak aslında kadının yerinin evi ve çocuklarının yanının olması gerekliliği üzerinde durulmaya başlandığı dönemdir. İşte bu noktadan “yeni kuşak feminizm” ortaya çıkmış ve “maternal feminizm” tekrar yükselmeye başlamıştır (1992, s.51-67). Kadınlar annelik yapmak ve en ideal şekilde çocuklarına bakma derdine düşmüş; kadınlıklarını unutmuş, iş hayatları, özel hayatları ile annelikleri arasında seçim yapmak zorunda kalmışlardır. Buna tepki olarak yaklaşan kadınlar ise erilleşme pahasına kariyer tercihinde bulunmuşlardır. Muhafazakarlara göre bu durum aile yapısının ölmesine yol açmıştır. Betty Friedan’ın bu durumu “Kadınlığın Gizemi” adlı kitabı adlı çalışmasında kadınların özgürleşme çabalarını erkeksileşerek esasen tuzağa düşerek yaptıkları üzerinde durmuştur

(1983).1990'lar ile birlikte postmodernizmin yeni bir kolu olan kesişimsel feminizm ortaya çıkmıştır. Bu kavram, tüm dünyadaki kadınların ırk-dil-din-sosyal sınıf-yaş-cinsel tercih-yaş vb. farklılaştırıcı unsurlarını göz ardı ederek kadınlara bakmaktadır. Bu feminist yaklaşım annelerin deneyimine odaklanmıştır (Öztañ,1995).

Ortner'e göre, kadının doğasında var diyerek onu anneliğe sıkıştırarak ona bunu bir görev olarak atfetmektir. Erkekler ise kültüre aittir. Plumwood, bu durumu düalizmle açıklar, birbiriyle karşıt olan kavramların birbiriyle ilişkili olduğunu öne sürer. Doğa-Kültür, kadın-erkek, hizmetkar-efendi gibi kavramları öne sürer ancak burada birini yerme birini yüceltme vardır. Bu kavramlardan biri yüksek nitelikteyken diğeri alçak niteliktedir (2023). 1980'lerde anneliğe karşı feministler içinde iki farklı görüş oluşmuştur. Bir taraf anneliği yadsırken diğerk taraf anneliği yüceltmıştır. Oysa annelik, doğal bir kurum olarak atfedilmese de feminist olanlar ve feminist olmayanlar arasında özel bir statüdedir.

1981 yılında Elisabeth Badinter tarafından yayınlanan "Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi" adlı kitapta yazar; içgüdü kavramı çerçevesinde anneliğin tarihsel gelişimini inceler. Allen'a ise doğa, kültür, içgüdü annelik davranışını ne şekilde şekillendirmiştir sorusuyla annelik tarihiyle tartışmaya başlar. O'na göre annelik hiçbir tür fedakârlık ve davranışla kıyaslanamaz (1992, s.9-10).

Evelyn Reed, "Kadının Evrimi I: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye" ve "Kadının Evrimi II: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye" kitaplarında; anaerkil düzenin varlığını ataerkil düzenden daha önce var olduğunu iddia eder ve insanlığın kadının eliyle var edildiğini, erkekleri kadınların ehlileştirdiğini söylenmektedir. Tüm bunlara rağmen, kadının biyolojik yapısı bahane edilmiş; çocuk doğurması, eve ve bakım hizmetlerine mahkûm edilmesine yol açmıştır. Buna bir diğerk sebepte yerleşik hayata geçilmesi ve mülkiyet kavramının gelişmesidir (1982).

21. yüzyıl itibariyle annelik çok farklılaşmıştır. Bu dönemde bilimsellik, geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak şekillenen annelik oluşmasına yol açmıştır. Anneler, çağın gereklerine uygun ve durumlara göre uzmanların bilgisine sıklıkla başvurmaktadır. Burada fedakârlık, korumacılık ve çocuğun üzerinde baskı kurmak

gibi kavramlar devreye girmiştir. Shari L. Thurer, “The Myths of Motherhood: How Culture Revents the Good Mother” ve Douglas ve Michaels’ın “The Mommy Myth: The Idealization of Motherhood and How It Has Undermined Women” isimli çalışmasında yeni dönem annelikten bahsetmiştir. Diana Gittins “Aile Sorgulanıyor” isimli çalışmasında anneliğin zaman içindeki değişimlerini sorgulamaktadır. Yazar’ın yapmış olduğu araştırmalar neticesinde anlaşılan odur ki sanayi öncesinde kadınların tek başına çocuklara bakmak zorunda olmaması bu sebeple de bu bağın üzerine bu kadar gidilmemesini getirmiştir. Ancak sanayi sonrası süreçte kadın bir yandan aileyi geçindirmek derdinde olmuş bir yandan da annelik üstüne düşmek zorunda kalmıştır. Bu durum anneliğin kutsallığının sürekli topluma zerk edilmeye çalışılmasını da beraberinde getirmiştir (2012, s.29-30). Günümüzde blogger anneler, trend anneler ortaya çıkmış bunlarda sosyal medya vasıtasıyla kendi yaşamını çocuğuna ve ailesine adayan, bir yandan da bakımlı olarak ideal eş olarak gözüken kadın imajı çizmektedir.

Anaerkillik (anaerkil/ana soylu/ana yerli/matriarki), ilk insan Homo Erectus’ün çoğalmanın nasıl olduğunu bilmediği için kadının vücuduna giren kutsal bir ruhun oluşması ve dışarı çıkması olarak algılanmasıyla gelişmiştir. İnsan ırkının zamanla gelişmesi üzerine kadınlarda toplayıcılık ve ufak tefek avcılık işlerinde gelişmişlerdir. Kadın aynı zamanda çocuğu doğuran, dağda-ovada-mağarada doğuran, sırf bu ölüm esnasında canını veren, hayatın sürekliliğini sağlayan, zehirli bitki ve meyvelerin ne olduğunu bilen, yaraları saran, tedavi eden, elinden şifa dağılan, koruyan ve kollayan konumundaydı bu sebeple kadının konumu yükselmişti. Bununla birlikte tek eşliliğin sağlanmamış olması sebebiyle soyun anneden devam ettiği düşünülmekteydi. Kadınlar zamanla üretimin, hayvan yetiştirmenin, elbise dokumanın kısacası üretimin her alanı içine yerini almıştır. Ancak, erkeğin kadından daha çok fiziksel güce sahip olması, kadının yaptığı işi daha kısa sürede yapması dikkat çekmiş. Anaerkilliğin, ataerkilliğe dönüşmesinin esas temelinde yerleşik hayata geçiş ve mülkiyet sistemlerinin gelişmesi vardır. Ataerkil düzende erkek zeki, güçlü ve rasyonel bir varlıktı. Kadın ise duygulu, irrasyonel, istikrarsız, akıl ve yetenekten yoksundu. Dolayısıyla hükmetme hakkı erkeğin doğasına uygundu ve erkeğe ait olmalıydı (O’Relilly ve Porter, 2005).

İnsanlığın, devletlerin, dinlerin, toplulukların var olduğu süreçte kadına ve anneliğe çeşitli vurgular yapıldığı görülmektedir. Özellikle tek tanrılı dinlerden önce var olan çok tanrılı dinlerde, erkek tanrılar olduğu gibi kadın tanrıçalarında var olduğu

görülmüştür. Bu tanımların hepsinde kadın tanrıçalar kadının fitne ve fesat yapısı, aşk vurgusu kadar bolluk-bereket ve üretken yapısına da vurgu yapılmıştır. Tarihsel mitoloji, kadın ve anne açısından incelendiğinde kadının kadının pek çok konuma yerleştiği görülmektedir. Anne olarak kadın bunların başlıcalarıdır. Anne figürü günümüzde olduğu gibi mitolojik tarihte ve yaklaşımlarda da ideal kadının karşılığıdır. Koruyan kollayan, iyi eş olan, eşine erkek evlatlar veren, onlara yardım eden, ailesini bir arada sevgiyle tutan, kendinden çok ailesi ve çocukları için çabalayan, sadakatle ailesine hizmet eden, erkeğinin her zaman arkasında durandır. “Doğa Ana” tasviri, “Ana Tanrıça” imgelemi bu noktadan çıkmıştır. Yunan mitolojisinde “Gaia, Rheia ve Demeter”, Antik Mısır’da “İsis”, Frigler de “Kibele”, Sümerlerde “Ninsun, Ninhursag ve İştar”, Çinlilerde “Nugua”, Türklerde de “Abay, Umay, Ak Ene, May Ana” sı bu tanrıların örneğidir. Bu tanrıların hepsi annedir ve çocuklarına düşkün, üretken ve sevgi doludur. 19. yüzyıl kültürel feministlerden olan Stanton’un “kadınların altın çağı” olarak nitelediği bu dönemde kadının çocuk doğurması onun bedeninin bir mucizesi olarak değerlendirildiği ve bu iyimser bakışın anne olan kadını toplumsal düzende ayrıcalıklı kıldığı söylenebilir. Tarım toplumlarına geçiş göçebeliliğin bitmesi ve yerleşik düzene geçilerek artı ürünün elde edilmesi ve dolayısıyla miras hukukunun açığa çıkmasını beraberinde getirmiştir. Kadının bir önceki dönemdeki saygınlığı ve ayrıcalığı, üremede “baba rolü ”nün keşfedilmesiyle ortaya çıkan tek eşli evlilikler ile sona ermiştir (Campbell ve Moyers, 2020).

Türk tarihi incelendiğinde, Türklerin ilk başlarda göçebe bir hayat tarzına sahip olduğu görülmektedir. Göçebe hayat içerisinde yaşanan zorluklara kadınlar ve erkekler birlikte göğüs germiş, mülkiyet ilişkileri gelişmemiş dolayısıyla kadın ve erkek eş kararlar almıştır. Devlet yapılanmasında da yine kadın erkeğinin yanında durmuş, erkeğiyle birlikte yönetim hakkına sahip olmuş, o yokken elçi kabul etmiş, devletle ilgili karar almış, divanı idare ettirmiştir. Hunlar, Uygurlar, Göktürkler ve İskitlerde yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte anaerkil yapılanmadan ataerkil yapıya yavaş yavaş bir geçiş görülmektedir. Türklerde, ataerkil yapıya geçiş ve aile içi dinamiklerin değişmesinde her ne kadar yerleşik hayata geçiş etkili olsa da Talas savaşıyla birlikte Abbasilerin Çin tehdidinden korunması da etkili olmuştur. Zira bu süreçle birlikte, Gök tanrıya inanan Türkler kendi dini tek tanrılı ve ilahi bir din olan İslamiyet’e geçmiştir. İslamiyet’in kabulü, Arap ve kültürünün de Türklerin kültürünü kökten etkilemeye başlamıştır. Bu sebeple literatürde Türk tarihi incelemesinin

İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası olarak iki ana hatta incelendiği görülmektedir. Kadınlara bakış açısı ve kadının konumlanması da bu etkilenen alanlardan birtanesidir. İslam hukukuna göre erkeğin dört eşe kadar eş alabilmesi yani çok eşliliğin bulunması, bir erkeğe karşın iki kadının şahitliğinin kabul edilmesi, mirasta erkeğe iki pay verilirken kadına bir pay verilmesinin uygun bulunması gibi değerler; Türkler içinde de erkeğin kadına göre üstün olarak konumlandırılmasına neden olmuştur (Tellioğlu,2016; İnan,1968).

Türklerde kadına “devlet bilen katun (hatun)” denilmektedir. Türklerde kadının konumu ve yönetme yetkisi noktasında bir örnek vermek gerekirse M.Ö. 6.yy. da yaşamış ve Saka hükümdarı Alp Er Tunga'nın torunu olarak bilinen ilk kadın Türk hükümdar Tomris Hatundan daha iyisi olamaz. Eşinin ölümü sonrasında, oğlunun da ölmesi ile birlikte Perslere karşı çok çetin mücadeleler veren Tomris hatun; kadınlardan oluşan bir okçu birliği bile kurmuştur. En sonunda yenilmez denen kral Kirus'u yenmiştir. Çinlilerle yapılan ilk antlaşma Metehan'ın eşi tarafından imzalanırken; Bilge Kağan Kitabesinde “Tanrı Türk milleti yok olmasın diye babam İl-Teriş Kağan ile anam İl-Bilge Hatun'u yükseltti.” denilmiştir. Orhun kitabelerinde Türk kadının siyasal ve sosyal çalışmalarının olduğu görülmektedir. Türk kadının varlığı yadsınmamış saygıyla bahsedilmiştir. Bozkurt destanında Türk soyunun devam etmesini sağlayan bir anne kurttur. Burada anne figürü yerine bozkurtla metaforu kullanılmıştır (Akşin,2014).

Türk toplumunda Eski Türkler' den günümüze anneliğin kutsallık algısı ve kadınların en temel görevi ve vasfı olduğuna yönelik inancın hala güçlü olduğunu söylemekle birlikte, annelik pratiklerinin ve tezahürlerinin değişen toplumsal yapıyla birlikte farklılaştığı iddia edilebilir. Anne olma yaşının ilerlemesi, evlilik ve anneliği/babalığı reddeden bekar kadınların ve erkeklerin sayıca artması, evliliklerde çocuk sayısının azalması gibi durumların yanı sıra, anneliğin içgüdüsel ve kuşaklar arası bilgi aktarımı ile icrasının yerini anneliğin pazarlanabilir, tüketilebilir, sergilenebilir bir içeriğe bırakması, öznel annelik deneyimlerine makbul anne/kötü anne dikotomisi bağlamında değer biçildiği bir toplumsal yapıda anneliğin kompleks bir oluşuma tekabül ettiği söylenebilir (Özcan Elçi,2020;Türkdoğan,2002).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileme Dönemi, Türk kadınının toplumdaki yerini bulunduğu konumdan daha kötü bir konuma taşımış, kadın için ev, bir hapishane konumuna getirilmiş, mirastan pay alma hakkı ve mahkemelerde tanıklık yapmak gibi geleneksel haklar yok edilmiştir. Sultan Abdülhamit'in padişahlığı dönemine gelindiğinde kadının sosyal hayattaki statüsünün iyileştirilmesi için çabaların harcanmasının başlangıç aşaması oldu. Osmanlı kadınının sosyal hayattaki konumunun farklılaşması ve haklarını elde etmesi hususu üzerinde durulması gereken ve yapılan değişikliklerin ilk temelleri bir yüzyıl önce Tanzimat'ın ilanı ile atılmıştır. Tanzimat Fermanıyla hedeflenen, İmparatorluğun ihtiyaç duyduğu ve dağılmaktan kurtulmasını sağlayacak temel reformların Avrupa devletlerini örnek alarak gerçekleştirmektir. Tarihsel sürece baktığımızda III. Selim'le (1789-1808) başlayan reformların, II. Mahmut (1808-1839) ve ondan sonra gelen oğlu Abdülmecit'in (1839-1861) padişahlıkları döneminde devam ettirilmiştir (Sarıkaya, 2019). II. Abdülhamid dönemi kızların eğitim alması konusunda önemli adımlar atılmış, kızların eğitim alabileceği okulların sayısı oldukça artmış ve ülkenin her tarafına yayılmaya çalışılmıştır. Bu durum bir sonraki dönem haklarını savunacak kadınların oluşmasında önemli bir adım olmuştur. Bu dönemde kadınlar gazete ve dergilerde çalışmalar sürdürmüşlerdir. II. Meşrutiyet döneminde yayımlanmış olan kadın dergileri arasında en çok ilgi toplayan "Kadınlar 13 Dünyası" dergisi olmuştur. Dönemin şartlarında oldukça radikal görüşleri öne süren dergide bugün için bile oldukça cesur olarak kabul edilecek yazılar yayımlanmıştır. Dergi, kadınların haklarını elde etme yolunda kamuoyuna seslerini duyurmak için bir araç görevindeydi ve yazılarında kadınlar, sosyal yaşamda ve erkeklerin bakış açısındaki duruşlarını sorgulamışlardır. Kadınlar Dünyası Dergisi'nde, kadın ve erkeğin toplumdaki yerinin adaletsizliği konusu üzerine vurgu yapılmış, kadınların yükseköğretimde eğitim hakkını elde etmelerini, kıyafetlerinin değiştirilmesini, kadınına atfedilen iffetli eş ve fedakâr anne rolünde kurtularak sosyal yaşamda varlıklarını ve yeteneklerini göstermelerini talep ettikleri belirtilmiştir (Yürüt, 2017, 379). Son dönem "alafrangalaşmış" Osmanlı aydınlarının modernleşmeye yönelik çabaları doğrultusunda Tanzimat ve Meşrutiyet süreçleri beraberinde bir toplumsal değişmeyi zorunlu kılmıştır. Bu toplumsal değişimin başat bileşenlerinden birini kadınlar ve bir "kadınlık kategorisi" olarak anneler oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak Batıcı aydınlar, kadınların ileride iyi bir eş, anne ve yurttaş olabilmesi için öncelikle eğitilmesi gerektiğine, kadını mağdur eden çok eşliliğin kaldırılmasına, kadınların siyasal haklarına vurgu yapmış, Batılılaşmayı

devletin kurtuluşu için tek çare olarak gören bu anlayış kadını Batılılaşmanın en somut tezahürlerinden bir olarak algılamıştır (Çakır, 2010).

Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının güçlenmesi için feminist hareketler içinde öncelikle kadının eğitilmesi, eşit şartlarda erkeklerle birlikte eğitim alması hakkı savunulmuştur. Bu sebeple yapılan yeniliklerle İstanbul'da 1858 yılında kız lisesi, 1964'de kız sanat okulu, 1869'da ise kız sanayi mektebi, çoğunluğu balkanlardaki şehirlerde olmak üzere 1970 yılında ilköğretim ve 1880'de kız idadileriler açılmıştır. 1906'da sayısı 9'a ulaşan kız rüştiyelerinin hepsi yine İstanbul'dadır. Kız çocuklarına yönelik olarak açılan bu okullarda eğitim verecek kadın öğretmen ihtiyacı duyulması sebebiyle kız öğretmen okulu ihtiyacını da getirmiştir. İstanbul çevresiyle sınırlı kalan ve imparatorluğun topraklarına yayılma imkânı bulamayan bu faaliyetler yine de kadın faaliyetleri için devam etme teşviği olurken, Cumhuriyet döneminde de kadınlar için yapılacak yeniliklerin öncüsüdür demek yanlış olmayacaktır (Kırkpınar,1998).

Kadın haklarının savunulması döneminin en etkili araçlarından biri basın olmuştur. Sözü ettiğimiz bu aydınların sesi basın sayesinde daha anlaşılır olmuştur. Basın, insanoğlunun en önemli iletişim araçlarından olmuş bunun yanında ülkelerinde ve dünyada yaşanan olaylardan haberdar olmaları için en iyi yollardan bir tanesi olarak tarih boyunca etkisini göstermiştir. Kamuoyunda kadınlarla ilgili çıkarılan birçok gazete çalışması bulunmaktadır. Tüm yazı ve yayın kadrosu neredeyse kadın olan ve 1 Ağustos 1895 yılında yayın hayatına başlayan ve II. Abdulhamit'in desteğini alan Hanımlara Mahsus Gazete'de ülkenin ileri gelen aydınları yazılar yazmışlardır. Hanımlara Mahsus Gazete 'de Nigâr Osman, Fatma Şadiye, Makbule Leman, Gülistan İsmet gibi ülkenin ileri gelen aydınları bu çalışmaya yazılar yazmışlardır. Gazete faaliyet gösterdiği 1895-1908 yılları arasında 604 sayıyla en uzun süreli kadın dergisi olmuştur (Eyüpoğlu, 2010). Gazetenin temel vurgusu kadınların eğitim görmesiydi. Gazeteden alının şu satırlar ana amaçlarını açıklar niteliktedir; *“ Kadınların cemiyet-i beşeriye içinde haiz oldukları mevkiyi tayin etmek için hükemadan birinin şu sözlerini zikretmek kafidir: “Bir cemiyetin ahval-i medeniyye ve ahlakıyyesine vakıf olmak istiyor musunuz? O heyeti teşkil eden kadınları tetkik ediniz. Kadın mader-i [anne] beşeriyettir. O, kitab-ı insaniyete ilave edilmiş bir fasl-ı mühimdir ki “mebhas-ı beşeriyet ” onunla tamam olur“.*

Selma Rıza Hanım, ittihat ve terakki partisinin tek kadın üyesi olmakla beraber ilk kadın gazetecidir. Kendisi sadece ülke sınırları içerisinde çalışmalar yürütmemiş uluslararası etkinlikler de yer almış Türk Kadınlığını temsil etmiştir. “Uluslararası Kadın Konseyi” kongresine katılmıştır. Selma Rıza Hanım bu kongrede “La condition legale de la femme en Turquie” (Türk Kadınının Hukuki Durumu) başlıklı bir rapor sunmuştur. Cemal Nuri ileri “Kadınlarımız” adlı kitabının Müslüman Kadınlarının Vaziyet-i Hukukiyesi” başlığıyla Müslüman kadınların İslam hukukundaki yerinden söz etmektedir. Toplumun bir kısmı tarafından İslam’da kadınların erkeklerden bir adım geride olduğu düşüncesini ret etmiş, aslında erkekler ve kadınlar için farklı hukuk anlayışı olmadığı herkes için aynı hukuk kurallarının tecelli ettiğini ileri sürmüştü. O, Avrupa’dan önce İslam’ın kadınlara daha çok haklar verdiğini bunu hukukla sabit kıldıklarından bahsetmektedir (İleri, 2017). Tüm bunların yanında ticarete erkek ne tür hak ve özgürlüğe sahipse Müslüman kadınların da aynı hak ve özgürlüklere sahip olduğunu yazmıştı. Cemal Nuri’nin kitabından yola çıkacak olursak düşünülenin aksine İslam, kadını dört duvar arasına hapsedmemiş, temel haklarını yok saymamıştır diyebiliriz. Kadın hakları ile ilgili çalışma yapan isimlerden biri de Fatma Aliye Hanımdır. Türk tarihinin önemli kadın yazarlarından biridir. Fatma Aliye de devrinin diğer aydınları gibi kadının eğitiminin önemli olduğuna vurgu yapmış ve eğitilmiş annelerin çocuklarını iyi eğitecekleri düşüncesindeydi. O’na göre kadın eğitilirken Batı kültürü ile değil İslam geleneklerine bağlı kalarak modern düşünce ile bir arada eğitim alınmalıdır. Türk- İslam kadını modeli onun için ideal modeliydi. Osmanlı toplumundaki zengin bir ailenin yaşamını ve başkalarının isteği üzerine yapılan bir evliliğin ortaya çıkardığı zorlukları anlatan “Muhadarat” adlı roman Fatma Aliye Hanım tarafından kendi adıyla yayınlanmış iş romandır. Romanlarında güçlü kadın karakterler yaratarak kadın okuyucularını cesaretlendirmiş ve bunun yanında erkek okuyucularına güçlü kadın karakterlerinde var olduğunu göstermeyi amaçlamıştır (Çakır, 2011).

Osmanlı İmparatorluğu’nda kadının doğal evlenme yaşı ergenliğe girişi ile birlikte görülmüştür. Buradaki esas amaç kadının doğurganlığından maksimum seviyede yararlanmaktır. Doğursa bile, erkek doğuramayan kadın kıymetli değildir ve üzerine kuma getirilmesi ya da boşanma kaçınılmazdır. Çocuk doğuramayan kadın toplumsal hiyerarşide de aşağılanmaktadır. Foucault’un biopolitik yaklaşımıyla örtüşmektedir. Bu yaklaşımla kısırlık biyolojik bir problem değil milli bir problem

olarak algılanmıştır. Foucault, kadınların sadece anne ve eş olarak algılanması ve toplumsal sorumluluğun omuzlarına yüklenmesi neticesinde, onların “cinsel organlarının ve bedenlerinin titizlikle tıbbileştirilmesine yol açacak biçimde histerikleştirilmesi” ile karşı karşıya kaldıklarını dile getirmiştir. Osmanlı’nın son dönemleri ve Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki nüfus politikalarına dikkat çeken bir başka çalışmada, söz konusu dönemlerde pronatalist (üreme yanlısı) doğum politikalarının teşvik edilerek kadın bedeninin Foucaultcu bir bakışla devletin “düzenleyici” bir biyoiktidar pratiği olarak tıbbın ilgi alanına girdiği iddia edilmektedir (Akşit, 2010, s.179-197).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte başta Mustafa Kemal Atatürk ve kurucu kadro, kadınların Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nde vermiş olduğu mücadelenin stratejik önemi üzerine kadınlara haklar verilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Buradaki maksatlardan biri, elinin hamuruyla erkek işine karışmak zorunda kalan kadının aslında aciz birer varlık olmadığına anlaşılması ve sosyal hayatta erkeklerle birlikte eşit haklara sahip olması gereğidir. Kadın sadece anne vasfıyla toplumsal statü elde etmesi gereken bir varlık değildir. Akıyla, azmiyle, beceri ve yetenekleriyle toplumda kendine yer edinmelidir. Batı’da, 1.Dünya Savaşı beraberinde gelen Büyük Buhran ile kadınların hakları görmezden gelinmeye başlamış, işsizliğin sebebi olarak kadınlar görülmeye başlamıştır. Almanya ve İtalya’daki faşizm erkek şovenizmini savunmuştur. Kadınlara yönelik işten çıkarmalar kadının ne duruma düşeceği düşünülmeden yapılmıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nde kadın batılı hemcinslerinden daha ileride olmalıdır. Kadınlar milli benliklerini kaybetmeden gelişmeli, ev idaresine ehemmiyet vermeliydi ama en az ilgilendiği ve en önemsiz görevi ev işleri olmalıydı (Sarıkoyuncu Değerli, 2021).

Fatih Karimi’ye göre kadınlar kültürün taşıyıcısıdır ve ulus kimliğinin inşasında aktif katılımcıdır (Rorlich, 1995). Cumhuriyeti bir ağaç misali derinlere dikecek el kadınların elidir. Bu sebeple kadınların iyi birer vatandaş olması Dr. Cemal Zeki’nin 1927 yılında yayınlamış olduğu “Grip ve Kadınlarımız” başlığı yazısında vurguladığı gibi annelikten geçmektedir. Yazar şu sözlerle dile getirmiştir; “...kadınlığın kudsîyeti analıktır. Analık, çocuk doğurmaktan ibaret kalsa kıymeti az kalır. Bir annenin çocuğunu beslemek, onu hastalıklardan korumak, ilk terbiye esasâtını öğretmek, seciyeli, metin bir unsur olarak yetiştirmek gibi birçok vazifeleri

vardır. Çocuğunun hayatiyle alâkadar olmayan bir annenin hikmet-i vücudu yoktur...

“ Görüldüğü üzere kadının anne olması yetmemekte, çocuğuyla ilgilenen onu koruyan ve varlığını medeniyete bir hediye olarak hazırlayan anne kıymetlidir. Serpil Sancar bu dönemi aile odaklı modernleşme olarak adlandırır. Saigol’un militarizm ve annelik üzerinden tanımladığı ve girift bir ilişkinin var olduğu iddiası bu dönem için geçerlidir. Feminizm ve milliyetçilik bu dönemde birleşmiştir. Modern Türkiye’nin kuruluş pratiğinde bu vardır. Erkek devleti, kadın modern aileyi kurmaktadır. Türk kadını tanımlaması için biçilen ideal kadın kılıfının içinde vatanın evlatlarını yetiştiren, gerektiğinde itaatkâr ve fedakâr ama gerektiğinde aktif bir şekilde korkusuzca savaşan püriten bir dişil cinsel ahlakın somut örneği olmak vardır. Kadın bu şekilde toplumun öğretmenleridir. Kadının cinselliği topluma faydalıdır. Kadının bio iktidar öznesi olmuştur. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ceza kanunuyla birlikte kadının kürtaj hakkı elinden almış, kürtaj yasaklanmıştır. Kadın, bu vasıta ile da kontrol ve baskı altına da alınmıştır (Sarpkaya,2002; Sancar,2014).

Kadına farklı açılardan bakan, haklarını da baktıkları açıdan sağlamaya çalışan TBMM’nin anlaştığı konulardan biri de kadının siyasal haklarının sağlanmaması gerekliliğinin savunulmasıdır. Nezihe Muhittin’in önderliğinde kurulmuş olan Kadınlar Halk Fırkası’nın partileşmesine izin verilmemiştir. Türk ulusçuluğunun ataerkil, cinsiyetçi ve otoriter siyasi yapısını gözler önüne sermektedir. ” Kadınlar Birliği” olarak kurulmasına müsaade edilmiştir. Bu derneğinde kuruluşunda dikkat çeken şu olmuştur; “kadınların yetişmesi, eğitilmesi, siyasal haklarını alması ulusun anaları olarak iyi evlatlar yetiştirmek içindir” denmiştir. Türk Kadınlar Birliği Kurucusu ve Türk tarihinin feminist aktivistlerinden Nezihe Muhiddin anneliği kutsayacak şekilde bir yazı yazmış, hemcinslerine şu şekilde seslenmiştir: “Aziz kardeşlerim! Bugün ve yarın memleketimizin bizlerden istediği mühim asıl bir vazife var; o da sevgili yurda ma’nen ve maddeten kıymetli evlâdlar yetiştirmektir. (...) Benim en esaslı kanaatim ve kadınlık hakkındaki temennim, onların bu memleketin ihtiyaçlarına cevap verecek iyi birer valide olmasındandır. (...) Evet bugün Türk kadının önünde bulunduğu ilk iş, harb ve onun müvelledi olan sefalet ve açlık dolayısıyla nüfusumuzda açılan rahneyi telâfi etmektir. ”, “ Milli kadın aile kadınıdır. Bunlar vatana feragat-ı nefis sahibi asker, muallim, muharrir, memur yani iyi bir vatandaş yetiştirir”. Bu satırlar Türkiye Cumhuriyeti’nin, feminizm ile milliyetçi ideolojiyi birleştirdiğini, bio-iktidarın kadınlar üzerinde hüküm sürdüğünü anlatacak en

iyi örneği teşkil etmektedir. Erkek reformistler ve Kadınlar Birliği gibi kuruluşlarda olup örgütlü hareket eden kadınlar bile kadının elde edeceği hakların yine aile için hayata, evlilikteki mutluluğa, çocukların iyi şekilde yetiştirilmesine hizmet edeceğini savunmuştur. Bu, yasal olarak elde edecekleri hakların yine erkeklerin yapacakları yasalarla belirleneceğini kadınların da kanıksadığını göstermektedir. Nitekim Türk Kadınlar Birliği siyasi hakların sağlanması neticesinde 1935 yılında meclise 18 kadının girmesiyle kendini feshetme kararı almıştır (Baykan ve Ötüş-Baskett,1999; Caporal,2000; Sarıkaya, 2019).

Kadınlık ve Askerlik adlı yazısında Mahmut Şevki M. Şevki'nin Türk Kadın Yolu dergisinde yayınlanan "Kadınlık ve Askerlik" isimli makalesinde Gazi Paşanın bile en büyük ilhamını annesinden aldığını, askerliğin bile bir kadının işi olduğundan bahsetmiştir. Her fırsatta kadına hakkettiği yerin verilmesini Mustafa Kemal Atatürk dile getirmiştir. Konuşmalarında kadınlardan bahsettiği noktalar şunlardır;

"Bir sosyal hayat, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşmaktadır. Mümkün mudur ki bir kitlenin bir parçasını ilerletelim. Diğerini görmezden gelem de genel durumu ilerleyebilsin? Mümkün mudur ki bir camianın yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı semalara yükselebilir. Şüphe yok ki ilerleme adımları, dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilenme alanında mesafe kaydetmek lazımdır. Böyle olursa devrim başarılı olur "

"Kadınlarımızın da aynı dereceyi tahsilden geçerek yetişmelerine atf-ı ehemmiyet olunacaktır. Kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. Eğer hakikaten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar." (Arsan,1997).

Kadın iffetini koruyan, tutumlu, bilinçli bir tüketicidir. Ulusal kalkınmayı ekonomi anlamında da çekip çevirendir. Durkheimci yaklaşımla kadına bakıldığında organik toplum hazırlarken modern anlamda dayanışmacı, kamusal alanda yer alan aynı zamanda evinde kadınlık rollerini yerine getirirken özgürlük mücadelesi de veren anlamındadır. Atatürk anlamsal bütünlük içinde kadına bakılması gerektiğini, onlara hakları tanınırken ve hakları konusunda tartışılırken belli kesimlerin hoşuna gidecek

diye korkak olunmaması gerektiğini şeref, şahsiyet sahibi olmaları için uğraşılması gerektiğini savunmuştur. Tüm inkılaplarının birincil gösterici olman Atatürk milliyetçi bir anlayışla birleştirdiği feminist düşüncelerini Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden olan manevi kızları Afet İnan, Sabiha Gökçen, Zehra Aylin, Nebile İrdelp, Rukiye Erkin, Ülkü Adatepe vasıtasıyla topluma göstermeye çalışmıştı (Arat, 1998).

Cumhuriyet dönemi ders kitaplarında ataerkil cinsiyet kültürünün dayattığı kadına özgü cinsiyet rolleri kadının iffeti-namusu, ailesine kendisini adamışlığı ve böylece ulusun “müşterek maksadı”na sağladığı katkı üzerinden kadınlara üstü açık ya da örtük haliyle benimsetilmiştir bu yaklaşım tarzı, Cumhuriyet modernleşmesinin tutucu/muhafazakâr yönüne dikkat çekmekte, yüzü Batı'ya dönük olmasına karşın gövdesi Doğu'ya bakmaya devam eden bir “eril modernleşme”ye vurgu yapmaktadır. Eril/muhafazakâr modernleşme, Sancar'ın çalışmasında, Türk modernleşmesinin cinsiyet rejiminin karakteristiğini oluşturmaktadır. Sancar, Türk modernleşmesinin ulus-devlet kurma aşamasında siyasetin eril bir alan olarak erkeklere, sosyal ve kültürel işlerin de dışıl alanlar olarak kadınlara teslim edildiği vurgusunu yaparak, toplumsal cinsiyet farklılığı temelinde erkeklerin “devlet”, kadınların ise “aile” kurmaya teşvik edildiğini dile getirmektedir (2014). Ancak bu “yeni aile”, cahil ve dar kafalı annelerin yönetimindeki eski aile tipinden çok uzakta, “yeni anne”nin rolünün yeniden tanımlanarak asli vazifesinin Cumhuriyete evlatlar yetiştirmek ve yeni bir ulus ortaya çıkarmakla yükümlü tutulduğu bir tanımlamaya tekabül etmektedir (Atay,1927). Burada dikkat çekilmesi gereken husus, Osmanlı İmparatorluğu son dönemi ve Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında kadınların “yeni-modern-Cumhuriyet ailesi”ni yeniden inşa etmekle görevlendirilmesinin yanında, aynı zamanda özel alan/ev sınırlarını aşip kamusal alana davet edildiğidir. Milli davaya davet edilmenin ve eril alanlara dahil olmanın en belirgin koşulu, kadını cinselliğinden feragat etmesi, asexüel konumlandırılışı ve cinsiyetsizleştirilmesi olmuştur. Kadıoğlu'nun dikkat çektiği üzere, “cinsiyetsiz varlıklar” olarak kadınlar, ulus inşa sürecine “cinselliklerinin inkârı” ile dahil olabilmıştır (Kadıoğlu, 2001). Sonuç itibariyle, kadınların ulusun anaları olarak toplumun biyolojik üreticileri, çocuklarının ilk öğretmeni olarak kültürün yeniden üreticisi ve aktarıcısı konumunda “ulusun dışıl inşasına” katıldığını belirtmek gerekmektedir. Cumhuriyet kadınının her ne kadar medeni ve sivil haklar bağlamında kamusal alanda görünürlüğü artmışsa da özel

alan/ev içi/hane-aile içindeki geleneksel eş/anne konumu devamlılığını sürdürmektedir.

Yükseköğretime 1914 yılında başlamış olan kadınlar Mebusan Meclisinin kararıyla tıp fakültesine 1921 yılından itibaren alınmaktadır. Ancak yeni kurulan devletin kadınlar için öğretmenlik vurgusu ön plandadır. Kadınlar, Türkiye Cumhuriyeti'nde ülkesinin kalkınmasında en önemli konumunu teşkil etmiştir. Bu durum kadınların eğitimi olmalarını ilk koşul olarak koymaktadır. Bu sebeple kızlar için İlk öğretmen Okulları, Sağlık Okulları, Kız Orta Sanat Okulları ve Kız Enstitüleri, Konservatuvarlar, Ticaret Ortaokulları ve Ticaret Liseleri eğitimin verildiği yerler olmuştur. 1922-1923 yılları arasında askeri okullar kapsam dışında bırakılarak kadınların tüm alanlarda eğitim görme hakkı verilmiştir. Kadınlar ulus devlet inşasında çok önemli bir konumdadır. Verilen hakların hiçbir zaman kadınların bir "birey" ya da "özne" olarak kişisel bağımsızlıklarını sağlamak adına yapılmadığı, aksine "yeni kadın" tahayyülünün ulusun "yeni adam"larına uygun eşler veya yoldaşlar yaratmak için kurgulandığı, Cumhuriyet kadınlarının aile ve ev-içi eksenli tanımlanmaları, toplumsal cinsiyet eksenli eğitilmeleri ve modernleşmenin "ev"den başladığı fikrini kabul ederek kendilerine biçilen "modernliğin terzileri" rolünü itiraz etmeksizin kabul etmelerine vurgu yapmaktadır (Akşit, 2005; Durakbaşa, 1998). Dönemin kız sanayi ve meslek okullarında, kız enstitülerinde ev idaresi, çocuk bakımı, yemek, dikiş işleri öğretiliyor; ileride kuracakları yuvayı çekip çevirmek için pratik bilgiler öğretilerek memleketin kalkınmasına yardımcı olunuyor; kız sanat okullarında bilgili ana, tutumlu ev kadını, eşine can yoldaşı ve düşünce arkadaşı olacak kadınlar yetiştiriliyordu (Özcan Elçi,2020).

Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın erkek eşitliğine bakış açısını farklı zamanlardaki demeçlerinde dile getirmiştir. Tüm demeçlerinde kadını erkekle ya da Avrupalı hem cinsleriyle kıyaslamaktadır. Zorlukları erkeğiyle birlikte omuz omuza aşan Türk kadınının, tüm eğitim adımlarından erkekten bir adım bile geride kalmaması gerektiğini, esas meselenin kılık kıyafet değil her şekilde eğitim olduğunu vurgulamıştır;

"Bizim dinimiz hiçbir vakit kadınların erkeklerden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şey müslim ve müslimenin beraber olarak bilim ve

irfandan yararlanmasıdır. Kadın ve erkek bu ilim ve irfanı aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve onunla donanmış olmak zorundadır. Memleketimizde cahil varsa geneldir. Yalnız kadınlarımıza değil erkeklerimizi de genellenebilir.” (Arsan,1997).

Mecelle ile başlayan kadınlara kadına haklar tanıma çabası Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devam etmiştir. Mecelle'nin artık yetersiz kaldığı noktada Medeni Kanun devreye girmiştir. Bu kanun, kadınlara haklar tanıyıp hakların kontrolünü devlete geçirip; kadın üzerindeki tasarrufu kişilere bırakmamış olsa da Medeni Kanun'un ilk hali evi idare edenin baba, kadının ise anne olarak eşin iznine tabi olduğu vurgusu yapmıştır.152., 153.,154.,155.,159.,263.,280.,281. Maddelerinde erkeğe verilmiş üstün haklar mevcuttur. Bu maddeler; evlilik birliğinin başkanı ve temsilcisi olarak erkeği gösterir. Evi seçme hakkını ve evin geçim sorumluluğunu erkeğe verirken evin idaresi kadındadır. Velayet üstünlüğü babadadır, babaya çocuğun geçiminden faydalanma ve artan kısmını saklama hakkı verir. Kadının bir işle uğraşması kocanın iznine bağlıdır. Tüm bunlar “devlet feminizmi”, “erkek feminizmi” nin karşılığıdır (Güneşilmez, 2023).

1920 yılından itibaren farklı zaman aralıklarında kadın hak ve statüleri konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Zira azınlık bir grup kadınların siyasal-sosyal-hukuksal anlamda erkeklerle eşit muamele görmelerini savunurken bir grup bunu İslamiyet'e ve namus kisvesine dayandırarak kadınların geleneksel rollerine devam etmesini savunmuştur. Medeni kanun kabulü, eğitim ve çalışma hakkı, evlilik öncesi kadınların muayenesi, seçmen yaşının değiştirilmesi, kadınların seçmen nüfusundan sayılması ve seçilme hakkı, siyasi hakların verilmesi, askerlik yükümlülüğü kanununun ve milletvekili seçme gibi konular mecliste hararetli tartışmalar yaratmıştır (Yunus,1930).

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sonlarında kurulup demokratikleşen Türkiye Cumhuriyeti'nde kadını revize etmek, hayatın her alanına katmak kolay bir süreç olmamıştır. Karma eğitimin bulunmadığı ve erkek okullarının sayısının çok olduğu ülkede kızları da erkeklerle eşit şekilde eğitime katılmasını sağlamak, Tevhid-i Tedrisat Kanununun 3 Mart 1924'te kabulü ile ülkedeki tüm eğitim müesseselerinin Maarif Vekaleti'ne bağlanması sonucunda gerçekleşmiştir. Kızların karma eğitime geçişi ise Talim Terbiye'nin karşı olmasına rağmen bir zorunluluk hali neticesinde

geçilmiştir. Zira yeterli kız okulu yoktur. Okulu yapacak para da mevcut değildir. Aileler kızlarını okutmak istemektedir. Bu baskılar kızların erkeklerle eşit şekilde eğitim almasına olanak sağlamış 1935 yılından itibaren liselerde de karma eğitime geçilmiş ve bu süreç tamamlanmıştır. Yeni Cumhuriyet'in eğitim düzeni akıl ve milli kültüre dayanmalı her koşulda eşit eğitim hakkı sunmalıydı. Ancak böylelikle bir milletin yarısını kapsayan kadınlar münevver kadın olabilirlerdi. Mustafa Kemal Atatürk'e göre bir milleti var etmek ancak bu yolla geçmekteydi. Onların "Milletin Anası" olarak da en büyük sorumluluğa sahiplerdi. Zaten Cumhuriyetin esas simgesi ise kadınlardı. Köy Eğitim Kanunu, Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Türk Harflerinin Kabulü, Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun, Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Kanunu, İlk Mektep Muallim ve Vazifeleri Kanunu kadını en birincil şekilde etkileyen ve kadının eğitim sahibi olması, kadının öğretmen olması ve çalışması vasfını destekleyen kanunlardır. Kılık kıyafet inkılabında da ise düşünüldüğünün aksine kadınla ilgili düzenleme yoktur. Kadınların örtünmesi ile ilgili madde 1925 yılında kaldırılmıştır. Atatürk kadınların güçlü, kuvvetli, kudreti olmasını savunur. Sosyal bir yapıyı- bir devleti bir vücuda benzeterek; bir toplumun bir kısmının çalışırken bir kısmının felç olmasının aslında vücudun felç olması demek olduğu örneğiyle kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gereğini vurgulamıştır (Bozkurt, 1996; Caparol,2000).

Kadınlar, ulusun yeniden üreticisi olarak milli kadın kollektifinin birer öznesidir. İster İslamcı ister cumhuriyetçi ister milliyetçi bir çizgide olunsun anlaşılacak nokta kadınların yerinin siyaset ve meclis olmadığıdır. Kadınların siyasal haklarına dair Meclis'te çıkan ilk tartışma 3 Nisan 1923'te "*İntihab-ı Mebusan Kanunu*" müzakereleri esnasında gerçekleşmiştir. *Yalnız arkadaşlar, söylenecek çok sözlerim vardı. Hepsini bırakıyorum...*". "10. Madde: On sekiz yaşını ikmal eden her Türk mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir. 11. Madde: Otuz yaşını ikmal eden her Türk mebus intihabedilmek salâhiyetine haizdir". Maddeleri kadına dair özel bir askerlik yapamaz ibaresi ya da siyasal hakları olamaz iddiası içinde olmamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, D. II, C. 33, İ. IV (21.06.1927)). Latife Hanımın meclise 1925'de gelişi çok büyük tepki görmüştür. Bu, erkek egemenliğinin ve erkek egemen düşüncenin kadınların arasında da var olduğuna dair kesin bir göstergesidir. Türk kadınlarına 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı, 1933 yılında 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20. ve 25. Maddelerinde yapılan değişiklikle muhtar

seçimleri ve ihtiyar heyetinde seçme ve seçilme hakkı, 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Kadınlar Birliği (Türk Kadınlar Birliği) ise siyasal hakların elde edilmesinden sonra kendisine ihtiyaç duyulmadığını iddia ederek, kendini feshetme kararı almıştır. Birlikle ilgili iddia ise birliğin Mustafa Kemal Atatürk ile sıkı iletişim ve iş birliğinde olduğu, Atatürk'ün birliği kendi söylemlerini güçlendirmek için kullandığı; kadınlara siyasal haklar verilince kapatılmasına karar verdiğidir. Bu iddiada “devlet feminizmi” anlayışını güçlendirmektedir (Metintaş,2018; Yavuz, 2022).

SONUÇ

Bu tez, uluslararası ilişkiler disiplini içinde geri planda kalmış olan feminist teoriye ve Türk uluslararası ilişkileri çalışmalarına Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş serüveninin miladı olan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde kadınların üstlenmiş olduğu kahraman-asker-anne rolleri üzerinden katkı sağlamaya çalıştı. Uluslararası ilişkiler disiplini içinde Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin Türk Diplomasininin başlangıç adımını oluşturmasının gözden kaçırılmış olması, kadının savaştaki rolü konusunda çeşitli çalışmalar yapılmış ise de kadını kahraman-asker-anne rolüyle inceleyen bir çalışmanın bulunmaması, savaşın kadını araçsallaştırıldığını ve aynı zamanda savaşın devamını sağlayan bir unsur olarak görüldüğünü gözler önüne sermek ihtiyacının var olduğunun tespit edilmesi ve ataerkil sistemin kadına yüklediği kırılğan doğa atfının yanlışlığının Ulusal Kurtuluş Mücadelesi örneğiyle literatürde açıklanmadığının tespiti üstüne yazılmıştır.

Bu tez, Türk uluslararası ilişkiler çalışmalarında Ulusal Kurtuluş Mücadelesini kadın ve kadının savaştaki vasıflarının bütünsel şekilde inceleyerek feminist teoriye açıklamayı hedefleyen ilk çalışmadır. Tezin sonunda görülen şudur ki; kadının varlığı devletlerin varlığını meşru kılarken, kadın kahraman-asker ve anne rollerinin hepsiyle araçsallaşmıştır. Savaşın devamlılığını sağlayan ana unsur yine kadınlardır. Kadınlar sadece özel alanın değil, kamusal alanın parçasıdır ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına erkeklerden daha fazla katkı sağlamıştır. Devletin siyasetini ve varlığını dayandırdığı temel kadın olduğu ispatlanmıştır. Feminist Uluslararası İlişkiler Teorisi “devlet”i; kadınları baskılayan, onları kontrol altına alarak çevreleyen, ataerkil temelli bir yapı olarak adlandırmaktadır. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nden sonra kadının esas görevinin annelik olduğu vurgusu bu savın doğruluğunu ispatlamıştır.

Feminist Uluslararası İlişkilerin ana konularını; toplumsal cinsiyet eşitsizliği, militarizm, milliyetçilik, insani güvenlik, şiddet, insan hakları oluşturmaktadır. Kadını yok sayan Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi mevcudiyetini korumak adına kadın modernleşmesinden destek alma çabasıyla feminist kıpırdanmalara yol açmasının, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sürecinde kadınların bir araya gelmeleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kadının elde ettiği haklar üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Tanzimat, Türk tarihinde feminist hareketlerin başlangıcını oluşturmuştur.

Dolayısıyla, feminist yazının gelişmesine katkı sağlamıştır. Ahmet Midyat, Şemsettin Sami, Namık Kemal, Şinasi, Ziya Gökalp, Halide Edip vb. isimler yayınlar yapmıştır. “Mukadderat”, “Şukufeza”, “Kadınlara Mahsus Gazete” gibi dergiler çıkarılmış; kadının ikinci sınıf olan toplumsal konumu bu vasıtalarla dile getirilmeye ve kamuoyu yaratılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde, Mecelle kabul edilmiş ve kadının hakları resmi olarak ilk defa korunmuştur.

Feministler savaşın nedenleri ile değil sonuçlarıyla ilgilenirler. Onlara göre savaş, kadının eşitsiz konumunu daha eşitsiz hale getirmektedir. Tecavüz, şiddet, açlık, yoksulluk gibi kavramlar savaşın birer aracı olarak kadın bedeninde karşılık bulur. Burada önemli nokta, tecavüzü uygulayan kesiminin tecavüz uygulanan kesimden sayıca daha üstün olmasıyla ilgilidir. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nde de kadınlar çeşitli şekillerde zorbalığa maruz kalmıştır. İşkenceye maruz kalmış, öldürülmüştür. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’ni diğer savaşlardan, Türk kadınlarını da savaş halinde bulunan diğer kadınlardan ayıran ise yaşadıkları zorluklardan pes etmeyerek o güne kadar üstlerine atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılarak savaşa destek vermeleridir. Geleneksel toplumsal cinsiyetçi rolünden sıyrılmak durumunda kalan kadınlar; korkusuzca hem cephede hem cephe ilerisinde çalışmış, erkeklerle birlikte savaşmış ve üstün başarılar göstermiş, bir yandan da anneliğin getirmiş olduğu toplumsal rolü olan yemek ve bakım işlerini de gerçekleştirmiştir. Görünür şekilde yapılan bu faaliyetler herkesin takdirini kazanmakla birlikte, yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti’nde de kadın hak ve özgürlükleri açısından artı oluşturmuştur. Kadınların geleneksel rolleri haricinde diğer işlerin üstesinden geldikleri açık şekilde görülmüştür.

Bu savaş, güç dengelerinin değişme sürecinde uluslararası düzlemde bir milletin tüm kaynaklarını kullanarak var olma çabasıdır. Kadınlar da bu kaynaklardan biridir. Toplumsal cinsiyet rollerinin önemini yitirdiği bu süreçte kadınların erkeklerle eşit işlerde, eşit rollerde çalıştıkları görülmektedir. O zamana kadar kadının evde olması ve çocuklarına bakması gerekliliğini kutsayan geleneksel yapı ile annelik misyonunu üstlenen, çocuk bakımı, yaşlı bakımı, ev işleri gibi geleneksel ev içi işlerde çalışan kadınlar; savaşta kahramanlık, askerlik gibi erkeğe ve erkeksiliğe atfedilen roller içine de girmiş ve üstesinden gelmiştir. Bu durum, Ulusal Kurtuluş Mücadelesini kadınlı erkekli kazanılan bir savaşa dönüştürmekle kalmamış aynı zamanda ataerkil

sistemin iddia ettiği gibi kadının güçsüz ve korunmaya muhtaç yapıya sahip olmadığını, erkeklerle eşit işleri yapabildiği, eşit hak ve sorumluluklara sahip olması gerekliliğini göstermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde meydana gelen savaşlarda eğini-oğlunu-babasını kaybeden, ailelerinin hayatta kalan son erkek bireylerinin de Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne gitmesi neticesinde yalnız kalan Türk kadınlarının, kahraman sıfatıyla cephe gerisinde veya cephede gösterdikleri mücadele literatürün kahramana yüklediği anlam çerçevesinde incelenmiştir. Kahraman kavramı insanlık tarihi kadar eski olup kahraman olarak adlandırılan kişiler de bu tarihsel süreç içinde değişmiştir. Yarı tanrılar-krallar-papalık-halk kahramanları-halife-milli kahramanlar-siyasi liderler, değişim ve dönüşümün aracı olarak görülmüştür. Kahraman kavramı; güç, cesaret, kararlılık, canını daha yüksek bir değer uğruna feda etme, arabuluculuk, refah sağlayıcı ve dönüştürücü, milletlerine ve kolektif egoya hizmet etme nitelikleri üstüne kurulmuştur. Hegel, kahramanı “dünya tininin aracı” olarak tanımlar. Badiou, insan eylemlerinin sınırını aşan, insan dışı yeteneklerin genel tanımı olarak yapar. Weber için kahraman ideal tip ve bürokrasidir. Nietzsche'ye göre kahraman, “Übermensch (üstinsan)”dir.

Türk kadınının savaşa aktif katılım deneyimi ilk defa Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ile olmamıştır. Balkan Savaşları, Kırım Savaşı ve 1. Dünya Savaşı'nda da aktif rol üstlenmişlerdir. Ancak, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nin Türkler için ya özgürlük ya esaret anlamı taşıması sebebiyle diğerlerinden farklı bir anlamı vardır. Kadınlar; dernekler kurarak ve dayanışarak, eline silahını alıp savaşarak, geride kalmış yoksul ve çaresiz göçmen-kadın-çocuk-yaşlının yanında olarak, fabrikalarda ve tüm iş yerlerinde çalışarak, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi için insanları örgütlemeye çalışarak, miting-toplantı ve telgraflarla yaşanan durumu dünya kamuoyuna duyurmaya çalışarak, cephe gerisinde erzak ve cephanelik taşıyarak, askerin söküğünü dikerek, yemeğini yaparak, amele taburlarında çalışarak, çeşitli hediyeler vererek, sigara, para ve eşya temin ederek, yardım toplayarak, tarlasını ekerek biçerek mücadeleye destek vermiştir. Tüm bunlar olurken elinin hamuruyla erkek işine karışan kadınlarda kolektif bir bilincin oluşmaya başladığı-kendi yapabilirliklerini keşfettikleri görülmüştür. Bu süreçte, mandater düşüncede ve ayrılıkçı faaliyette kadın dernekleri de mevcuttur. Kahraman Türk kadınları, ayrılıkçı faaliyet yürüten hemcinslerine karşı

mücadelelerini korurken; diğerk bir yandan da baskı ve zulüm altındaki kadınlar için de mücadele etmişlerdir. Kahramanlık kadar kahramanın annesi olmakta önemli bir konumdur. Edebiyatta kahraman olarak nitelendirilen kişilerin anneleri üzerine yazılan eserler vardır.

Tarih boyunca ordu devletler olarak anılan ve “her Türk asker doğar” şeklinde cinsiyetsiz bir tabirin var olduğu, kadınıyla erkeğiyle savaşçı bir millet olarak bilinen Türklerin; ataerkil sistem ve İslamiyet’in yanlış yorumuyla birlikte ev hayatına hapsedilmiş kadınlarının Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’yle tekrar asker olarak işlev görmeleri literatürden alınan destekle tartışılmıştır. Savaş zamanlarında kadının askerlik yapması kaçınılmazdır. Kadınlar hem askeri hem de sivil alanda birleştiricidir. İskitlerde Amazon kadınları, Anadolu beylikleri döneminde Bacıyan-ı Rûm teşkilatı Türklerdeki kadın askerlere örnektir. Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet – i İslamiyyesi, Kadın Amele Taburları oluşturulmuş, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nde tutulan resmi kayıtlara göre 62 kadın şehit olmuştur. Asker olarak cepheye gitmek isteyen kadınlar isimlerini ve görünüşlerini değiştirerek, kendilerini savaşta erkekmiş gibi göstermiştir. Türk kadını Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nde “vatansever kadın” olarak tanımlanmaktadır.

Kadınların tarihin farklı zamanlarında bir hayat pratiği olarak zorunlu-gönüllü askerlik yapma durumları incelenmiştir. Türk milleti tarihsel süreç içinde kurdukları devletleri tek bir ortak özelliğe dayandırmıştır; savaşçılık. Türkiye’de hala devam eden zorunlu askerlik sisteminin varlığı ve bu sisteme kimsenin itirazının olmaması, devlet-ordu-vatandaş arasında gönülden kurulmuş bir ilişkinin olduğunu da göstermektedir. Fakat, askerliğin sadece erkekler için zorunlu tutulması askerliğin toplumsal cinsiyetle belirlendiğini göstermektedir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nin tamamlanması ile kadınlar ev içi hizmet işlerine geri dönmüşlerdir. Asker olarak yaptıkları mücadele adeta yok sayılmıştır. Her ne kadar 1931 yılında kadın – erkek ayrımı yapmadan milli güvenlik dersleri okullarda verilse de kadınların erkeklerle birlikte askeri okullara kayıt hakkını kazanması 1955 yılı itibariyle gerçekleşmiştir. Sabiha Gökçen’in dünyadaki ilk kadın savaş pilotu olması burada aldatmaca yaratmamalıdır çünkü Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatıyla kendisi bu mesleği yapamamıştır. Fevzi Çakmak bu talebi “bizim kızlarımız öyle

kıymetlidir ki onları bu şekilde yıpratamayız” gözüyle kadınların askerlik mesleğini icra etmesine soğuk bir şekilde bakmıştır. 1982 anayasasının 70. ve 72. maddeleri vatan hizmeti her türkün hakkı ve ödevidir der. Alınacak olan hizmetin kapsamı ise gerektiği hallerde kanunla düzenleneceğinden bahseder. Tüm bunlara bakıldığında tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de askerlik cinsiyetçi bir yerdedir. Zorunlu askerlik uygulaması ordu-millet arasında var olan bağı güçlendirirken, kadınların askerlik mesleğine girmelerini zorlaştırmaktadır.

Anne olarak kadın bölümünde, Türk kadınlarının geleneksel toplumsal roller içinde onlara esas görevi olarak atfedilen annelik vasfını Ulusal Kurtuluş Mücadelesi sürecinde yerine getirmeleri literatür ile birlikte tartışılmıştır. Bu bölüm aynı zamanda, savaş sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin savaşın sona ermesinden sonra kadına kahraman-asker-anne işlevinden hangisiyle değer atfettiğinin de incelendiği; tanınmış olan hakların hangi maksatla verildiğinin de tartışıldığı bölüm olmuştur. Annelik kavramı, Türkiye’de de literatürün içinde ilgi çekmeye başlamıştır. Kavram esasen sosyolojik bir temele dayanmaktadır. Ancak bu tezde anne ve annelik, bir ulusun yeniden inşası sürecinde “ulusun anneleri” kapsamında temellendirildiği için tarihsel ve politik çalışmaların konusunu oluşturmuştur.

Türklerin yerleşik hayata geçmesi, erkek nüfusundaki artış, İslamiyet’in kabulü ve yanlış yorumlanması kadının namus kalıpları içine hapsedilmesine ve erkeğin kadın üzerinde pürüzsüz bir şekilde kontrolüne yol açmıştır. Kadın anadır, toplumu üreten var eden aynı zamanda yeni olacak savaşlara da insan gücü sağlayandır. Osmanlı İmparatorluğu’nda kadınların dışarıda alışverişe dahi çıkarılmaması, alışveriş yapılacak kişilerin onların ayağına gelmesi bir soyluluk göstergesi olarak algılandığı görülmektedir. Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, kadınlar arasındaki tabakalaşmayı kaldırmıştır. Her kesimden kadın annelik vazifesini yaparken aynı zamanda sadece annelik vasfına da sahip olmadıklarını göstermiştir. Ancak, savaşın bitmesinden sonra topyekün gerçekleşen yenileşme hareketleri ve gerçekleştirilen inkılaplarda kadınların verdikleri mücadelelerin mükafatı yine kadının analık vasfını temel almıştır.

Margaret Polatnick, bakım hizmetlerini kadın erkek arası güç ilişkisine dayandırarak açıklar. Adrienne Rich; anneliği bir kurum ve bir deneyim olarak tanımlamıştır. Kadın ilanihayet anne olarak tanımlanarak özel alana hapsedilirken;

anne olmak istemeyen kadın yaratıcının ona yüklediği en kıymetli anlamı reddettiği için dışlanır. Yeni Kurulan Türkiye Cumhuriyeti de kadını temelde toplumu var eden ana ve öğretmen olarak görmüştür. Türk kadını eğitimli ve iffetli olmalıdır. Avrupalı hemcinslerinden ileride olmalıdır. Cumhuriyeti devam ettirecek olan Türk kadını sadece doğurarak kıymetli değildir, aynı zamanda çocuğu cumhuriyetin esaslarına dayanarak büyütmeli ve onu bir cumhuriyet insanı olarak yetiştirmelidir. Anne aynı zamanda bilinçli tüketici, ekonomiye aile içinde yön verendir.

Medeni Kanun'un ilk hali; evi idare edenin baba, kadının ise anne olarak eşin iznine tabi olduğu vurgusu yapmıştır. Evlilik birliğinin başkanı ve temsilcisi olarak erkeği göstermiştir. Evi seçme hakkını ve evin geçim sorumluluğunu erkeğe verirken evin idaresini kadına bırakmıştır. Velayet üstünlüğü babadayken, babaya çocuğun geçiminden faydalanma ve artan kısmını saklama hakkı vermiştir. Her ne kadar cumhuriyetin kurulması ile Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde kadının vermiş olduğu topyekün mücadelenin hakkı verilmeye çalışılsa da tüm maddeler kadının toplumsal-hukuksal-sosyal anlamda ikincil konumunun resmi göstergesi olmuştur. Kadın, Türk toplumunda o kadar geri plana atılmıştır ki bu şekilde yasalarda konumlamasının tanımlanması bile esasen bir yeniliktir.

1924 yılında Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmiştir. Ancak, karma eğitime geçiş 1935 yılında gerçekleşmiştir. Bu bir zaruriyet hali sonucunda gelişmiştir. Zira, kızlarını okutmak isteyen ailelerin varlığı ve devletin bunu istemesi yetmemektedir. Çünkü, kız çocuklarını gönderecek okul yoktur. Ya kızlar için ayrı okul yapılacak ya da karma eğitime geçiş sağlanacaktır. Pilot uygulamalar ve denemeler sonucunda tam anlamıyla karma eğitim ancak 11 yıl sonra sağlanabilmiştir. Arada geçen bu yıllar kız çocukları için ciddi bir kayıp, kadın ve erkek arasında eşitliğin sağlanamamasının başıdır. Ancak; Köy Öğretmenleri Kanunu, Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun, Türk Harflerinin Kabulü, Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun, Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Kanunu, İlk Mektep Muallim ve Vazifeleri Kanunu, 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı, 1933 yılında 1924 tarihli Köy Kanunu'nun 20. ve 25. Maddelerinde yapılan değişiklikle muhtar seçimleri ve ihtiyar heyetinde seçme ve seçilme hakkı, 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkı üzerine yapılmış olan hukuki yenilikler kadının toplumsal-sosyal-hukuksal ve siyasal konumunu düzenlemeye yönelik yapılmış devrim niteliğinde yeniliklerdir.

Sonuç olarak bu tezde, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde kadının üç işlevi olan kahraman-asker ve anne rolleri uluslararası ilişkileri feminist teori çerçevesinde incelemiştir. Uluslararası ilişkiler ve devletler, kadınları özel alana hapsetmektedir. Yine de devletlerin, uluslararası camiaya kendini kabul ettirmek için mevcudiyetlerini kadınlara dayandırdığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de kuruluş süreci ve modernleşme çalışmaları temelini kadınlar üzerinden yapmıştır. Kadınların özel alandan çok daha fazlası ve kamusal alana dahil olduğu Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde genç erkeklerin savaşa giderken kadınların hem ekonomik faaliyetler ve geri planda yapılacak olan tüm işleri yürütmeleri, hem ellerine silah alarak erkeklerle birlikte çarpışmaları hem de bakım hizmetlerini yürütmesi ve bu üçünü de hiç aksatmadan yerine getirmeleri üzerinde de net bir şekilde görülmüştür.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde de kadınlar çeşitli şekillerde zorbalığa maruz kalmış, öldürülmüş, işkence edilmiştir. Ulusal Kurtuluş Mücadelesini diğer savaşımlardan, Türk kadınlarını da savaş halinde bulunan diğer kadınlardan ayıran ise yaşadıkları zorluklardan pes etmeyerek o güne kadar üstlerine atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılarak savaşa destek vermeleridir. Kadın, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde araçsallaşmıştır. Karar alma süreçlerinde hiç olmamış yine de savaştan en çok etkilenen kesim olmuştur. Kadınlar savaşa doğurganlıklarıyla insan kaynağı da sağlamıştır.

Türk kadını esasen bir devlet kurmak motivasyonu ile hareket etmemiş; bağımsızlığını, namusunu, ırzını, rızkını, onurunu kaybetmeme mücadelesi vermiştir. Görünür şekilde yapılan bu faaliyetler herkesin takdirini kazanmakla birlikte, yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nde de kadın hak ve özgürlükleri açısından artı oluşturmuştur. Kadınların geleneksel rolleri haricinde de pek çok işin üstesinden gelecekleri açık şekilde görülmüştür. Ataerkil sistemin iddia ettiği gibi kadının güçsüz ve korunmaya muhtaç yapıya sahip olmadığını, erkeklerle eşit işleri yapabildiği, eşit hak ve sorumluluklara sahip olması gerekliliğini göstermiştir.

Kadınların savaşta göstermiş oldukları üstün başarı ve uğramış oldukları haksızlıklar sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti kadınlara erkeklerle birlikte haklar vermek istemiştir. Ancak bunu ataerkil bakış açısıyla anneliğe bağlamıştır. Dönemin tüm feminist hareketleri de kadınların haklarını elde etmenin temelini anneliğe dayandırmıştır. Onların iddiası Yeni Cumhuriyetin kadın söylemi üzerinde

örtüşmektedir. Her iki tarafta kadın eğitim almalı ve eğitilmiş olmalıdır ki yeni nesilleri aydın ve cumhuriyet ilkeleriyle donatılmış şekilde yetiştirebilsin.

Kadın hakları Türkiye’de Mustafa Kemal Atatürk ile özdeşleşmiş bir süreçtir. Kadın tartışmaları iki zıt görüşle ayrılmaktadır. İslamcı Feministlere göre, kadının elde etmiş olduğu hakların kurucu kadroyla hiçbir ilgisi bulunmamakta, tamamen Osmanlı İmparatorluğu’ndan başlayarak gelen feminist kadın hareketiyle ilgilidir. Diğer ise; Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadrolarına saygı ve minnet çerçevesinde Osmanlı dönemini reddederek kadın çalışmalarının ve kadına yönelik her türlü iyiliğin bu dönem sonrasında yapıldığını savunanlardır. Ancak her ikisi de birbirini inkâr ederek süreci eksik ve köksüz bırakmaktadır. Bu iki dönem içinde yapılanlar bütün bir şekilde günümüzde Türk kadının sahip olduğu hakların sağlayıcısıdır. Fakat kadın hakları, kadınlar olmadan, kadınlara rağmen ve kadınlar için yapıldığından kadınların esas kimliklerini bulmak ve gerçek arzularını dile getirmeleri önünde engel olmuştur.

Türk kadının toplumsal, sosyal, siyasal hayatına yönelik olarak yapılan yenilik hareketleri tanzimatla başlamıştır. Bu hareketler, günümüzde belli kesimlerce küçümseme ibaresi olarak kullanılan “batılılaşma” temeline dayanmaktadır. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti’nin hedefi muassır medeniyet seviyesine ulaşmaktır. Bu sebeple tüm inkılapları gibi kadınlar için yapılan yeniliklerini de “çağdaşlaşma” olarak adlandırmaktadır. Fikri hür irfanı hür nesiller yetiştirmelidir. Esasen kadınlar her şeyden önce ulusun inşasında en etkili kişilerdir. Ülkenin kalkınma ve büyümesinin sağlanabilmesi ve bunun da sürdürülebilir kılınması için kadın muhakkak suretle gelişmelidir. Kadın öğretmendir. Anadır. Çocuğu ilk önce bedeninden sonra kalbinden ve aklından doğurur. Nüfus sayısı çok az olan yeni kurulan Türkiye’de bu sebepten kürtaj yasaklanmıştır.

Bu dönem, “Devlet Feminizm”i ya da “Erkek Feminizm”i de denilen liberal feminist taleplerin yükseldiği bir dönemdir. Kadınlar için yine erkeklerin yapmış olduğu kanunlar ile gelen yenilikleri “devlet feminizmi” olarak adlandırmak mümkünse de kadını analık üzerinden tanımlayan ve ulus inşasının en önemli parçası olarak gören yapının yeniliklerinin feminizm olarak adlandırılması mümkün değildir. Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Mazhar Müfit vb. kişilerin kadın haklarını savunması sebebiyle bu döneme “erkek feminizmi” denebilir. Türk feminizmi; Türk

ulusçuluğu, cumhuriyet rejimi ve rejimin kafasındaki kadın profiline uygun bir şekilde ilerlemiştir. Türk kadınlarının ortak sesi olduğunu iddia eden Türk Kadınlar Birliği'nin kadınlar için siyasi talepler istemesi, kadınlar nezdinde rejimin kanıksandığının göstergesidir. Birlik, bir nevi siyasi parti uygulamalarında bulunmuştur fakat partileşmesine izin verilmemiştir. Resmî ideoloji dışına çıkan söylemler hükümetçe engellenmiştir. Bu durum; Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin de Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen ataerkil bakış açısıyla kadına bakmaya devam ettiğinin; kadınların erkeklerin fikirleri ve istekleri haricinde olan fikir ve isteklerin kabul görmediğinin göstergesi olmuştur. Kadınlar yine özel alana hapsedilmiştir.

Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'nde yükselişe geçen kadın hareketleri, Cumhuriyet ile birlikte düşüşe geçmiştir. Türk Kadın Birliği'nin Türk kadınının siyasi hakları elde etmesiyle birliğin amacına ulaştığı savı doğrultusunda kendini lağvediş; kadının tekrar ev ve annelik kurumuna geri çağrılışı, derin bir ataerkilliğin Cumhuriyet'ten sonra da varlığını koruduğunun göstergesidir. Bu anlamda eski geleneksel yapının yeni kurulan devlette de devam ettiği yadsınılamaz bir gerçekliktir.

Türkiye Cumhuriyeti, gerçekleştirdiği inkılaplarla Osmanlı İmparatorluğu'ndan her anlamda keskin bir kopuşa yönelmiştir. Her ne kadar inkılaplar hızlı ve sert bir şekilde uygulanmaya çalışılsa da özellikle kadına bakış açısı temelde değişmemiştir. Bu sebeptendir ki kadınlar için yapılan düzenlemelere kademeli olarak geçilmiştir. Kıyafet kanununda ise erkeklerin geleneksel kıyafetleri kullanımı yasaklanırken kadınlar için düzenleme görülmemiştir. Büyükşehirlerde, cumhuriyetin yaratmaya çalıştığı modern kadın kılık-kıyafeti, sosyal yaşamı ile var olurken; birkaç kilometre ötedeki yerlerde eski düzen devam etmişti. Kısacası, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde kadınların her alanda başarılı hareket etmiş olması onlara bakış açısını değiştirmemiştir. İslamiyet'in kadına biçtiği rol ve toplumsal yaşamın içine kültür olarak sinmesine rağmen, feminist yazının ve feminist kadınların varlığı, Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri ve meclis üzerindeki etkisi kadınların toplumsal hayata karışması için çeşitli alanlarda inkılapların yapılmasını sağlamıştır. Her şeyden öte ulusunun varlığı için canını hiçe sayan Türk kadının çabasının takdir edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Tüm eleştiri ve eksiklerine rağmen, Türk kadınları bu döneme ciddi bir başlangıç olması sebebiyle çok şey borçludur.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (1982). Toplumsal Değişme ve Türk Kadını. *Türk Toplumunda Kadın, Araştırma, Eğitim*. Ankara: Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- Aça, M. (2007). Reşideddin Oğuznamesi'nde Kadın. *Milli Folklor*, 19 , 76-92.
- Ağaoğulları, M.A., ve Köker, L. (2020). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Akad, M. T. (2009). *Çağdaş Toplumda Savaş*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Aksin, S. (2014). *Kısa Türkiye Tarihi*. 18. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akşit, E. E. (2005). *Kızların Sessizliği: Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Akşit, E. E. (2010). Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımları. *Toplum ve Bilim*, 117, 181.
- Aktaş, C. (2012). *İslamcı Kadınların Üretim Ufku. Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar İçinde*. (Der. Nezahat Altuntaş). Ankara: Orion Kitabevi.
- Altınay, A. G., ve Bora, T. (2004). Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik. A. İnsel, ve A. Bayramoğlu(ed.), *Bir Zümre Bir Parti Türkiye'de Ordu*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Altınkaynak, E., ve Altınkaynak, A.B. (2015). Nurgun Batır Destanı (Saha Türklerinin Destanı). *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1, 103-113.
- Allen, A.T. (2005). Feminism and Motherhood in Western Europe, 1890–1970. The Maternal Dilemma. *History: Reviews of New Books*, 34, 52.

- Arat, N. (1980). *Kadın Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Arat, Z. F. (1998). Kemalizm ve Türk Kadını. A. Berktaş Hacımiraçoğlu(ed.), *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde* (51-57). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Arıkan, S. (2011). *II. Meşrutiyet dönemi kadın hareketleri ve Kastamonu örneği*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Atadan, M. (2018). *Büyük Kardeşim Atatürk*. İstanbul: Thales Yayınevi.
- Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar Demeti. *Alternatif Politika*, 1-1,1-41.
- Atatürk, M. K. (2006). *Atatürk'ün Söylev Demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atay, F.R. (1927). Türk Kadını. *Cumhuriyet Gazetesi*. 1117, 3.
- Arsan, N. (1997). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt II*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Badinter, E. (1992). *Anelik Sevgisi*. K. Çelik (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık Mı Anelik Mi?*. İstanbul: İletişim.
- Badiou, A. (2013). *Yeni Bir Siyaset İçin Felsefe*. B. Özkul ve E. Ünal(Çev.). İstanbul: Encore Yayınları.
- Baherirad, S.(2016). *Kadın Gibi Kadın*. İstanbul: Doğan Novus.

- Bakırcı, F. (2013). *Modern Türkiye'nin oluşumunda Tanzimat dönemi kadın gazeteci ve yazarların rolü (1839-1918)*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Baskın, B. (2008). II. Meşrutiyet'te Kadın Eğitime Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfununu. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 38, 89-123.
- Baykal, B. S. (1985). Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-I Vatan Cemiyeti. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1, 413-34.
- Baykan, A. ve Ötüş-Baskett, B. (1999). *Nezihe Muhittin ve Türk Kadını/Türk Feminizminin düşünsel kökenleri ve feminist tarih yazıcılığında bir örnek*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Beauvoir, S. (1966). *Kadınlığın Kaderi*. C. Unan (Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Beauvoir, S. (2019). *İkinci Cinsiyet*. Gülnur Savran (Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınevi.
- Bektaş, İ. (2013). *Milli Mücadele'de Bir Kadın Üsteğmen Kara Fatma*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Blanchard, M. E. (2004). Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Journal of Women in Culture and Society*, 28-4, 1289-1312.
- Bozkurt, G. (1996). Türk Kadınının Hukuki Durumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34, 245-48.
- Bozkurt N. (2005). *Fikir Mimarları-1: Hegel*. İstanbul: Say Yayınları.
- Burchill, S., ve Linklater, A. (2019). Uluslararası İlişkiler Teorileri. S. Burchill ve A. Linklater vd. (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (11-51). İstanbul: Küre Yayınları.

- Campbell, J. (2010). *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. S. Gürses (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1948)
- Campbell, J. ve Moyers, B. (2020). *Mitolojinin Gücü, Kutsal Kitaplardan Hollywood Filmlerine Mitoloji ve Hikayeler*. Z. Yaman (Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Caporal, B. (2000). *Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I-II-III*. Ercan Eyüboğlu (Çev.). İstanbul: Çağdaş Yayıncılık.
- Carreiras, H. (2006). *Gender and the Military*. 05 Nisan 2023 tarihinde <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203969038/gender-military-helena-carreiras> adresinden erişildi.
- Carroll, B. (1972). *Peace Research: The Cult of Power*. 16,4. 23 Eylül 2023 tarihinde <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002200277201600409?icid=int.sj-abstract.similar-articles.7> adresinden erişildi.
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkeley: University of California Press.
- Chorodow, N. (2022). *Anneliğin Yeniden Üretimi: Psikanaliz ve Toplumsal Cinsiyetin Sosyolojisi*. İstanbul: Phoenix.
- Cockburn, C. (2004). *Mesafeyi Aşmak: Barış Mücadelesinde Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Collins, P.H. (1998). It's All In the Family: Intersections of Gender, Race, and Nation. *Hypatia*. 13, 62–82.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Cem Soydemir (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Copleston, F. (1985). *Felsefe Tarihi*. A. Yardımlı (Çev.). İstanbul: İdea Yayınları.

- Çağır, A. (2022). Aristoteles Felsefesinde Biyolojik ve Toplumsal Cinsiyet Anlayışı. *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)*, 10,62-68.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın, Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31,25–47.
- Çakır, S. (2010). *Osmanlı Kadın Hareketi: 20. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*. H. Durudoğan, F. G. B. E. Oder, ve D. Yüksek (Der.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Son Döneminde Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2021). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışlar, İ. (2010). *Halide Edip*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çandaroğlu, G. (2019). *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Cunbur, M. (1983). “Milli Mücadele Mitinglerinde Türk Kadınının Yaptığı Konuşmalar” Milli Mücadele’de Türk Kadını. *Cumhuriyetin 60. Yıldönümü Yayınları*, 14, 32.
- Çelik Torun, E. (2016). Türk Kadın Kahramanlarından Kara Fatma. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11, 131-158.
- Çelik, H. (2020). Rahatlama Birlikleri: Feminizm Çerçevesinde Bir Analiz, *Alternatif Politika*, 12, 3, 516-541.

Çobanoğlu, Ö. (2001). *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi (Cilt 1)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Davis, N.Z., ve Farge, A. (2005). İşler ve Günler. G. Duby ve M. Perrot (ed.). *Kadınların Tarihi: Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları*. A. Fethi (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Donovan, J. (2006). *Feminist Teori*. B. Aksu vd. (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1997)

Dudu Karaman, E., ve Doğan, N. (2018). Annelik Rolü Üzerine: Kadının “Annelik” Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6, 1475-1496. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.443214>

Dulum, S. (2006). *Osmanlı Devleti'nde kadının statüsü eğitimi ve çalışma hayatı (1839-1918)*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Durakbaşı, A. (1998). Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve “Münevver Erkekler”. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Darukbaşı, A. (2000). *Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Elshtain, J.B. (1987). *Women and War*. 16 Ağustos 2023 tarihinde [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=HkMHDr3d52oC&oi=fnd&pg=PR10&dq=Jean+Bethke+Elshtain%E2%80%99in+Women+and+War+\(1987\)&ots=c7jRpw-fa9&sig=-_VsKaQtQn4Jk0vh2RzH-LPatEo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=HkMHDr3d52oC&oi=fnd&pg=PR10&dq=Jean+Bethke+Elshtain%E2%80%99in+Women+and+War+(1987)&ots=c7jRpw-fa9&sig=-_VsKaQtQn4Jk0vh2RzH-LPatEo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false) adresinden erişildi.

Enloe, C. (1993). *The Morning After: Sexual Politics at the End of the Cold War*. Berkeley: University of California Press.

- Enloe, C. (2000). *Masculinity As Foreign Policy Issue*. Foreign Policy Infocus, 5,36.
- Enloe, C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*. B. Kurt ve E. Aydın (Çev.). İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Enloe, C. (2006). *Manevralar Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar*. S. Çağlayan (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergun, P. (1997). *Cumhuriyet Aydınlanmasında Öncü Kadınlarımız*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Erol, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Kavramı Bağlamında Feminist Yaklaşımların Bir Analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,53,31-54. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1003401>
- Estrich, S. (1987). *Real Rape*. Cambridge London: Harvard University Press.
- Eyüpoğlu, H. (2010). *Basında kadın*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fidan, E.N. (2023). *Türkiye’de kadın asker istihdamının incelenmesi*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. Y. Salman (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 2018)
- Foucault, M. (2021). *Özne ve İktidar*. O. Akınhay ve I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fougeyrollas-Schwebel, D. (2007). *Feminist Hareketler*. G. Acar Savran (Çev.). İstanbul: Kanat Kitap.
- Friedan, B. (2022). *Kadınlığın Gizemi*. İstanbul: Sander Yayınları.

- Fukuyama, F. (1998). Women and the Evolution of World Politics. *Foreign Affairs*, 77, 24-40.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. E. Kuşdil (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gilbert, S. M. (1983). Soldier's Heart: Literary Men, Literary Women, and the Great War, *Signs. Women and Violence*, 8, 422-450.
- Gillegan, C. (1982). *In A Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. New York: Harvard University Press.
- Gittins, D. (2012). *Aile Sorgulanyor*. T. Erdem (Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Glenn, E. N. (1994). *Social Constructions of Mothering: a Thematic Overview*. England: Routledge.
- Glenn, E. N., Chang, G., ve Forcey, L. N. (1994). *Mothering: İdeology, Experience, and Agency*. New York: Routledge.
- Godfrind-Haber, J. (2009). Anat Palgi Hacker'in Sunumuna İlişkin Tartışma Metni. A. Kurtul (Çev.). *Psikanaliz Yazıları Özne Olarak Anne içinde*, 51-63. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Göle, N. (2001). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Görür, E. (2015). İnas Rüşdiye Mektepler: Yana Hamidiye İnas Rüştiye Mektebi Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 311-322.
- Göymen, A. Y. (2007). *Hegel ve Marx'ın Tarih anlayışlarının karşılaştırılması*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Graber, G. H. (1998). *Kadın Psikolojisi*. İzmir: Cem Yayınevi.

- Gramsci, A. (1984). *Modern Prens*. P. Esin (Çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Gültepe, N. (2013). *Türk Kadın Tarihine Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güneşilmez, Ö. F. (2023). Mecelleden Türk Medeni Kanunu'na Çok Eşlilik Tartışmaları. *Atatürk Dergisi*, 12(1), 25-30. <https://doi.org/10.5152/JA.2023.23055>
- Güney, K. (2023). *Türk kadınının siyasi haklarını elde etme süreci ve basına yansımaları*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Bilecik Üniversitesi, Bilecik.
- Güzel, Ş. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, IV,874-875. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hakim, C. (2006). Women, Careers and Work-Life Preferences. *British Journal of Guidance & Counselling*, 34, 279-294. 5 Aralık 2023 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03069880600769118> adresinden erişildi.
- Halaçoğlu, D. (2021). İş Kanunu Kapsamında Ücretlendirmede Ayrımcılığın Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısı ile İncelenmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 79,177-205. <https://doi.org/10.30915/abd.931406>
- Hançar, B. (2012). Cañıl Mırza Destanında Kahraman Tipolojisi Açısından Kadın. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII, 499-512.
- Hardt M. (2005). İtalya Laboratuvarı. M. Hardt ve P. Virno vd. (ed.), *İtalya'da Radikal Düşünce ve Kurucu Politika*. S. Özer ve S. Göbelez (Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Hegel, G.W.F. (2016). *Tarih Felsefesi*. A. Yardımlı (Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1807)

- Hegel, G.W.F. (2011). *Tinin Görüngübilimi*. A. Yardımlı(Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1806)
- Heywood, A. (2014). *Küresel Siyasette Toplumsal Cinsiyet*. A. Heywood (ed.), *Küresel Siyaset*, 487-508. Ankara: Adres Yayınları.
- Hoogensen, G., ve Rottem, S.V. (2004). Gender Identity and the Subject of Security. *Security Dialogue*, 35, 155–171.
- Hudson, V. M. (2005). Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis*, 1, 1-30. <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2005.00001.x>
- İleri, C. N. (2017). *Kadınlarımız*. İstanbul: Kaknüs Düşünce.
- İlkhan, S. (2018). II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını. *BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 56-76.
- İnal, T. (2011). Savaş Hukukunda Tecavüz ve Yağmayı Yasakla(ma)yan Rejimler: Lahey Sözleşmeleri (1899, 1907). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8, 27-47.
- İnan, A. (1968). *Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay, .274-280.
- İnalçık, H. (1941). Tanzimat Nedir? *Tarih Araştırmaları DTCF Yayınları*, 237-263.
- Kadıoğlu, S. (2001). *Bitmeyen Savaşım*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kartal, C. B. (2008). II. Meşrutiyet'in Cumhuriyet Mirası: Makbul Kadınlar. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 215-238.

Kırkpınar, L. (1998). *Cumhuriyet ve Kadın*. Ç.T.T.A.D, 8,109.

Kırkpınar, L. (2001). “Türk Kurtuluş Savaşında Türk Kadını”. Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri II, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Kirenci, A. (2023). Millî Mücadele Tarihi (1908-1923). *Tarih Kritik Dergisi*, 9(3), 267-269.

Koç, H. (2019). Hanımlara Mahsus Gazete’deki Hikâyeler ve Temaşa Fikri. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 333-361.

Koçak, A., ve Çolak, S. (2018). “Varoluş, mücadele, son” eksenlerinde üç kadın kahraman: Ak Çibek Arığ, Altın Arığ, Ay Huucın. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11, 1-12.

Kodaman, B. (1990). Tanzimat’tan Sonra Türk Kadını. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,5,131-178.

Köse, N. (2001). Kırgızlardan bir destan: Cangıl Mırza. *Milli Folklor*, 49, 67-70.

Kur’an-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı meali, Al-i İmran 146. ve 147. ayetler

Kur’an-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı meali, Bakara Suresi, 228.ayet.

Kur’an-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı meali, Nisa Süresi,74.ayet.

Kur’an-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı meali, Şura Suresi, 42/38.ayetler.

Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. Ankara: Başbakanlık.

Kurnaz, Ş. (1996). Milli Mücadele’de Türk Kadını. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34, 257-68.

- Kurnaz, Ş. (2021). Osmanlı'dan Cumhuriyete Kadınların Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.html
- Kuyu, Ö., ve Göktürk, G. (2022). Kahraman İmgesinin Tarihsel Serüveni. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10, 125-148.
<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1085649>
- Lewis, B. (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. M. Kıratlı (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1961)
- Machiavelli, N. (2014). *Prens*. L. T. Basmacı (Çev.). İstanbul: Remzi Kitapevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1532)
- MacKinnon, C. (1979). *Sexual Harassment of Working Women: A Case of Sex Discrimination*. New Heaven: Yale University Press.
- MacMillan, M. (2017). *Tarihin İnsanları*. Ö. Akkaya (Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Marcuse, H. (2010). *Tek Boyutlu İnsan*. A. Yardımlı (Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Marshall, M. G. (1999). *Third World War: System, Process, and Conflict Dynamics*. Boulder: Rowman & Littlefield.
- Marx, K. (1976). *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*. S. Belli (Çev.) Ankara: Sol Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1852)
- Marx, K., ve Engels, F. (2008). *Alman İdeolojisi*. S. Belli (Çev.). Ankara: Sol Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1845)
- Metintaş, M. Y. (2018). Nezihe Muhittin ve Türk Kadınının Siyasi Haklar Mücadelesi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 2(3), 74-97.
- Miller, D. (2000). *The Epic Hero*. USA.
<http://site.ebrary.com/lib/gazi/Top?channelName=gazi&cpage=1&docID=10>

021543&f00=text&frm=smp.x&hitsPerPage=10&layout=document&p00=The+Epic+Hero&sortBy=score&sortOrder=desc

Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu*. İstanbul: İletişim.

Miller R. (2007). Rights, Reproduction, Sexuality, and Citizenship in the Ottoman Empire and Turkey. *Signs*, 32, 347.

Millett, K. (2000). *Cinsel Politika*. S. Seçkin (Çev.). İstanbul: Payel Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1970)

Nagel, J. (1998). Masculinity and Nationalism: Gender and Sexuality in the Making of Nations. *Ethnic and Racial Studies*, 21, 242-269.

Nietzsche, F. (2006). *Böyle Buyurdu Zerdüşt*. M. Batmankaya (Çev.). Ankara: Say Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1885).

O'Reilly A., ve Porter M. (2005). *Motherhood: Power And Oppression*. Toronto: Women's Press.

Ortaylı, İ. (2000). *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ortaylı, İ. (2017). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Oy, A. (1972). *Tarih boyunca Türk atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özcan Elçi, D. (2020). *Anneliğin toplumsal inşası ve anne ol(a)mayan kadınlar*. Basılmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Özdemir, N. (2021). Milli Mücadele Dönemi Mitinglerinde Türk Kadını. *Belgi Dergisi*, 21,1-22. <https://doi.org/10.33431/belgi.769611>.

- Özdemir, N. (2021a). Milli Mücadele Dönemi Mitinglerinde Türk Kadını. *Belgi Dergisi*, 21,1-22. <https://doi.org/10.33431/belgi.769611>.
- Özdemir, N. (2021b). Mütareke Döneminde Asri Kadın Cemiyeti'nin Faaliyetleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*,39, 107-133.
- Özen, H. (1990). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri (1968-1990)*. İstanbul: Graphis Ltd.
- Özgün, C. (2017). Türkiye'nin Askerlik Sisteminin Tarihsel Süreç Bağlamında İncelenmesi. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 51-90. <https://doi.org/10.32739/uskudarsbd.3.4.33>
- Öztan, B. (1995). Medeni Kanun'un 70'inci Yılında Aile Hukuku. *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, XLIV, 14-123.
- Pettman, J. J. (1996). *Worlding Women-A Feminine International Politics*.New York: Routledge.
- Perrot, M. (2005). Dışarıya Adım Atmak. G. Duby(ed.), *Kadınların Tarihi: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı*. M.Perrot ve A. Fethi (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Peterson, V. S. ve Runtan, A. S. (1993). *Global Gender Issues*. Boulder: Westview.
- Platon. (2020). *Devlet*. S. Eyüboğlu ve A. Cimcoz (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin yayım tarihi M.Ö.340)
- Polatnick, M. (1974). Why men don't rear children: a power analysis. *Berkeley Journal of Sociology*, 18,45-86.
- Plumwood, V. (2023). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Raglan, L. (2006). Geleneksel Kahraman. O. Öcal (ed.), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* I. M. Ekici (Çev.). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Rank, O. (2018). *Kahramanın doğuş miti*. G. Yavaş (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Reardon, B. A. (1993). *Women and Peace-Feminist Visions of Global Security*. Albany: State University of New York.
- Reed, E. (1982). *Kadının Evrimi I Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye*. Ş. Yeğin (Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Rich A. (1995). *Of Woman Born: Motherhood As an Experience and Institution*. W. W. Norton & Company.
- Rothman B. K. (2000). *Recreating Motherhood*. New York: Rutgers University Press.
- Rorlich, A.A. (1996). Intersecting Discourses in the Press of the Muslims for the Late Imperial Russia: The Women Question and the Nation. Başlıklı bildiri Değişim Sürecinde Kadın Kimlikleri ve Roller: Orta Asya, Orta ve Doğu Avrupa ve Türkiye Örnekleri Konferansı, 23-25 Ekim 1995.
- Ruddick, S. (1989). Mothers and Men's Wars. In A. Harris and Y. King. (ed.), *Rocking the Ship of State: Toward a Feminist Peace Politics Boulder*. Colo.: Westview Press.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıçoban, G. (2017). Milli Mücadele'de Anadolu Kadını. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1331-1346.
- Sarıkaya, E. (2019). *Kadın Siyasi Hakları Tarihçesi*. TÜSEB Türkiye Anne Çocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsü. Ankara, Mamak: TAÇESE.

- Sarikoyuncu Değerli, E. (2021). *Millî Mücadele’de Türk Kadını ve İnönü Muharebeleri’nde Çarpışan İki Kadın Kahraman*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(Özel Sayı), 101-120.
<https://doi.org/10.18037/ausbd.907732>
- Sarpkaya, R. (2002). Atatürk’ün Eğitim Politikasının Kaynakları ve Temel İlkeleri. *Eğitim ve Bilim*, 27 (126), 3-9.
- Satan, A. (2020). *Ya İstiklal ya Ölüm: Kongrelerle Milli Mücadele Dönemi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sever, M. (2015). Kadınlık mı Annelik mi? Tina Miller’den Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier’den No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergisi*, 7. 15 Ocak 2024 tarihinde <http://federgi.ankara.edu.tr/2022/07/25/kadinlik-annelik-gonullu-cocuksuzluk-elisabeth-badinterden-kadinlik-mi-annelik-mi-tina-millerdan-annelik-duygusu-mitler-ve-deneyimler-ve-corinne-maierden-no-kid-uzerin/> adresinden erişildi.
- Sevimli, A. (2001). İş Değerlendirmesinin Ücret Sistemi İçindeki Rolü Ve Eşit Davranma İlkesi Açısından Önemi. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 3(2).
- Sherrow, V. (2007). *Women in the Military*. New York. 20 Şubat 2024 <https://books.google.com.tr/books?id=56CkVMnxCFAC&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false> adresinden erişildi.
- Siler, A. (1995). Dârülfünûn’un, Kurtuluş Savaşı ve İnkılâplara Bakışı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 31,177-86.
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Özlem Balkız vd. (Çev.). Ankara: Sentez Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2007)
- Sjoberg, L. (2007). *Agency, Militarized Femininity and Enemy Others: Observations From The War In Iraq*. <https://doi.org/10.1080/14616740601066408>

Söylemez, F. (1996). Millî Mücadele Döneminde Kastamonu'da Kurulan Cemiyetler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12, 159-170.

Stanton, E.C. (1895). *The Woman's Bible*. ABD: BiblioBazaar

Stears, J. (2010). *Body Politics: Human Rights in International Relations*. L. J. Shepherd (ed.), *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. New York: Routledge.

Sylvester, C. (2002). *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. New York: Cambridge University Press.

Şalvuz, İ.F. (1938). *Kurtuluş Savaşında Kahraman Çukurovalılar*. İstanbul: Aydınlık Basımevi.

Taner, B., ve Gökalp, Z. (2019). Kadın ve Savaş: Sosyal Boyutta Bir Analiz. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 13-30.

Tanilli, S. (1997). *Uygurluk Tarihi*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları.

Tatar, H. (2021). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminist Güvenlik ve Yapısal Şiddet. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 12, 110-136.

Tellioglu, İ. (2016). İslam Öncesi Türk Toplumunda Kadının Konumu Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat1458>

Thorburn, D. (2000). Feminism Meets International Relations. *SAIS Review*, 20,1-10.

Tickner, J. A. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.

- Tickner, J. A. (2006). Feminism Meets International Relations: Some Methodological Issues. Brooke A. Ackerly vd. (der.), *Feminist Methodologies for International Relations*. New York: Cambridge University Press.
- Tilly, C. (2001). Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu. K. Emiroğlu (Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Timurturkan, M. (2019). Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 64-78. <https://doi.org/10.35237/sufesosbil.630546>
- Toprak Z. (1988). Cumhuriyet Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası. *Tarih ve Toplum*, 9,30-31.
- Toprak, Z. (2014). *Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toska, Z. (1994). Çağdaş Türk Kadını Kimliğinin Oluşumunda İlk Aşama: Tanzimat Kadını. *Tarih ve Toplum*, 124, 5–12.
- True, J. (2013). Feminist Problems With International Norms: Gender Mainstreaming in Global Governance.A. Tickner ve L. Sjoberg (ed.), *Feminism and International Relations: Conversations about the past, present and future* (74-89). New York: Routledge.
- Turgaylı Zengin, G. (2021). *Kapitalizmde devletin değişimi*. Basılmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türkdoğan, O. (2002). *Osmanlı’dan Günümüze Türk Toplum Yapısı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Tür, Ö., ve Aydın Koyuncu, Ç. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7-26, 3-24.
- Uygur, C. V. (1997). Kırk kız. *Milli Folklor*, 34, 30-46.

- Uysal, Z. (2004). *Osmanlı toplumunda kadın (Konya örneği 1670-1680)*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Vatandaş, D.D.C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Journal of Sociological Studies*, 35, 29-56.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Walters, M. (2009). *Feminizm*. H. Gür (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Waltz, K. N. (2009). *İnsan Devlet ve Savaş*. E. Bozkurt, S. Kanat ve S. Yalçın, (Çev.). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Weber, M. (2012). *Bürokrasi ve Otorite*. H. B. Akın (Çev.). Ankara: Adres Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1900)
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2).
- Wolfers A. (1952). National Security. *Ambiguous Symbol, Political Science Quarterly*, 67,481-502.
- Whitworth, S. (2008). *Feminist perspectives*. P. D. Williams (ed.). Security studies: An introduction (103-115). England: Routledge.
- Yamaç Erdoğan, Z. (2023). Kurtuluş Savaşı'ndaki Kadın Kahramanların Cumhuriyet Dönemi'ndeki Tematik Bir Müze Bağlamında İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(Cumhuriyet'in 100. Yılı), 679-699. <https://doi.org/10.21547/jss.1361371>
- Yalvaç, F. (2014). Uluslararası İlişkilerde Teori Kavramı ve Temel Teorik Tartışmalar. (der.) Ramazan Gözen (der). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yavuz, A. (2022). Türkiye’ de Kadın Siyasi Haklarına Genel Bir Bakış. *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, 6(2), 67-102.

Yunus N. (1930, Nisan 4). Kadınların İntihap Hakkı, *Cumhuriyet*, s.1.

Yuval-Davis N. (2003). Nationalist Projects and Gender Relations. *Nationalist Projects and Gender*, 40, 9-36.

Yürüt, B. (2017). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi ve Hukuki Talepleri. *TBB Dergisi*, 365-396.

Zümrüt S.(2008). *Savaşın Kadınları*.İstanbul: Yarımada Yayınları.

TURNİTİN RAPORU

EZGİ YARICI GÜRPINAR 21317513017

ORJİNALLİK RAPORU

% 17	% 16	% 11	% 10
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 2
2	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	acikerisim.erbakan.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	erbabikeder.tumblr.com İnternet Kaynağı	<% 1
6	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	<% 1
7	dspace.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	search.trdizin.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<% 1

10	aded.makaleyonetim.com İnternet Kaynağı	<% 1
11	acikerisim.omu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
12	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
13	www.nuveforum.net İnternet Kaynağı	<% 1
14	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
15	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
16	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
17	tr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<% 1
18	ojs.emu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
19	Submitted to Eskisehir Osmangazi University Öğrenci Ödevi	<% 1
20	icd.yeniyuzyil.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
21	Submitted to Beykent Universitesi	

Öğrenci Ödevi

<% 1

22

Submitted to Istanbul Medeniyet Āniversitesi
Öğrenci Ödevi

<% 1

23

Submitted to Bogazici University
Öğrenci Ödevi

<% 1

24

archive.org
İnternet Kaynağı

<% 1

25

sosbildergi.msgsu.edu.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

26

acikerisim.msgsu.edu.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

27

hdl.handle.net
İnternet Kaynağı

<% 1

28

katalog.ticaret.edu.tr
İnternet Kaynağı

<% 1

29

Tokdemir, Kinem. "Toplumsal Cinsiyetin
Yeniden Uretimi Bağlamında Annelik
Kavraminin Eleştirisi", Marmara Üniversitesi
(Turkey), 2023
Yayın

<% 1

30

core.ac.uk
İnternet Kaynağı

<% 1

31

ijci.globets.org
İnternet Kaynağı

<% 1

32	reading.rl.talis.com İnternet Kaynağı	<% 1
33	www.folkloredebiyat.org İnternet Kaynağı	<% 1
34	www.cerezforum.com İnternet Kaynağı	<% 1
35	digital.car.chula.ac.th İnternet Kaynağı	<% 1
36	dokumen.pub İnternet Kaynağı	<% 1
37	issuu.com İnternet Kaynağı	<% 1
38	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
39	Submitted to University of Leeds Öğrenci Ödevi	<% 1
40	Submitted to University of Leicester Öğrenci Ödevi	<% 1
41	app.trdizin.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
42	Aydogan, Tugce. "Yeni super Annelik rolunun Medyadaki yansimalari: Facebook'Ta super Annelik", Marmara Universitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1

43	sadabsempozyum.org İnternet Kaynağı	<% 1
44	www.accord.edu.so İnternet Kaynağı	<% 1
45	Submitted to Fırat Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
46	Kirkpınar, Leyla. "Türkiye`de Toplumsal Değişme ve Kadın", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
47	books.akademisyen.net İnternet Kaynağı	<% 1
48	Egrik, Evren Barın. "Turk sinemasında Pygmalion Etkisi: "yesilcam'Da Pygmalion uyarlamaları Ve Toplumsal Cinsiyet"", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
49	Submitted to University College London Öğrenci Ödevi	<% 1
50	acikerisim.aku.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
51	isamveri.org İnternet Kaynağı	<% 1
52	sauyayinlari.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

53	Yüksel, Metin. "Diversifying Feminism in Turkey in the 1990s", Bilkent Üniversitesi (Turkey), 2022 Yayın	<% 1
54	webupload.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
55	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<% 1
56	www.research.unipd.it İnternet Kaynağı	<% 1
57	Submitted to European University of Lefke Öğrenci Ödevi	<% 1
58	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Öğrenci Ödevi	<% 1
59	Submitted to Uludag University Öğrenci Ödevi	<% 1
60	www.hurriyet.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
61	www.literaturkacademia.com İnternet Kaynağı	<% 1
62	www.sportfbakis.com İnternet Kaynağı	<% 1
63	(1-16-16) http://163.24.56.141/~gender/upload/fileArea/417009_1	<% 1

64	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<% 1
65	Palavar, Amine Aybike. "Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi'nde (1923- 1938) Türk Kadınının Modernleşmesi (Konya Yerel Basını Örneği)", Necmettin Erbakan University (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
66	conservancy.umn.edu İnternet Kaynağı	<% 1
67	doczz.es İnternet Kaynağı	<% 1
68	mahmutsait.tr.gg İnternet Kaynağı	<% 1
69	Ak, Hatice. "Osmanlı Kahire'sinde Aile, Toplum ve Hukuk (1890-1910)", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2023 Yayın	<% 1
70	Submitted to Aksaray Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
71	Submitted to Ardahan Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
72	Submitted to London School of Economics and Political Science Öğrenci Ödevi	<% 1

73 Submitted to Sabanci Universitesi <% 1
Öğrenci Ödevi

74 Submitted to University of Plymouth <% 1
Öğrenci Ödevi

75 muhaz.org <% 1
İnternet Kaynağı

76 www.sosyologer.com <% 1
İnternet Kaynağı

77 Submitted to Anadolu University <% 1
Öğrenci Ödevi

78 Submitted to Kocaeli Üniversitesi <% 1
Öğrenci Ödevi

79 par.nsf.gov <% 1
İnternet Kaynağı

80 www.hukukurami.net <% 1
İnternet Kaynağı

81 www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 <% 1
İnternet Kaynağı

82 Submitted to Cumhuriyet University <% 1
Öğrenci Ödevi

83 acikerisim.nku.edu.tr:8080 <% 1
İnternet Kaynağı

84 emupress.emu.edu.tr <% 1
İnternet Kaynağı

85 epdf.tips İnternet Kaynağı <% 1

86 paperity.org İnternet Kaynağı <% 1

87 pure.roehampton.ac.uk İnternet Kaynağı <% 1

88 tiptiktak.com İnternet Kaynağı <% 1

89 www.scribd.com İnternet Kaynağı <% 1

90 www.tandfonline.com İnternet Kaynağı <% 1

91 Berkmen, Boğaç. "Çağdaş antroposen: Hipereleştiri ve farmakon", Mimar Sinan Fine Arts University (Turkey), 2024
Yayın <% 1

92 Güler, Tahsin. "Ak Parti İktidarları Döneminde Türkiye’de Siyaset-Bürokrasi İlişkisi (2002-2012)", Sakarya Üniversitesi (Turkey), 2022
Yayın <% 1

93 qdoc.tips İnternet Kaynağı <% 1

94 www.systemicpeace.org İnternet Kaynağı <% 1

95	Batmaz, Gozde. "Algılanan Güç Mesafesi İle İlişkisel Yaşamda Yalnızlık Duygusu Arasındaki İlişki Ve Bir Araştırma", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2020 Yayın	<% 1
96	M. Kürşad Özekin, Engin Sune. "Critical Approaches to International Relations", Brill, 2022 Yayın	<% 1
97	Silahtaroglu, Isil Ruacan. "Medyada kadın Ve Eylem: "dayağa hayır kampanyası" (1987)", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
98	Submitted to South University Öğrenci Ödevi	<% 1
99	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<% 1
100	Submitted to University of Bradford Öğrenci Ödevi	<% 1
101	avesis.bilecik.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
102	ebin.pub İnternet Kaynağı	<% 1
103	ebyu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

104	Submitted to Bilkent University Öğrenci Ödevi	<% 1
105	Submitted to Mt. San Jacinto College Öğrenci Ödevi	<% 1
106	Murat Aksoy. "ALP WOMAN IN TURKISH EPICS AND THEIR REFLECTION TO THE PAINTINGS OF THE WAR OF INDEPENDENCE", Idil Journal of Art and Language, 2018 Yayın	<% 1
107	Submitted to University of Newcastle upon Tyne Öğrenci Ödevi	<% 1
108	altinbasedutrstorage.blob.core.windows.net İnternet Kaynağı	<% 1
109	esnafkoop.ticaret.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
110	iksadyayinevi.com İnternet Kaynağı	<% 1
111	kitaplar.rukomos.ru İnternet Kaynağı	<% 1
112	pdffox.com İnternet Kaynağı	<% 1
113	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1

ikee.lib.auth.gr

114	İnternet Kaynağı	<% 1
115	portal.research.lu.se İnternet Kaynağı	<% 1
116	acikerisim.aku.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
117	alternatifpolitika.com İnternet Kaynağı	<% 1
118	d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net İnternet Kaynağı	<% 1
119	dspace.trakya.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
120	vdoc.pub İnternet Kaynağı	<% 1
121	www.boomsocial.com İnternet Kaynağı	<% 1
122	Ataman, ozlem Emine. "Sinemada Toplumsal Cinsiyet Rollerini: 1980-1999 Yillari Arasinda Turk Sinemasinda Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu", Anadolu University (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
123	Yilmaz, Seda. "Okul yoneticileri ve ogretmenlerin toplumsal cinsiyetcilige ve	<% 1

kadin yoneticilerin liderlik becerilerine yonelik gorusleri", Anadolu University (Turkey), 2021

Yayın

124	becm-iq.com İnternet Kaynağı	<% 1
125	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
126	gcris.ktun.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
127	www.kureselsiyaset.com İnternet Kaynağı	<% 1
128	9lib.net İnternet Kaynağı	<% 1
129	AYDIN, Hakan. "Kadın (1908-1909): Selanik'te yayınlanan ilk kadın dergisi üzerine bir inceleme", Selçuk Üniversitesi, 2009. Yayın	<% 1
130	Surucu, Gulsel. "Osmanli Kadın Dergilerinde Kadının Dnyasi (1908-1914)", Anadolu University (Turkey), 2022 Yayın	<% 1
131	acikerisim.karabuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
132	auzefkitap.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

133 avesis.aybu.edu.tr İnternet Kaynağı <% 1

134 ela.kpi.ua İnternet Kaynağı <% 1

135 kaynakca.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı <% 1

136 tenbih.wordpress.com İnternet Kaynağı <% 1

137 www.iletisim.com.tr İnternet Kaynağı <% 1

138 www.tbmm.gov.tr İnternet Kaynağı <% 1

139 Balun, İrfan. "Ađ Toplumunda rızanın insasi bağlamında Sosyal Medya Reklam Etkileri", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021
Yayın <% 1

140 Bicer, Burcu Ertuna. "Erken Cumhuriyet Donemi Aydını Sabiha Zekeriya Sertel' in Fikir Yazılarında Modernleşme Bağlamında Kadın , Toplum ve Siyaset", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021
Yayın <% 1

141 İŞİK, Gülcan. "BİR TOPLUMSAL HAREKETİN TARİHİ ANATOMİSİ: İZMİR'İN İŞGALİNE KARŞI BAŞLATILAN PROTESTO MİTİNGLERİ", <% 1

Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve
Edebiyatı Bl., 2017.

Yayın

142 Solmaz, Özge. "İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadınlar: İzmir Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

143 Zırığ, Müge. "İstanbul'da drag queen(r)ler : performans, dayanışma, direniş", Mimar Sinan Fine Arts University (Turkey), 2024

Yayın

144 acikerisim.karatekin.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

145 acikerisim.uludag.edu.tr

İnternet Kaynağı

146 digitalarchive.boun.edu.tr

İnternet Kaynağı

147 docslib.org

İnternet Kaynağı

148 etd.lib.metu.edu.tr

İnternet Kaynağı

149 ets.anadolu.edu.tr

İnternet Kaynağı

150 forum.memurlar.net

İnternet Kaynağı

151	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
152	testcoz.kpsscini.com İnternet Kaynağı	<% 1
153	www.atam.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
154	www.goodreads.com İnternet Kaynağı	<% 1
155	www.siyasalkitap.com İnternet Kaynağı	<% 1
156	www.sozcu.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
157	www.tasav.org İnternet Kaynağı	<% 1
158	www.yyusbedergisi.com İnternet Kaynağı	<% 1
159	Erdem, Yasemin Tumer. "II. Mesrutiyet'Ten Cumhuriyet'e kızların eğitimi", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
160	epdf.pub İnternet Kaynağı	<% 1
161	Çelik, Nurdan. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yoksul ve Kimsesiz kız Çocukları: Kontrol, İslah	<% 1

ve Terbiye 1850-1920", Dokuz Eylul
Universitesi (Turkey), 2024

Yayın

162 "The Palgrave International Handbook of
Gender and the Military", Springer Science
and Business Media LLC, 2017

Yayın

163 Akiş, Havva Esmâ. "Hz. Muhammed'In ibadet
hayatının tarihi açıdan tespit ve
değerlendirilmesi", Dokuz Eylul Üniversitesi
(Turkey), 2024

Yayın

164 Brummer, Klaus, Oppermann, Kai. "Foreign
Policy Analysis", Foreign Policy Analysis, 2024

Yayın

165 Büyükcelebi, Hafize. "Anadolu Aleviligi Ve
Bektasilik İlişkisi", Necmettin Erbakan
University (Turkey), 2022

Yayın

166 Uyaniker, Ferhat. "Milli mücadele'De türk
kadini", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2021

Yayın

167 semihrcabalar.blogspot.com

İnternet Kaynağı

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Ezgi YARICI GÜRPINAR

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Ankara Üniversitesi	2008-2013

Yabancı Diller: İngilizce

Yayımlar:

Balamir Coşkun, B. ve Yarıcı Gürpınar, E. (2022). Bir İnsan Güvenliği Sorunu Olarak İran İslam Devrimi Sonrası Türkiye'ye Yönelen Kadın Sığınmacı ve Mültecilerin Sosyo-Ekonomik Durumu. Siyasi İlimler Türk Derneği. <https://drive.google.com/file/d/11SiyTKUDGNrJrFF5sN8iCEqjivsGxXqP/view>

Tarih: 22.05.2024